

ਸੰਪਾਦਕੀ

‘ਆਤਮ ਮਾਰਗ’ ਦੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਛਪਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਇਹ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣਾ ਸਫਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਰੇਲ ਰਾਹੀਂ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਪੈਦਲ ਚਲੇ, ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫਤੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਮੁਬਾਰਕ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸੌਂਪ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵੀ ਰਾਹਾਂ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਛਾਈ ਇਸ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਕਤੂਬਰ ਦਾ ਇਸ ਸਤੰਬਰ ਵਿਚ ਛਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ 3, 4, ਅਤੇ 5 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਹੋ ਰਹੇ ‘ਨੌਵੇਂ ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਅਲੌਕਿਕ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਵਰਣ’ ਦੇਣ ਦੇ ਅਸਮਰੱਥ ਹਾਂ। ਪਰ ਤੀਜੀ ਅੱਖ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਇਸ ਦੇ ਅਦੁੱਤੀ ਅਤੇ ਬੇਮਿਸਾਲ ਹੋਣ ਦੀ ਸਾਖ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਅਕਤੂਬਰ 98 ਦਾ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਜਦੋਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਆਪ ਇਸ ਵਿਸਮਾਦੀ ਸਮਾਗਮ ਦਾ ਰੰਗ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹੋਵੋਗੇ। ਸੋ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਪ ਪਾਠਕਾਂ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ।

ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸੁਹਿਰਦ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਇਕ ਮਹਾਨ ਆਦਰਸ਼ ਮਿਥਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਆਦਰਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਆਤਮ ਮਾਰਗ’ ਵੀ ਇਸ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹਿਤ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ, ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਲਕਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੋਣਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸੈਂਕੜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਲਕਸ਼ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ‘ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਨ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ’ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ, ‘ਸੋ ਜੀਵਿਆ ਜਿਸ ਮਨ ਵਸਿਆ ਸੋਇ, ਨਾਨਕ ਅਵਰੁ ਨ ਜੀਵੈ ਕੋਇ॥’ ਇਸ ਲਕਸ਼ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹਿਤ ਹੀ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਅੱਠ ਵਿਸ਼ੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਵਰਣ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾ ਵਿਸ਼ਾ -

ਮਾਇਆ ਜਲ ਖਾਈ ਪਾਣੀ ਘਰੁ ਬਾਧਿਆ

ਸਤ ਕੈ ਆਸਣਿ ਪੁਰਖੁ ਰਹੈ॥ ਪੰਨਾ - 877

ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਕੁਝ ਟਿਪਣੀਆਂ ਵੀ ਦੇ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਤੇ ਹੀ ਮੁਖ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਬੁਲਾਰੇ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ -

- (i) ਮਾਇਆ ਕੀ ਹੈ-ਕੀ ਇਹ ਅਨਾਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਆਦਿ ਵਾਲੀ? ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਅੰਸ ਮਾਤਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਹ ਮਾਇਆ ਕਿਥੋਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ? ਇਸ ਮਾਇਆ ਦਾ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਕੀ ਹੈ? ਇਸ ਦਾ ਨਾਸ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
- (ii) ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਪਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਕਿਸ ਨੇ ਘਰ ਬੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਜੇ ਕਹੋ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਪਾਣੀ ਹੈ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਉਹ ਤਾਂ ਅੱਗ ਹੈ।

- (i) ਉਹ ਪੁਰਖ ਕਉਣ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਤ ਦੇ ਆਸਣ ਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ? ਪੁਰਖ ਦੇ ਕੀ ਲੱਛਣ ਹਨ? ਸਤ ਦਾ ਆਸਣ ਕੀ ਹੈ?
- (ii) ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਈ ਲੰਘਣ ਲਈ ਕਿਸ ਬੇੜੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੰਘਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਰਖ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਇਸ ਪੂਰੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਲਕਸ਼ ਨੂੰ ਪੁਸ਼ਨੋਤਰੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਠਾਇਆ ਹੈ - ਜਦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਭ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਲਭਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ? ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤਕ ਕਿਵੇਂ ਪੁਜਿਆ ਜਾਵੇ? ਇਸ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਖਾਨ ਹੀ ਪਹਿਲੇ ਮਜ਼ਮੂਨ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ - ਮਾਇਆ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਖਾਈ ਦੇ ਪਾਰ ਸਤਿ ਦੇ ਆਸਣ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਦੁਖ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਰਖਵਾਲੇ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ, ਆਸਾ ਅੰਦੇਸੇ ਦੇ ਤਖਤੇ ਭੰਨ ਕੇ, ਮਾਇਆ ਜਲ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਖਾਈ ਲੰਘ ਕੇ ਉਸ ਤਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਐਨੀ ਸੌਖੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਕੇਵਲ ਇਕ ਪੰਕਤੀ ‘ਦੁਖ ਦਰਵਾਜਾ ਰੋਹ ਰਖਵਾਲਾ ਆਸਾ ਅੰਦੇਸਾ ਦੁਇ ਪਟ ਜੜੇ’ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹਿਤ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਦਾ ਮਾਰਗ’ ਲਿਖਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਹ ਵਿਆਖਿਆ 250 ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਨੌਪਰੇ ਚੜ੍ਹੀ। ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਦੇ ਮਾਰਗ ਉਪਰ ਚਲਣ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਲਈ ਜੋ ਵਿਘਨ ਹਨ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਨੀਵਾਂ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜ ਚੋਰ, ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ, ਪੰਜ ਹੰਕਾਰ, ਆਸਾ ਅੰਦੇਸਾ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਪਾਖੰਡ, ਅਕ੍ਰਿਤਘਣਤਾ, ਬੇਈਮਾਨੀ, ਛਲ, ਕਪਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਅਵਗੁਣ ਹਨ। ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮਾਇਆ ਤੱਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਾਇਆ ਤੱਤ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਉਮੈ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਦਿਖਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਜੀਵ ਹੈ, ਇਕ ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ। ਜੇ ‘ਦੁਖ ਦਰਵਾਜਾ.....’ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ 250 ਪੰਨੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ‘ਮਾਇਆ ਜਲ ਖਾਈ.....’ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਲਈ ਵੀ ਐਨੇ ਹੀ ਆਕਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਲੋੜ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਛੇਤੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨਗੇ। ਆਪ ਜੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੱਤ ਮਹਾਤਮਾ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸਰਵਣ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋਗੇ।

ਦੂਜਾ ਵਿਸ਼ਾ -

ਸਾਗਰ ਮਹਿ ਬੂੰਦ ਬੂੰਦ ਮਹਿ ਸਾਗਰੁ

ਕਵਣੁ ਬੁਝੈ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ॥ ਪੰਨਾ - 878

ਅਰਥਾਤ ਸਾਗਰ ਅੰਦਰ ਬੂੰਦ ਹੈ, ਬੂੰਦ ਬੂੰਦ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਗਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਸਾਗਰ ਅਨਗਿਣਤ ਬੂੰਦਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਬੂੰਦ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਗਰ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਹਨ। ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਓਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵਨ

ਜੁਗਤ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ।

ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਅਧੀਨ ਵਿਸ਼ੇ ਇਹ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ-

- i) ਸਾਗਰ ਬੂੰਦ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਗਿਆ? ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਅਖੰਡ ਜੋਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਜੀਵ ਰੂਪ ਬੂੰਦ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਿਆ? ਅਖੰਡ ਤਾਂ ਖੰਡਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
- (ii) ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਅਲਪੰਗ ਕਿਉਂ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਿਆ? ਕੀ ਅਲਪੰਗ ਜੀਵ ਫਿਰ ਸਮਰੱਥ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਉਸ ਸਮੇਂ ਜੀਵ ਦੀ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀ ਹੋਂਦ ਹੋਵੇਗੀ? ਜੀਵ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਨਿਰਬਾਣ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਤੀਜਾ ਵਿਸ਼ਾ -

*ਅਪਨੀ ਮਾਇਆ ਆਪਿ ਪਸਾਰੀ ਆਪਹਿ ਦੇਖਨਹਾਰਾ॥
ਨਾਨਾ ਰੂਪ ਧਰੇ ਬਹੁ ਰੰਗੀ ਸਭ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਆਰਾ॥*

ਪੰਨਾ - 537

ਅਰਥਾਤ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਉਸ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਮਾਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਰਚ ਕੇ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਇਹ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਹੁ ਰੰਗੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਕਈ ਸਵਾਂਗ ਰਚੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਆਪ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਡ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹਿਤ ਅਧੀਨ ਵਿਸ਼ੇ ਇਹ ਹਨ -

- (i) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤਿ, ਚਿਤ, ਆਨੰਦ ਪੂਰਨ ਨਿਰਮਲ, ਸੁੱਚੇ ਹਨ। ਮਾਇਆ ਅਤਿ ਮੈਲੀ ਹੈ। ਪਸਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਣਹੋਈ ਮੈਲ ਕਿਥੋਂ ਆ ਗਈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅੰਧਕਾਰ ਅਗਿਆਨ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਦੁਖ ਹੀ ਦੁਖ ਹੈ ਇਹ ਛਿੰਨ ਭੰਗਰ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੇਤਨ ਤੱਤ ਪਰਮ ਸੁੱਖ ਹਨ, ਕੀ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਵੱਖਰੇ ਅਨਾਦੀ ਤੱਤ ਹਨ?
- (ii) ਸੰਸਾਰ, ਜੀਵ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਸਿਤਤ੍ਵ ਕੀ ਹੈ? ਜੇ ਇਕ ਹੈ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਵਖਰੀਆਂ ਹੋਂਦਾਂ ਇਕ ਕਿਵੇਂ ਹਨ? ਵਖਰਾਪਨ ਕਿਉਂ ਭਾਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਤਿ ਅਵਸਥਾ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਿਹੜੇ ਹਨ? ਗੁਰਬਾਣੀ ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਵਿਆਖਿਆ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਚੌਥਾ ਵਿਸ਼ਾ -

*ਕਬਹੂ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਇਹੁ ਪਾਵੈ॥
ਉਸੁ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਬਹੁਰਿ ਨ ਆਵੈ॥
ਅੰਤਰਿ ਹੋਇ ਗਿਆਨ ਪਰਗਾਸੁ॥
ਉਸੁ ਅਸਥਾਨ ਕਾ ਨਹੀ ਬਿਨਾਸੁ॥ ਪੰਨਾ-278*

ਅਰਥਾਤ ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਜਗਿਆਸੂ ਉਸ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਪੁਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਮੁੜ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਨਾਮ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੀਜ ਕੇ ਸ਼ੁਧ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਦੇ ਸੰਗ ਜਾ ਵਸਦੀ ਹੈ। ਜੋਤਿ ਦਾ ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਲ ਵੱਡੇ ਜਲ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਗੁਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੂਰਨ ਬਿਸਰਾਮ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ।

ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧੀਨ ਵਿਸ਼ੇ ਹਨ -

- (i) ਸਾਧ ਕਉਣ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਕੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ? ਕਿਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਥੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਮੁੜਦਾ?
- (ii) ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਕੀ ਕੇਵਲ ਜਾਣ ਲੈਣ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਬੁਝਣਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਕੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ? ਜਲ ਵਿਚ ਜੇ ਜਲ ਸਮਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਰਲਣ ਵਾਲਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਲ ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਗਵਾ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੂਹ ਨਾਲ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਗੁਰ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰੋ ਜੀ। ਬਿਸਰਾਮ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ? ਜੇ ਆਪ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬਿਸਰਾਮ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ?

ਪੰਜਵਾਂ ਵਿਸ਼ਾ -

*ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਸਗਲੇ ਠਾਉ॥
ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ ਘਰਿ ਰਾਖੈ ਤੈਸਾ ਤਿਨ ਨਾਉ॥*

ਪੰਨਾ - 275

ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧੀਨ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ -

ਅਨਿਕ ਤਰੰਗ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਅਨੇਕ ਨਾਮ ਪੈ ਗਏ। ਕੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਜੀਵ ਤੇ ਮਾਇਆ ਅਗਿਆਨ ਹਉਮੈ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਬੇ-ਵਸ ਹੋ ਗਿਆ, ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਿਆ? ਮਤ ਕਿਸਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ? ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ? ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਆਖਿਆਤ ਕਰੋ।

ਛੇਵਾਂ ਵਿਸ਼ਾ -

*ਇਆ ਮੰਦਰ ਮਹਿ ਕੌਨ ਬਸਾਈ॥
ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਕੋਊ ਪਾਈ॥ ਪੰਨਾ - 871*

ਅਰਥਾਤ ਇਸ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਕੌਣ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ?

ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧੀਨ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ -

ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਕਿਉਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ? ਕੀ ਸਬੰਧੀ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਚੇਤਨ ਤੱਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ? ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਅਤੀਤ ਹੋ ਕੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਹੀ? ਗਿਆਨ ਕਿਸਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੌਣ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ? ਇਸ ਰਾਮ ਦੀ ਅੰਸ ਦਾ ਅੰਤੁ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ? ਕੀ ਇਸ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤਤਾ ਹੈ? ਇਹ ਰਾਮ ਦੀ ਅੰਸ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਆਤਮਾ ਹੈ? ਆਤਮਾ, ਸਤ, ਬ੍ਰਹਮ, ੴ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 16 ਤੇ)

ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ?

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਤੇ ਮੁਖੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ।

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਸਤੰਬਰ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 14)

ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਜੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਖੇਲੂ ਹੈ ਇਹ ਸਤਿ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਸਤਿ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜੀਵ ਅਗਿਆਨ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ, ignorance ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚਕਰਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ। ਐਨੀ ਭੁੱਲ ਪੈ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਨਿਕਲਣ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਇਸੇ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਮੁਹਰੇ ਪਸ਼ਨ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਤਿ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਖੋਜੀਏ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਲਾਲ ਹੱਥ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸਰਵਣ ਕਰੋ।

ਜੀਵ ਭਾਵ ਇਸ ਦਾ ਕੁੜਾ ਹੈ, ਇਹ ਸੱਚੀ ਰੂਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸੱਚੀ ਰੂਹ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹੈ, ਪਰਛਾਵਾਂ ਹੈ, ਸੱਚੀ ਰੂਹ ਆਤਮਾ ਹੈ, ਪਰਛਾਵੇਂ ਦਾ ਨਾਮ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਹੈ, ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਘਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਹਨ, ਮੁਕਦੀ ਗੱਲ ਕਿ ਇਥੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਹੈ, ਏਕੰਕਾਰ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਇਹ ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਏਕ ਜੋਤਿ ਏਕੋ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸਭ ਬ੍ਰਹਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਇਕੁ ਕੀਜੈ॥
ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਸਭ ਏਕੈ ਹੈ ਪਸਰੇ ਸਭ ਚਰਨ ਤਲੇ ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ॥

ਪੰਨਾ - 1325

ਖੋਜ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਰਸ਼ਦੇ-ਏ-ਕਾਮਲ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਨਾਮ ਮੰਤਰ ਰੂਪੀ ਲਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਅਰਪਣ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮੰਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਭਾਵ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗਿਆਂ ਕਈਆਂ ਦਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਟਿਕਿਆ ਕਰਦਾ, ਉਸ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਲਗਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਜਾਵੇ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਪਰਪੱਕ ਹੋ ਜਾਵੇ ਫੇਰ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਪੜ੍ਹੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ, ਸਰੀਰ ਵਿਚ, ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ, ਅੰਤਸਕਰਣ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਬਣਾ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਪਿਆਰੀ ਲਗਣ ਲਗ ਜਾਵੇਗੀ।

ਤੀਸਰੀ ਅਵਸਥਾ ਬਾਣੀ ਦੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਵਿਚ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਲੀਨ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਧਰ ਉਧਰ ਨਹੀਂ ਦੌੜਦਾ। ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਉਹ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਅਸਰ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਾਣੀ ਧਰ ਤੋਂ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮਿੱਠੀ ਹੈ, ਅਤਿ ਮਿੱਠੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਪਿਆਰੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਸਟੇਜ ਹੋਇਆ

ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਦੂਸਰੀ ਪਉੜੀ ਉਪਰ ਪੈਰ ਰਖਣ ਲਈ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਸੋਝੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੰਤਰ ਤਾਂ ਦੇ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਨੇ ਗੁਰਮੰਤਰ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਵੀ ਦਸ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਸਮਾਂ ਦੇਣਾ, ਘੰਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਉਪਜੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਚਲਦਿਆਂ ਫਿਰਦਿਆਂ ਮੂਲਮੰਤਰ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਜਾਂ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਪੱਕ ਜਾਵੇ ਫੇਰ ਉਸ ਕੰਮ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਸਿਮਰਉ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਖੁ ਪਾਵਉ॥

ਕਲਿ ਕਲੇਸ ਤਨ ਮਾਹਿ ਮਿਟਾਵਉ॥ ਪੰਨਾ - 262

ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਗਰਭਿ ਨ ਬਸੈ॥

ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਦੁਖੁ ਜਮੁ ਨਸੈ॥

ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਕਾਲੁ ਪਰਹਰੈ॥

ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਦੁਸਮਨੁ ਟਰੈ॥

ਪ੍ਰਭ ਸਿਮਰਤ ਕਛੁ ਬਿਘਨੁ ਨ ਲਾਗੈ॥

ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਗੈ॥

ਪ੍ਰਭੁ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਭਉ ਨ ਬਿਆਪੈ॥

ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਦੁਖੁ ਨ ਸੰਤਾਪੈ॥

ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ॥

ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗਿ॥ ਪੰਨਾ - 262

ਇਸ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿਆਰਿਆ! ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ, ਜੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਈ ਫੇਰ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੇ ਅਵਸ਼ਕ ਹਨ। ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਬੈਠ ਕੇ ਰਸਨਾ ਦੇ ਨਾਲ, ਮਾਲਾ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਜਾਪ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਸਹੀ ਆਸਣ ਲਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੋਹਣਾ ਥਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਜਿਥੇ ਲੱਤਾਂ ਨਾ ਥੱਕਣ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਆਵਾਜਾਈ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾਂ ਕਿਤੇ ਇਕਾਂਤ ਥਾਂ ਤੇ ਜਿਥੇ ਸੁਵਿਧਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਜ਼ੀ ਹਵਾ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਲਗਦੀ ਹੋਵੇ, ਉਥੇ ਆਸਣ ਵਿਛਾ ਕੇ ਚੌਕੜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠੋ, ਗੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਨੂੰ 90 ਦਰਜੇ ਤੇ ਸਿੱਧੀ ਰੱਖੋ, ਸਿਰ, ਗਰਦਨ, ਗੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ, ਹੇਠਾਂ ਤੱਕ ਇਕੋ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਹੋਣ, ਫੇਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਰ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਛੱਡੋ, ਖਿਚਾਵਟ (Tension) ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਦਰ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦੇਣੀ, ਕੰਨ, ਨੱਕ, ਅੱਖਾਂ, ਗਲ੍ਹਾਂ, ਮੋਢੇ, ਛਾਤੀ, ਪੇਟ ਦਾ ਖਿਚਾਓ, ਪੱਟ, ਪਿੰਜਣੀਆਂ, ਅਖੀਰ ਪੈਰ ਅਤੇ ਉਸਦੀਆਂ

ਉਂਗਲੀਆਂ ਢਿੱਲੀਆਂ ਕਰੋ, ਮੋਢੇ ਢਿੱਲੇ ਕਰਕੇ ਬਾਹਵਾਂ ਢਿੱਲੀਆਂ ਕਰਕੇ, ਬਾਹਵਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਗੋਡਿਆਂ ਉਪਰ ਰੱਖ ਲਵੋ। ਹੱਥ ਗੋਡੇ ਉਪਰ ਟਿਕ ਜਾਣ, ਹਥੇਲੀਆਂ ਉਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਰਹਿਣ, ਅੰਗੂਠੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਉਂਗਲ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਢੁੱਲ ਆਪਸ ਵਿਚ ਛੋਹਦੇ ਹੋਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠ ਕੇ ਜੋ ਜੁਗਤੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ। ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਐਨਾ ਨਾਮ ਜਪੋ ਕਿ ਰਸਨਾ ਨੂੰ ਤੁਰਦੇ ਫਿਰਦੇ, ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸੁਭਾਅ ਪੈ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਸ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਬੁਲ੍ਹ ਹਿਲਦੇ ਰਹਿਣ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁੱਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦੂਸਰੀ ਜੁਗਤੀ ਉਪਰ ਅਮਲ ਕਰੋ। ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਕਾਹਲੀ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰ ਖੋਜ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਚਲ ਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਸਾਡਾ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਸਾਡੇ ਲਗਾਓ, ਸਾਡੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ, ਸਾਡੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ, ਸਾਡਾ ਵਰਤ ਵਿਹਾਰ ਇਸ ਨਾਮ ਜਾਪ ਕ੍ਰਿਆ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਘਨ ਪਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਤੋੜ ਫੋੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਜਪਿਆਂ ਵੀ ਜਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੋ ਫੇਰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਬੈਠੋ, ਇਕ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ ਕਿ ਜੇ ਗਰਦਨ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਝੁਕੇਗੀ ਤਾਂ ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦੇ ਫੁਰਨੇ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਝੁਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੁਰਨੇ ਆਉਣਗੇ, ਜੇ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਝੁਕ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਉਂਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਚਲ ਪੈਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੇ ਇਹ ਪੂਰੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਬੈਠੇ ਫੇਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਨਾਮ ਸੁਣਨ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੂਸਰੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਸ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਿਮਰਹੁ ਗੋਬਿੰਦ॥
ਮਨ ਅੰਤਰ ਕੀ ਉਤਰੈ ਚਿੰਦ॥**

ਪੰਨਾ - 295

ਇਸ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਿੱਧੇ ਬੈਠੋ, ਪੂਰੇ ਤਿੰਨ ਮਿੰਟ ਨਾਸਕਾ ਦੇ ਅਗਰ ਭਾਗ ਉਤੇ ਅੰਤਰਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ, ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋਗੇ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਿੰਨ ਮਿੰਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਸ਼੍ਰੀ ਆਉਣਗੇ। ਜੋ ਆਮ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ 36 ਤਕ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਸ ਕਰਕੇ ਘਟ ਗਏ ਕਿ ਬਿਰਤੀ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਬਹੁਤ ਧੀਮਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਚਾਲ ਅੱਧੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਸੋ ਜਦੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਜਾਣ ਲਵੋ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਹੁਣ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਜਾਂਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅੱਧਾ ਮੰਤਰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਜਪੋ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਹੇਕ ਬਣਾ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਦੀ ਆਖਰੀ ਹੱਦ ਤੇ ਪਹੁੰਚੋ। ਜਦੋਂ ਉਥੋਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਲਗੇ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਦਾ ਅੱਧਾ ਮੰਤਰ ਜਪਦਾ ਹੋਇਆ ਸ਼੍ਰੀ ਸ੍ਰੀ ਨਾਲ ਹੀ ਬਾਹਰ ਛੱਡੋ। ਫੇਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਲਿਜਾਵੋ। ਜੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਮੰਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ। ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ

ਲਿਖਿਆ ਹੈ -

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਜਪ ਹਉਮੈ ਖੋਈ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ -

ਇਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਦਾ ਅੱਧਾ ਭਾਗ 'ਵਾਹਿ....' ਦੀ ਲੰਮੀ ਹੇਕ ਨਾਲ ਬਿਨਾਂ ਬੋਲਿਆਂ ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਲੈ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਦੀ ਹੇਕ ਟੁਟਣ ਨਾ ਦੇਵੇ, ਮੱਧਮ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਭੀ ਤਕ ਲੈ ਜਾਵੇ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਅੰਗੂਠਿਆਂ ਤਕ ਲੈ ਜਾਵੋ ਅਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਇਹ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਗੂੰਜ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ 'ਗੁਰੂ' ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਹੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸ਼੍ਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਥੋਂ ਤਕ ਲੈ ਜਾਵੋ। ਜਦੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਮੋੜਾ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਉਥੋਂ ਫੇਰ 'ਵਾਹਿ' ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ 'ਗੁਰੂ' ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਕੱਢੋ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਜੁਗਤੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨ ਬਹੁਤ ਫੁਰਨੇ ਕਰੇਗਾ। ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗੱਲ ਵਿਚ ਪਰਚਾ ਦੇਵੇਗਾ ਪਰ ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਪੂਰਨ ਸਾਵਧਾਨ ਹੈ ਉਹ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰਖੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਪਦਿਆਂ-ਜਪਦਿਆਂ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੋ ਐਨਰਜੀ (ਸ਼ਕਤੀ) ਹੈ, ਸ਼੍ਰੀ ਵਿਚ ਜੋ ਐਨਰਜੀ (ਸ਼ਕਤੀ) ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸ ਐਨਰਜੀ ਵਿਚ ਰਸ ਆਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸੁਰਤ ਜੁੜ ਜਾਵੇਗੀ। ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਪੂਰੇ ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਆਸਣ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਬੋਲਿਆਂ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਜਾਪ ਚਲਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਬਾਰ-ਬਾਰ repeat ਕਰਦੇ ਜਾਵੋ, ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਵੀ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਜਪਦਾ ਜਾਵੋ, ਜੋ ਮਨ ਨਾਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਤਾਂ ਇਸੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜਪਿਆ ਹੋਇਆ, ਆਪਣੀ ਹੀ ਅਵਾਜ਼, ਆਪਣੇ ਹੀ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣੋ, ਫੇਰ ਮਨ ਠਹਿਰਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਵਾਰਾ ਪਸ਼ੂ ਵਾਂਗੂੰ, ਨਚਦਾ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖੋ, ਇਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਮੈਂ ਪਿਛੇ ਸਮ ਤੇ ਦਮ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਦਸ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਉਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਅੰਤਰੀਵ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਕੇ ਇਸ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦੀ ਸੂਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਹਿਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਪੱਕ ਰਹੋ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮ ਤੇ ਦਮ ਕਹਿ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ। ਮਨ ਖਰਬਾਂ-ਖਰਬਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਦੌੜਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਨੁਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਦੋਂ ਸਾਜੀ ਗਈ ਅਤੇ ਅਸਾਡਾ ਮਨ ਕਦੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੱਜ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਏ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਵੀ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮਦਦ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਇਕ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਧੁਨ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ -

**ਧਾਰਨਾ - ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ.....!**

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦੇ

ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜੇ ਇਕ ਜਨਮ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਰੋਕਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਰੁਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਬਹੁਤ ਤਰਲ ਹੈ, ਮਨ ਬਹੁਤ ਧੋਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਭਲੇ ਚੰਗੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਭੁਲਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਵੇ, ਇਹ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਟਿਕ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਸੰਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੁਣਦੇ ਹਨ, ਬਾਣੀ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਪਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵਾਸਤੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚ ਕੇ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਸਹੀ ਮਨ ਟਿਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਮਨ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ। ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਵੀ ਮੈਂ 'ਮਨ ਮਵਾਸੀ' ਰਾਜੇ ਦਾ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਉਸ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਲੈ ਕੇ ਪੜ੍ਹ ਲਓ ਜਾਂ ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਛਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਕਥਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬਸਤੀ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿਤੇ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਦਾ ਘਰ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਚਲ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਲੰਘਣਾ ਉਸ ਨੇ ਉਤੋਂ ਆ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੁੱਤਾ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣਾ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨੀ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇਣੀ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਗੱਲ ਪੁੱਛਣੀ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ! ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਦਾਹੜਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਫੇਦ ਹੈ, ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਪੁੰਛ, ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਛਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? ਤੁਸੀਂ ਨਿਰਣਾ ਕਰਕੇ ਕੇ ਦੱਸੋ? ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਕੁਮੱਤ ਵਿਚ ਪਈ ਹੋਈ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਮਸ਼ਕਰੀਆਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਜਦੋਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਲੰਘਣਾ, ਇਹ ਗੱਲ ਪੁਛਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਲੰਘਣ ਪਿਛੋਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਵਾਲੇ ਹਾਂ, ਬਸ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਹੋਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਲਿਆਓ। ਉਸ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ, ਉਹ ਕੁੱਤਾ ਲੈ ਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਗਈ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮਿਲ ਕੇ ਅਸਾਡੇ ਉਪਰ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਫੇਰ ਕਰ। ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੇਟੀ! ਤੇਰੇ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਪੁੰਛ ਨਾਲੋਂ ਮੇਰਾ ਦਾਹੜਾ ਕਰੋੜਾਂ ਗੁਣਾਂ ਸੁੱਚਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਵੇਸਵਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਮੇਰੀ ਭੁੱਲ ਦੀ ਖਿਮਾ ਦੇਵੋ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਚੰਚਲ ਸੁਭਾਅ ਕਰਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਬਹੁਤ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਧੋਖਾ ਨਾ ਦੇ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਮੇਰਾ ਦਾਹੜਾ ਤੇਰੇ ਕੁੱਤੇ ਦੀ

ਪੁੰਛ ਨਾਲੋਂ ਕੋੜ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਸੁਭਰਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਸਵਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਮੇਰੀ ਬੜੀ ਭੁੱਲ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਖਿਮਾ ਕਰੋ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਨ ਦਾ ਕੋਈ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਮਨ ਨੇ ਵੱਡਿਆਂ-ਵੱਡਿਆਂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਧੋਖੇ ਦਿਤੇ ਹਨ।

ਜੈਮਨੀ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਨਿਆਏ ਸਾਸ਼ਤਰ ਦਾ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ, ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸ ਸਕਦਾ। ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੇਟਾ! ਇਹ ਅਭਿਮਾਨ ਦੇ ਅੰਧਰ ਹਨ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਜਿਹੀ ਅਭਿਮਾਨ ਭਰੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜੈਮਨੀ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਹਠ ਕੀਤਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਯੋਗ ਬਲ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਵਰਤਾਅ ਦਿਤੀ। ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਕੱਲੀ ਹੀ ਰੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਛੁਪ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰ ਬਾਹਰ ਆਪਣੀ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਧਰ ਉਧਰ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਔਰਤ ਜੈਮਨੀ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਉਸ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ। ਚੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੀ ਰਖਦੇ ਸਨ, ਬਿਲਕੁਲ ਇਕਾਂਤ ਵਾਸ ਵਿਚ ਆਪ ਦਾ ਤਪ ਅਸਥਾਨ ਸੀ। ਉਸ ਬੀਬੀ ਦੇ ਵਿਰਲਾਪ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਅਸ਼ਾਂਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐ ਅਬਲਾ! ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਰੋ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ! ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੰਗਲ ਵਾਸੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਬਚ ਕੇ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਰਖਸ਼ਾ ਕਰੋ। ਜੈਮਨੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤਰਸ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੀਬੀ! ਇਥੇ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਇਕ ਹੀ ਕੁੱਟੀਆਂ ਹੈ ਜਿਸਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਵੀ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਦੂਸਰੀਆਂ ਤਾਂ ਸਰਕੜੇ ਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਵੀ ਫੂਸ ਦਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਰੈਣ ਬਸੇਰਾ ਕਰ ਲੈ। ਇਥੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਜੰਗਲੀ ਲੋਕ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹੀ, ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਵੀ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਕਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹੀ, ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅੰਦਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਚਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਧੁਰ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਗਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਅਵਾਜ਼ ਐਨੀ ਮਿੱਠੀ ਸੀ ਕਿ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਜੈਮਨੀ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਆਈ। ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਬੁਰੇ ਵਿਚਾਰ ਜਾਗ ਪਏ, ਉਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਉਣ ਲਗ ਗਿਆ ਪਰ ਉਸ ਬੀਬੀ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ, ਇਸ ਨੇ ਛੱਤ ਪਾੜ ਕੇ ਮਘੇਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਮੋਢੇ, ਦੋਵੇਂ ਬਾਹਾਂ ਉਸ ਮਘੇਰੇ ਵਿਚ ਫਸ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਉਥੇ ਹੀ ਤੋਰੀ ਵਾਂਗੂ ਲਟਕਦਾ ਰਿਹਾ।

ਸਵੇਰੇ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਮਾਇਆ ਸਮੇਤ ਲਈ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪ ਬੈਠ ਗਏ ਅਤੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਬੇਟਾ ਜੈਮਨੀ! ਤੂੰ ਛੱਤ ਕਿਉਂ ਪਾੜੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਲਟਕ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਉਸ ਪਾਸ ਹੁਣ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਇਆ। ਵਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਗੱਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਬਣ ਕੇ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਅਭਿਮਾਨ 'ਚ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ। ਮਨ ਮਰ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅ-ਮਨ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਡੱਛੂ ਬਰਸਾਤ ਪਈ ਤੇ ਫੇਰ ਜਿਉਂਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਅਨੁਕੂਲ ਵਾਤਾਵਣ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਫੇਰ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਵਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਯੋਧੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਠਹਿਰਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ।

ਸੋ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਮਨ ਟਿਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਭਿਮਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਆਪਣੀ ਉਪਮਾ ਆਪ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਦਸੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਭੰਗ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸੋ ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ-ਜਪਦਿਆਂ ਤੀਸਰੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਅਸੀਂ ਸ਼੍ਰੀ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸੀ ਉਹ ਹੁਣ ਸ਼੍ਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਗਈ। ਸੁਰਤੀ ਸਾਡੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਲਿਪਟ ਗਈ, ਹੁਣ ਅੰਦਰ ਆਪੇ ਹੀ ਧੁਨ ਚਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾਈ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਇਹ ਧੁਨ ਅਤਿ ਰਸੀਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਇਸ ਧੁਨ ਨਾਲ ਰਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਇਹ ਨਾਮ ਧੁਨ ਅਤਿ ਪਿਆਰੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਣ-ਕਣ ਵਿਚ ਐਨਰਜੀ (ਸ਼ਕਤੀ) ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਰਸ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵਾਂ ਜੀਵਨ, ਨਵਾਂ ਖੇੜਾ, ਨਵੀਂ ਸੋਚ, ਨਵੇਂ ਸੰਸਕਾਰ, ਨਵੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਧੁਨ ਅਛੋਪਲੇ ਹੀ ਮੱਥੇ, ਨੱਕ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਥਾਂ ਉਪਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਗੂੰਜਦੀ ਹੈ ਇਥੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਜਗਿਆਸੂ ਵਿਚ ਜੇ ਅਤਿ ਸੂਖਮਤਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਕਾਰ ਧਿਆਨ ਉਤੇ ਸੁਰਤ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜੁਗਤੀ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਚਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਆਪਣੀ ਗੂੰਜਾਰ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸੁਰਤ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਿਆਨ ਗੁਰ ਮੂਰਤ ਵਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਬਹੁਤ ਇਕਾਗਰਤਾ ਵਧ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗੁਰ ਮੂਰਤ ਨਿਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਜ਼ਰੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਮਾਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਧਿਆਨ ਧਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਆਪਣਾ ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਲੈਅ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕਣ-ਕਣ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਮਾਏ ਗਿਆ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਵਰਗਾ ਹੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ ਇਕ ਨਵੇਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰੋਂ

ਗੁਮਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਗਾਸ ਹੀ ਵਿਗਾਸ ਹੈ, ਅਨੰਦ ਹੀ ਅਨੰਦ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਸੁਰਤੀ ਨਾ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਤੋੜ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਅਮਲੀ ਨੂੰ ਅਮਲ ਦੀ ਤੋੜ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਟੁਟਿਆ-ਟੁਟਿਆ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਦਸਿਆ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਮੇਰਾ ਅੰਗ ਮੁੜੇ ਮੁੜ ਜਾਏ ਜੀ,
ਅੱਜ ਨਾ ਪਿਆਰ ਕੰਤ ਦਾ ਮਾਣਿਆ।
ਅੱਜ ਨਾ ਪਿਆਰ ਕੰਤ ਦਾ ਮਾਣਿਆ-2, 2.
ਮੇਰਾ ਅੰਗ ਮੁੜੇ ਮੁੜ ਜਾਏ ਜੀ.....।

ਅਜੁ ਨ ਸੁਤੀ ਕੰਤ ਸਿਉ ਅੰਗੁ ਮੁੜੇ ਮੁੜ ਜਾਇ॥
ਜਾਇ ਪੁਛਹੁ ਡੋਹਗਣੀ ਤੁਮ ਕਿਉ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਇ॥

ਪੰਨਾ - 1379

ਇਸੇ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹੋ ਹੀ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦੀ ਰੋਂ ਗੁਮਕ ਰਹੀ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਜੋ ਜਿਉਂਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਖੂਨ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਖੂਨ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਥਾਂ ਉਪਰ Electronics, Magnetic (ਬਿਜਲਈ, ਚਮਕ ਪੱਥਰ) ਲਹਿਰਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਜੀਵਨ ਅਸਲੀ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦੇਹ ਹੀ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਮੁਰਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ, ਉਸ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਗਿਣਿਆ -

ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਕੁਲੀਨ ਚਤੁਰ ਮੁਖਿ ਛਿਆਨੀ ਧਨਵੰਤ॥
ਮਿਰਤਕ ਕਹੀਅਹਿ ਨਾਨਕਾ ਜਿਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਭਗਵੰਤ॥

ਪੰਨਾ - 253

ਸੋ ਬਿਰਤੀ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਕੋਲ ਅਨੇਕਾਂ ਜੁਗਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਦਸ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿਆਰਿਆ! ਤੂੰ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ, ਬਾਣੀ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਪੜ੍ਹ, ਬੈਖਰੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰਦਿਆਂ, ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਿਆਂ, ਮਾਲਾ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਆਪ ਹੀ ਬੋਲ, ਆਪ ਹੀ ਸੁਣਿਆ ਕਰ। ਫੇਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸੁਭਾਅ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ ਫੇਰ ਬੁੱਲ੍ਹ ਹਿਲਦੇ, ਜੁਬਾਨ ਹਿਲਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਚੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ।

ਦੂਸਰਾ ਮੋਨ ਜਾਪ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦਸ ਵਾਰੀ ਮਨ ਦਾ ਮੌਨ ਰੱਖ ਕੇ ਜਪਿਆ ਨਾਮ ਜਦੋਂ ਪਸੰਤੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੌ ਗੁਣਾਂ ਫਲ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਬਿਰਤੀ ਅਤਿ ਗਹਿਰੀ ਧੁਨ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਣਾਂ ਫਲ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਜਿਉਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਆਖਾ ਜੀਵਾ ਵਿਸਰੈ ਮਰ ਜਾਵਣਾ - 2, 4.

ਆਖਾ ਜੀਵਾ ਵਿਸਰੈ ਮਰਿ ਜਾਉ॥ ਪੰਨਾ - 9

ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਲਿਵ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਲਿਵ ਲਗਾਤਾਰ ਧੁਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਲਿਵ ਤੇ ਧਿਆਨ ਟਿਕ ਜਾਵੇ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣ -

ਧੁਨਿ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਜਾਨਿਆ

ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ॥

ਪੰਨਾ - 879

ਇਹ ਧੁਨ ਜਦੋਂ ਬਰੀਕ ਹੋ ਕੇ ਨਾਭੀ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰ

ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਣਾਂ ਫਲ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਰੀ ਬੋਲ ਕੇ ਅਤੇ ਨਾਭੀ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰੀ ਬੋਲਣਾ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਸਾਰੇ ਅਨੁਭਵੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਨੁਭਵ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਖਾਏ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰੀ ਬੀਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਇਸੇ ਨਾਮ ਜਪ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਕੈਟਾਗਰੀ (ਦਰਜੇ) ਵਿਚ ਰੱਖੋ। ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹੋਏ ਜਦੋਂ ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਵਿਚੀਂ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਧਿਆਤਾ, ਧਿਆਨ, ਧੇਅ ਇਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਪਣ ਵਾਲਾ, ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਮੰਤਰ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਧੇਅ ਬਣਾ ਕੇ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਕ ਹੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਿਆਂ-ਕਰਦਿਆਂ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਨਾਮ ਧੁਨ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਕ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਕਿ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਅਤੇ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਇਕ ਐਸਾ ਮੰਡਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ, ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਥੇ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਛੇ ਲਾ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜੈ-ਜੈਕਾਰ ਕਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਮਾਨਤਾ ਬਹੁਤ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਥੋਂ ਤਕ ਤਾਂ ਅਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਸਫਰ ਤਹਿ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅਸਲੀ ਸਫਰ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੇ ਆਤਮ ਰਾਮ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਦਾ, ਆਪਣੇ ਵਿਅਕਤੀਤ੍ਵ ਦਾ ਅਭਾਵ ਕਰਕੇ ਇਕੋ ਇਕ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵੀ, ਬਾਹਰ ਵੀ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੀ। ਸੁਣੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਥੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਆਤਮ ਰਸ ਜਿਹ ਜਾਨਹੀ ਸੋ ਹੈ ਖਾਲਸ ਦੇਵ॥
ਪ੍ਰਭ ਮਹਿ ਮੋ ਮਹਿ ਤਾਸ ਮੈ ਰੰਚਕ ਨਾਹਨ ਭੇਵ॥
ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ 'ਚੋ**

ਉਹ ਆਤਮ ਰਾਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜੋ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਭ ਅੰਦਰ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ, ਉਹ ਲਾਲ ਖੋਜਦਿਆਂ ਮਿਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਆਪਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹ ਆਏ ਹਾਂ -

**ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਲਾਲੁ ਇਕੁ ਪਾਇਆ
ਹਰਿ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ਸੰਤਹੁ॥ ਪੰਨਾ - 916**

ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੱਭ ਗਿਆ ਉਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਤ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਧ ਪਦ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਉਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਬਾਰੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਤਮ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਉਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵੇਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ।

**ਸਾਧ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਬੇਦ ਨ ਜਾਨਹਿ॥
ਜੇਤਾ ਸੁਨਹਿ ਤੇਤਾ ਬਖਿਆਨਹਿ॥
ਸਾਧ ਕੀ ਉਪਮਾ ਤਿਹੁ ਗੁਣ ਤੇ ਦੂਰਿ॥
ਸਾਧ ਕੀ ਉਪਮਾ ਰਹੀ ਭਰਪੂਰਿ॥
ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਕਾ ਨਾਹੀ ਅੰਤ॥
ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਸਦਾ ਬੇਅੰਤ॥**

**ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਉਚ ਤੇ ਉਚੀ॥
ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਮੁਚ ਤੇ ਮੁਚੀ॥
ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਸਾਧ ਬਨਿ ਆਈ॥
ਨਾਨਕ ਸਾਧ ਪ੍ਰਭ ਭੇਦੁ ਨ ਭਾਈ॥ ਪੰਨਾ - 272**

ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਾ ਭਾਵ ਦੂਰ ਹੋਣ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ।

ਹੁਣ ਸੱਚੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੋ ਗਈ, ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲੱਗ ਗਿਆ -

**ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਲਾਗੋ ਧਿਆਨਾ
ਸਾਚੈ ਦਰਸਿ ਸਮਾਈ ਸੰਤਹੁ॥
ਗੁਣ ਗਾਵਤ ਗਾਵਤ ਭਏ ਨਿਹਾਲਾ
ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਈ ਸੰਤਹੁ॥ ਪੰਨਾ - 916**

ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ-ਗਾਉਂਦੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨਾ ਰਹੀ ਅਸੀਂ ਰੱਜ ਗਏ, ਮਾਇਆ ਪਿਛੇ ਲੱਗੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ -

**ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਹੈ ਭੀ ਹੋਸੀ
ਸਭ ਜੀਆ ਕਾ ਸੁਖਦਾਈ ਸੰਤਹੁ॥ ਪੰਨਾ - 916**

ਉਹ ਲਾਲ ਲੱਭ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਟੋਲ੍ਹਦੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸੀ, ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਟੋਲ੍ਹਦੇ-ਟੋਲ੍ਹਦੇ ਰੱਬ ਲੱਭ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਇਕੋ ਹੀ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਕੀ ਮਜ਼ਾਲ ਕਿ ਸਾਡੇ ਉਪਰ ਇਹ ਅਸਰ ਕਰ ਜਾਣ, ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪੜ੍ਹੋ -

ਧਾਰਨਾ - ਤੂੰਹੀ ਤੂੰਹੀ ਮੋਹਿਨਾ - 2, 4.

**ਗੁਰਹਿ ਦਿਖਾਇਓ ਲੋਇਨਾ॥
ਈਤਹਿ ਉਤਹਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਘਟਿ
ਤੂੰਹੀ ਤੂੰਹੀ ਮੋਹਿਨਾ॥ ਪੰਨਾ - 407**

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ -

ਸੋ ਅੰਤਰਿ ਸੋ ਬਾਹਰਿ ਅਨੰਤ॥ ਪੰਨਾ - 293

ਜਿਹੜਾ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਵੀ, ਸਾਰੇ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ, ਉਹ ਘੱਟ-ਘੱਟ ਵਿਚ ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ -

ਘਟਿ ਘਟਿ ਬਿਆਪਿ ਰਹਿਆ ਭਗਵੰਤ॥ ਪੰਨਾ - 293

ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੈ ਹਰੇਕ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ -

**ਧਰਨਿ ਮਹਿ ਆਕਾਸ ਪਇਆਲ॥
ਸਰਬ ਲੋਕ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ॥ ਪੰਨਾ - 293**

ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ਼, ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਸਹਸ ਅਠਾਰਹ ਕਹਨਿ ਕਤੇਬਾ ਅਸੁਲੁ ਇਕੁ ਧਾਤੁ॥

ਲੇਖਾ ਹੋਇ ਤ ਲਿਖੀਐ ਲੇਖੇ ਹੋਇ ਵਿਣਾਸੁ॥
ਨਾਨਕ ਵਡਾ ਆਖੀਐ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਆਪੁ॥

ਪੰਨਾ - 5

ਸੋ ਹਰ ਥਾਂ ਉਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਆਪ ਰਹੇ ਹਨ -

ਬਨਿ ਤਿਨਿ ਪਰਬਤਿ ਹੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ॥
ਜੈਸੀ ਆਗਿਆ ਤੈਸਾ ਕਰਮੁ॥
ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰ ਮਾਹਿ॥
ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ ਦਹਦਿਸੇ ਸਮਾਹਿ॥

ਪੰਨਾ - 294

ਵਣਾਂ, ਪਸ਼ੂਆਂ, ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੀ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾ ਵਸਦੇ ਹੋਣ, ਫੇਰ ਐਡਾ ਸਮਰੱਥ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਰਾਰਾ ਹੁਕਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲ ਸਕੇ -

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮ ਨ ਕੋਇ॥
ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ॥

ਪੰਨਾ - 1

ਸੋ ਉਸ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਨੱਥਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਦੇਹ ਹੰਗਤਾ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਟੁਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੂਸਰਾ ਬੰਧਨ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਬੋਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੀਵ ਭਾਵ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਟੁਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਤਮ ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਜੀਵ ਜੋ ਪਰਛਾਵਾਂ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਮਹੱਤਤਾ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਭਾਵ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜੀਵ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਸਮਝ ਵੱਖ ਇਕਾਈ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਆਤਮਾਂ ਆਪਾ ਭਾਵ ਮੇਟ ਕੇ ਪਹਿਲੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਕਰਕੇ ਦ੍ਰਿੜ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਟਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਬੰਧਨ ਅਵਿਦਿਆ ਦਾ ਸੀ ਉਸ ਉਪਰ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਬੰਧਨ ਜੀਵ ਭਾਵ ਦਾ ਸੀ ਇਹ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦਿਆਂ ਟੁਟ ਗਿਆ।

ਤੀਸਰਾ ਜੋ ਬੰਧਨ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ 'ਅਹੰਭਾਵ' ਦਾ ਬੰਧਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਨਾਸ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜੇ ਮੈਂ ਰੱਬ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਪਹੁੰਚਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਨਾ ਹੋਵਾਂ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੇ ਕੋਈ ਉਪਮਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰੇ ਤਾਂ ਦੁਖੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਅਹੰ ਨੂੰ ਬਚਾਅ ਕੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਆਦਮੀ ਅੰਦਰ ਅਹੰਭਾਵ ਹੈ ਚਾਹੇ ਉਹ ਮੈਲਾ ਭਾਵ ਹੈ ਚਾਹੇ ਉਹ ਨਿਰਮਲ ਅਹੰ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਹੇ ਕਿ ਮੈਂ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਨਾ ਬਣਾਂ, ਮੈਂ ਵੱਖਰਾ ਹੀ ਰਹਾਂ, ਉਸ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਾਂ, ਮੈਂ ਜਿਥੇ ਚਾਹਾਂ ਉਥੇ ਰਹਾਂ, ਅਜਿਹਾ ਗਿਆਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਾਧਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ

ਜਦੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ -

ਮਨਿ ਸਾਚਾ ਮੁਖਿ ਸਾਚਾ ਸੋਇ॥
ਅਵਰੁ ਨ ਪੇਖੈ ਏਕਸੁ ਬਿਨੁ ਕੋਇ॥
ਨਾਨਕ ਇਹ ਲਛਣ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਹੋਇ॥

ਪੰਨਾ - 272

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਹਉਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, 'ਮੈਂ ਹਾਂ' ਇਹ ਭਾਵੇਂ ਨਿਰਮਲ ਹਉਮੈ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਮੇਲੀ ਹਉਮੈ ਹੋਵੇ ਦੋਨੋਂ ਹਉਮੈ ਹੀ ਹਨ। ਜੀਵ ਸਮਸ਼ਟ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਉਹ ਵਿਅਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਵਖਰੀ ਹਸਤੀ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਕਾਈ ਨੂੰ ਸਰਬ ਵਿਚ ਲੀਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਦਾ ਅਧਿਆਸ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਤਰਾਂ ਤੋਂ ਪੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕਾਈ ਮੰਨਦੇ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਸਰਬ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਰਹਿਣਾ ਕਦੇ ਵੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਚੱਕਰ ਨਹੀਂ ਕੱਟ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹਉਮੈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਲਾਈ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਜਿਨ ਰਚਿ ਰਚਿਆ ਪੁਰਖ ਵਿਧਾਤੇ
ਨਾਲੇ ਹਉਮੈ ਪਾਈ ਜੀ - 2, 2.
ਨਾਲੇ ਹਉਮੈ ਪਾਈ ਜੀ - 2, 4.
ਜਿਨ ਰਚਿ ਰਚਿਆ ਪੁਰਖ ਵਿਧਾਤੇ.....2.

ਜਿਨਿ ਰਚਿ ਰਚਿਆ ਪੁਰਖਿ ਬਿਧਾਤੇ ਨਾਲੇ ਹਉਮੈ ਪਾਈ॥
ਜਨਮ ਮਰਣੁ ਉਸ ਹੀ ਕਉ ਹੈ ਰੇ ਓਹ ਆਵੈ ਜਾਈ॥

ਪੰਨਾ - 999

ਹਉਮੈ ਏਹਾ ਜਾਤਿ ਹੈ ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਮਾਹਿ॥
ਹਉਮੈ ਏਈ ਬੰਧਨਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਹਿ॥

ਪੰਨਾ - 466

ਇਹ ਹਉਮੈ ਅੰਧਕਾਰ ਭਰਿਆ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਖੂਹ ਹੈ, ਇਹ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਆਪੇ ਹੀ ਅੰਧਕਾਰ ਰੂਪੀ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੀ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੈ, ਇਹ ਜੋ ਜੀਵ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਸੋਚ ਹੈ, ਕਿ ਮੈਂ ਇਕਾਈ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹਾਂ, ਇਹ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ, ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੀਵ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਈ, ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਅਨੰਦ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਫਸੀ, ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵਖਰਾਪਣ ਸੁਝਣ ਲੱਗਿਆ, ਇਸ ਵਖਰੇਪਣ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਵਿਚ ਸੋਝੀ ਅਤੇ ਜੀਵ ਸ਼ਕਤੀ ਫਸੀ, ਫੇਰ ਫੁਰਨਿਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਫਸੀ, ਪ੍ਰਾਣ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੋਰ ਪੜਦੇ ਲਿਪਟ ਗਏ, ਅਖੀਰ ਸਥੂਲ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਰਚ ਕੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਸਮਝਣ ਲਗ ਗਿਆ। ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜਦੇ-ਦਰ-ਪੜਦੇ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਅਨੰਦ ਦਾ ਪੜਦਾ, ਬੁੱਧੀ ਦਾ, ਮਨ ਦਾ, ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ, ਅੰਨ ਦਾ ਪੜਦਾ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪੜਦੇ ਪੈਣ ਤੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਖਰਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਹੰਭਾਵ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾ ਕੇ ਦੁਖੀ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿਆਰਿਆ! ਇਹ ਅਹੰਭਾਵ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬੇਚੈਨੀ ਫੈਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਜੀਵ ਆਪ ਵੀ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ

ਅਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਧਾਰਨਾ - ਸਭ ਮਰ ਗਈ ਦੁਨੀਆਂ ਜੀ,
ਹਉ-ਹਉ ਕਰਦੀ ਮੈਂ-ਮੈਂ ਕਰਦੀ।
ਹਉ-ਹਉ ਕਰਦੀ ਮੈਂ-ਮੈਂ ਕਰਦੀ - 2, 2.
ਸਭ ਮਰ ਗਈ ਦੁਨੀਆਂ ਜੀ,.....।

ਹਉ ਹਉ ਕਰਤੀ ਸਭ ਮੁਈ ਸੰਪਉ ਕਿਸੈ ਨ ਨਾਲਿ॥
ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ਸਭ ਜੋਗੀ ਜਮਕਾਲਿ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਬਰੇ ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ॥
ਪੰਨਾ - 85

ਹਉ ਹਉ ਭੀਤਿ ਭਇਓ ਹੈ ਬੀਚੋ
ਸੁਨਤ ਦੇਸਿ ਨਿਕਟਾਇਓ॥
ਭਾਂਭੀਰੀ ਕੇ ਪਾਤ ਪਰਦੋ ਬਿਨੁ ਪੇਖੇ ਦੂਰਾਇਓ॥
ਪੰਨਾ - 624

ਹਉ ਹਉ ਕਰਦੀ ਸਭ ਫਿਰੈ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਹਉ ਨ ਜਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਤਿਨ ਹਉਮੈ ਗਈ ਸਚੈ ਰਹੇ ਸਮਾਇ॥
ਪੰਨਾ - 426

ਅਹੰਭਾਵ ਦਾ ਅਧਿਆਸ ਤਿਨਾਂ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ, ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਇਸਦੀ ਵਿਵੇਕ ਬਿਰਤੀ ਜਾਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਵਖਰੀ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੱਤ ਬਚਨ ਅਹੰਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰਖਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਹਉਮੈ ਦਾ ਅਧਿਆਸ ਵੱਡਿਆਂ-ਵੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਪੀਰ ਬੁੱਧੁ ਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ - ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -
ਨਾਨਕ ਤਰਵਰੁ ਏਕੁ ਫਲੁ ਦੁਇ ਪੰਖੇਰੁ ਆਹਿ॥
ਆਵਤ ਜਾਤ ਨ ਦੀਸਹੀ ਨਾ ਪਰ ਪੰਖੀ ਤਾਹਿ॥
ਪੰਨਾ - 550

ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਦੋ ਪੰਖੀ ਸਾਖੀ ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਜੀਵ ਚੇਤਨ ਬੁੱਧੀ ਬਿਰਖ ਉਪਰ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਜੀਵ-ਚੇਤਨ ਰੂਪੀ ਪੰਖੀ ਹੈ ਉਹ ਫਲ ਨੂੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੁਖ ਦੁਖ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸ਼ੋਕਵਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਸਾਖੀ ਰੂਪ ਪੰਖੀ ਕੋਈ ਫਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਫਲ ਭੋਗਦਾ, ਨਾ ਕਿਤੇ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਰੂਪ ਪੰਖੀ ਨੂੰ ਸਾਖੀ ਰੂਪ ਪੰਖੀ ਸਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਮਾਨੇ ਬ੍ਰਿਖੇ ਪੁਰੁਸ਼ੋਨਿਮਗਨੋ ਅਨੀਸ਼ਯਾ ਸ਼ੋਚਤਿ ਮਹੁਯਮਾਨ:।
ਜੁਸ੍ਰੰ ਯਦਾ ਪਸ਼ਯਤਿ ਅਨਯ ਮੀਸ਼ਮਸਯ ਮਹਿਮਾਨਮਿਤਿ ਵੀਤਸ਼ੋਕ:।
(ਤ੍ਰਿਤੀਯ ਮੁੰਡ ਕੇ ਪ੍ਰਥਮ ਖੰਡਮ: ੨)

ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਉਸੀ ਬੁੱਧੀ ਰੂਪ ਬ੍ਰਿਖ ਵਿਚ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਜੀਵ ਜਦੋਂ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵ ਭਿੰਨ ਸਾਖੀ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ੋਕ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਬਹੁਤ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੀ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ, ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਆਤਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਨਾਤਮ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਰਸਤੇ ਵਿਚੋਂ ਹਟਾ ਦੇਵੋ ਫੇਰ ਸਤਿ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੱਚੀ ਰੂਹ

ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਐਡਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਪੜਦਾ ਹੈ ਇਹ ਟੁਟਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਇਹ ਕੂੜ ਦਾ ਹੀ ਪੜਦਾ ਹੈ।

ਬੁੱਧੁ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸਤਾਰਪੂਰਵਕ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਪਰਛਾਵਾਂ ਹੈ, ਇਹ ਕੂੜੀ ਮੈਂ ਨੇ ਸੱਚੀ ਮੈਂ ਨੂੰ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸੱਚੀ ਮੈਂ ਅਸੰਗ ਹੈ, ਨਿਰਵਿਕਾਰ ਹੈ, ਪੂਰਨ ਹੈ। ਕੂੜੀ ਮੈਂ ਅਮਰਵੇਲ ਵਾਂਗ ਸੱਚੀ ਮੈਂ ਨੂੰ ਢੱਕ ਕੂੜ ਦੀ ਮੈਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਦੇਖ, ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਪਈ ਰੱਸੀ ਸੱਪ ਪ੍ਰੀਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਚਾਨਣ ਹੋਏ ਤੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਰੱਸੀ ਸੀ। ਸੱਪ ਕਿਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਪ ਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਅਧਿਆਸ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਧਿਆਸ ਹੋ ਜਾਣਾ ਇਕ ਬਿਮਾਰੀ ਵੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਇਕ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਿਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਾਫ ਸੁਥਰਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸਾਧੂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਜਦੋਂ ਆਉਂਦੇ ਉਥੋਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸਰਦੀਆਂ ਹੋਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਜਾਈਆਂ ਭਰਵਾ ਕੇ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਪੰਜਾ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ ਕਿ 50 ਗੱਡੇ ਰੁੰ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਪੇਂਜੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਚੋਬਦਾਰ ਜੋ ਨਾਲ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੇਂਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਏ ਪੇਂਜੇ! ਇਸ ਵਾਰੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਸਾਧੂ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। 50 ਗੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਰੁੰ ਦੇ ਭੇਜੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਜ ਕੇ ਰਜਾਈਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੇਹ, ਇਸ ਵਾਰੀ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਮੋਹਨਤ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ, ਮੁਫਤ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਪੇਂਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮੁਫਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਨਾਲੇ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ 50 ਗੱਡੇ ਰੁੰ ਦੇ ਪਿੰਜ ਦੇਵਾਂ, ਮੈਂ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਰੋਟੀ ਕਿਥੋਂ ਖਾਵਾਂਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਤੈਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦੇਵੇਗਾ, ਉਥੇ ਫੇਰ ਤੂੰ ਚੱਕੀਆਂ ਪੀਹੋਂਗਾ, ਚੰਗਾ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਰੁੰ ਪਿੰਜ ਕੇ ਰਜਾਈਆਂ ਬਣਾ ਦੇਵੇਂ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ 50 ਗੱਡੇ ਪਿੰਜ ਸਕਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਪੇਂਜੇ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਕੁੱਟਿਆ। ਇਹ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੁੰ ਪਿੰਜ ਹੋਣੀ, ਐਨੇ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਗ ਆ ਗਈ। ਇਕੋ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਐਨੀ ਰੁੰ ਨਹੀਂ ਪਿੰਜ ਹੋਣੀ, ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ-ਕਹਿੰਦਾ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਕਾਰੋਬਾਰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ, ਇਕੋ ਗੱਲ ਦੀ ਰੱਟ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੋਂ 50 ਗੱਡੇ ਰੁੰ ਦੇ ਨਹੀਂ ਪਿੰਜ ਹੋਣੇ।

ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਜੋ ਇਸ ਤੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਰਜਾਈ ਭਰਵਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਥੇ ਇਕ ਪੰਜਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਉਹ ਕਿਥੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ? ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਉਹ ਤਾਂ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਕੋ ਗੱਲ ਆਖੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੋਂ 50 ਗੱਡੇ ਰੁੰ ਦੇ ਨਹੀਂ ਪਿੰਜ ਹੁੰਦੇ। ਮਹਾਤਮਾ ਸਮਝ ਗਏ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਅਧਿਆਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਭ ਕੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਲਿਆਓ।

ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਪੇਂਜੇ ਨੂੰ ਟੋਲ੍ਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਲੈ ਆਏ। ਉਸ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਦੇਖੋ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਮੁਫਤ 50 ਗੱਡੇ ਰੂੰ ਦੇ ਪਿੰਜ ਕੇ ਰਜਾਈਆਂ ਕਿਵੇਂ ਭਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਕੇ ਚੱਕੀਆਂ ਪਿਹਾਉਣੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐ ਪੇਂਜੇ! ਤੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਜਾਈਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ? ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਜੇ ਗੱਡੇ ਰੂੰ ਦੇ ਤੇਰੇ ਵਲ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਡਿਆਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਚਾਨਣਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਇਕ ਗੱਡੇ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗ ਗਈ, ਹਵਾ ਬਹੁਤ ਚਲੀ, ਸਾਰੇ ਗੱਡਿਆਂ ਵਾਲੇ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਉਤਰ ਗਏ ਅਤੇ ਫਟਾ-ਫਟ ਬਲਦ ਖੋਲ੍ਹ ਲਏ ਤੇ ਸਾਰੇ ਗੱਡੇ ਰੂੰ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸੜ ਗਏ। ਹੁਣ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਖਿਆਲ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿਤਾ। ਇੰਨੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਪੇਂਜੇ ਦਾ ਅਧਿਆਸ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਇਆ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਅਹੰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਅਧਿਆਸ ਪੱਕ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਦੇਹ ਹਾਂ, ਇਹ ਅਧਿਆਸ ਟੁੱਟਦਾ ਨਹੀਂ, ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਕਥਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਏ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਧਾਰ ਦੇ ਉਪਰ ਹੀ ਹੈ, ਪੜ੍ਹੋ ਸ਼ਬਦ -

*ਧਾਰਨਾ - ਨਰਪਤ ਏਕ ਸਿੰਘਾਸਨ ਸੋਇਆ,
ਸੁਪਨੇ ਭਇਆ ਭਿਖਾਰੀ ਜੀ।
ਸੁਪਨੇ ਭਇਆ ਭਿਖਾਰੀ ਜੀ - 2, 2.
ਨਰਪਤ ਏਕ ਸਿੰਘਾਸਨ ਸੋਇਆ,.....।*

*ਨਰਪਤਿ ਏਕ ਸਿੰਘਾਸਨਿ ਸੋਇਆ ਸੁਪਨੇ ਭਇਆ ਭਿਖਾਰੀ॥
ਅਛਤ ਰਾਜ ਬਿਛਰਤ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ਸੋ ਗਤਿ ਭਈ ਹਮਾਰੀ॥
ਪੰਨਾ - 657*

ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਮਿਥਲਾਪੁਰੀ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਖਿਯ ਤੇ ਸੁਸ਼ੀਲ ਵਰਤਾਓ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣੀ ਪਰਜਾ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਉਹ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਬਹੁਤ ਗਰਮੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਖਸ-ਖਸ ਦੀਆਂ ਚਿਕਾਂ ਲਗਾ ਕੇ, ਦਰਬਾਰ ਹਾਲ ਠੰਢਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ ਉਸ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਆ ਗਈ ਉਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਸੁਪਨਾ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੜੋਸੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਹਾਰ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਪੜੋਸੀ ਰਾਜਾ ਜਿੱਤ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਤੇ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਕੜਕਦੀ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਨੰਗੇ ਪੈਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿਤਾ, ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਜੋ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਅੰਨ, ਜਲ, ਵਸਤਰ, ਜੁੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੁਲਾਏਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਖਤ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰੇਗਾ, ਇੱਟਾਂ ਵੱਟੇ ਮਾਰੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸੋ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਦੇ ਇੱਟਾਂ ਵੱਟੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਭੁੱਖਾ ਪਿਆਸਾ ਤੁਰਿਆ

ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਿਪਾਹੀ ਬਹੁਤ ਸਖਤ ਹਨ ਉਹ ਧੱਕੇ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੱਢ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ, ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਇਹ ਕੰਕਰਾਂ, ਪਥਰਾਂ ਦੀਆਂ ਠੋਕਰਾਂ ਖਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੰਗਲ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਸੀ, ਦਰਖਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਨੇ ਰਾਤ ਕੱਟੀ।

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਇਹ ਚੱਲਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਨਗਰ ਵਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਇਸ ਦੇ ਮਗਰ ਕੁੱਤੇ ਪੈ ਗਏ ਅਤੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਫੱਟੜ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਉਚੀ-ਉਚੀ ਰੌਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸੰਗ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਇਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਖਾਣ ਲਈ ਮੰਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਯਾਤਰੂਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ-ਇਕ ਕੋਡੀ ਦਾਨ ਵਜੋਂ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਇਹਦੇ ਕੋਲ 19 ਕੋਡੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। 19 ਕੋਡੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਦੂਸਰੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਇਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਸਦਾ ਵਰਤ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੋ। ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਇਸ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਓਸ ਥਾਂ ਸਦਾ ਵਰਤ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ ਤਾਂ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਥੇ ਤਾਂ ਖਿਚੜੀ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ, ਖਿਚੜੀ ਗਰਮ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਬਰਤਨ ਹੈ ਤਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆ। ਇਹ ਘੁਮਿਆਰ ਪਾਸੋਂ ਜਾ ਕੇ 19 ਕੋਡੀਆਂ ਦਾ ਜਦੋਂ ਠੀਕਰਾ ਲੈ ਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਭੀੜ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ ਤਾਂ ਖਿਚੜੀ ਮੁੱਕ ਗਈ, ਇਸ ਨੇ ਬਰਤਨ ਅੱਗੇ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਠੀਕਰੇ ਵਿਚ ਜਲੀ ਹੋਈ ਖੁਰਚਣ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਪਾ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਤੋਂ ਘਿਓ ਪੁਆ ਲੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਖਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਸਰੀਰ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਕੰਬ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਘਿਓ ਪੁਆਉਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹੱਥ ਕੰਬ ਕੇ ਘਿਓ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਹੀ ਗਿਰ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕਹਿਣ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਤਰਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਫੇਰ ਘੀ ਦੇ ਦੋ ਚਮਚ ਪਾ ਦਿਤੇ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਬੈਠ ਕੇ, ਜਦੋਂ ਬੁਰਕੀ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਸਾਂਢ ਆਪਸ ਵਿਚ ਭਿੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਿੜਦੇ-ਭਿੜਦੇ ਇਕ ਸਾਂਢ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਲੱਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਠੀਕਰਾ ਫੁਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬੁਰਕੀ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਗਿਰ ਗਈ। ਝਟਕਾ ਲੱਗਿਆ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਗ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਤਖਤ ਉਤੇ ਬੈਠਾਂ ਹਾਂ।

ਬਾਰ-ਬਾਰ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਯਾਦ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਪਨੇ ਵਾਲਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁੱਛ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਕਿ ਜੋ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸੁਪਨਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮੈਂ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹਾਂ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਹੈ। ਦਿਮਾਗ ਉਪਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਪਨੇ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਪਨੇ ਵਾਲੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਦੇਖਣ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ-ਜਿਥੇ ਇਹ ਬੈਠਿਆ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇੱਟਾਂ-ਵੱਟੇ ਮਾਰੇ ਸੀ ਉਹ ਸਭ ਉਥੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਏ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਕੋਡੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਖਿਚੜੀ ਮਿਲੀ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਸਾਂਢ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਟਕਰਾਇਆ ਸੀ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ

ਹੈ। ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਕਿ ਉਹ ਸੁਪਨਾ ਸੀ ਜਾਂ ਇਹ ਹੁਣ ਵਾਲਾ ਜੋ ਕੁਝ ਹੈ ਉਹ ਸੁਪਨਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਰਾਜ ਮਹੱਲ ਵਿਚ ਬੁਲਾ ਲਏ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ 'ਇਹ ਸੱਚਾ ਕਿ ਉਹ ਸੱਚਾ'। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਐਸਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਾ ਆਇਆ। 7-8 ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਸਵਾਲ ਦਾ ਹੱਲ ਨਾ ਲੱਭਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚ ਸਨ।

ਅੱਠ ਸਾਲਾਂ ਬਾਦ ਇਕ ਬੱਚਾ ਇਸ ਦੇ ਰਾਜ ਮਹੱਲਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟਾਵਕਰ ਸੀ, ਇਸ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਇਹ ਸੱਚਾ ਕਿ ਉਹ ਸੱਚਾ'। ਤਾਂ ਅਸ਼ਟਾਵਕਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਇਹ ਵੀ ਝੂਠਾ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਝੂਠਾ।' ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਤਾਂ ਅਸ਼ਟਾਵਕਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸਵਾਲ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਚੁੱਪ ਸੀ ਸੁਪਨੇ ਵਾਲਾ ਹਾਲ, ਹੋ ਚੁਕੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਦਸਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਸ਼ਟਾਵਕਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਰਾਜਨ ਤੂੰ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਦਸਦਾ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠੇ ਨੂੰ ਭਿਆਨਕ ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਤੈਨੂੰ ਅਧਿਆਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਧਿਆਸ ਪੱਕ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਤੂੰ 7-8 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਪਰ ਤੂੰ ਦਸ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਸੁਪਨਾ ਤਾਂ ਸੁਪਨਾ ਹੈ ਹੀ ਪਰ ਇਹ ਜੋ ਜਾਗ੍ਰਤ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਇਹ ਭੀ ਸੁਪਨਾ ਹੈ, ਸਤਿ ਅਵਸਥਾ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ। ਸੋ ਅਸ਼ਟਾਵਕਰ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਚਨ ਕਰਕੇ, ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਦਾ ਅਧਿਆਸ ਤੋੜ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਾ ਕੇ ਆਤਮ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਕਰਾ ਦਿਤਾ।

ਸੋ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਦਾ ਅਧਿਆਸ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 'ਇਹ ਸੱਚਾ ਕਿ ਉਹ ਸੱਚਾ' ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਅਧਿਆਸ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣੀ ਖੋਲ੍ਹ ਖੋਲ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਏਥੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈ ਗਿਆ, ਭੁਲੇਖਾ ਪੈ ਕੇ ਅਧਿਆਸ ਪੱਕ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਹਾਂ।

ਸੋ ਪੀਰ ਬੁੱਧਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵੀ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜੀਵ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? 'ਅੱਲਾਹ ਔਰ ਰੂਹ ਕਾ ਮੇਲ ਕੈਸੇ?'

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਤ ਔਰ ਦਿਨ ਕਾ ਜੈਸੇ?

ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਰਾਤ ਤੇ ਦਿਨ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਤਾਂ ਕਦੇ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਰਾਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਦੋਂ ਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਪੀਰ ਜੀ! ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚ ਦੇ ਆਇਆਂ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਝੂਠ ਛੱਡ ਦਓ, ਸੱਚ ਰਹਿ ਜਾਏਗਾ।

ਪੀਰ ਬੁੱਧ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਝੂਠ ਕਿਵੇਂ ਛੁਟੇ?"

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, "ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਕੇ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਆਇਆ ਤਾਂ ਹਾਂ ਆਪਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਆਇਆ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਝੂਠ ਦਾ ਚੋਲਾ ਪਹਿਨ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਘਰ ਤੋਂ ਤੁਰਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਤੁਰਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਸੀਸ ਉਦੋਂ ਤਕ ਨਹੀਂ ਚੁਕਣਾ ਜਦੋਂ ਆਤਮ ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਰਸਤੇ 'ਚ ਆ ਕੇ ਤੇਰਾ ਇਰਾਦਾ ਬਦਲ ਗਿਆ, ਤੇਰੇ ਮਨ 'ਚ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਐਨੇ ਚੇਲੇ ਹਨ ਇਹ ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਐਨੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ ਹੈ? ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੱਲ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਵਜਦ 'ਚ ਆ ਕੇ ਨੱਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਜਦੋਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਘੁੱਟ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਉਮੈ ਦਾ ਪੜਦਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਕੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਜ਼ਰੀ ਆਉਣ ਲੱਗਾ।

ਬੱਸ ਆਹੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਹਉ ਹਉ ਭੀਤਿ ਭਇਓ ਹੈ ਬੀਚੋ ਸੁਨਤ ਦੇਸ ਨਿਕਟਾਇਓ॥
ਭਾਂਭੀਰੀ ਕੇ ਪਾਤ ਪਰਦੋ ਬਿਨੁ ਪੇਖੇ ਦੁਰਾਇਓ॥**

ਪੰਨਾ - 624

ਬੁੱਧਸ਼ਾਹ! ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹਉਂ-ਹਉਂ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੜਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਟੁਟਿਆ ਕਰਦਾ-

ਬਿਨ ਸਬਦੇ ਹਉਮੈ ਕਿਨੈ ਨ ਮਾਰੀ॥ ਪੰਨਾ - 1067

ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਤਿਨ ਹਉਮੈ ਗਈ ਸਚੈ ਰਹੇ ਸਮਾਇ॥

ਪੰਨਾ - 426

ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਤੇ ਅਹੰ ਜੀਵ ਦਾ ਅਧਿਆਸ ਟੁਟ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੱਤ ਵਸਤੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਸੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਿਤੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਇਸ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

**ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਸੋਊ ਜਨੁ ਉਧਰੈ ਜਿਸਹਿ ਉਧਾਰਹੁ ਆਪ॥
ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਮੋਹ ਤੈ ਭਰਮਾ ਨਾਨਕ ਸੰਤ ਪ੍ਰਤਾਪ॥**

ਪੰਨਾ - 1307

ਅਹੰਮੇਵ ਸਿਉ ਮਸਲਤਿ ਛੋਡੀ॥

ਗੁਰਿ ਕਹਿਆ ਇਹੁ ਮੁਖੁ ਹੋਡੀ॥ ਪੰਨਾ - 1347

ਜਦੋਂ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਸ਼ਬਦ ਉਪਰ ਭਰੋਸਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਅਹੰ ਜੀਵ ਦਾ ਬੰਧਨ ਟੁੱਟ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਹਸਾ ਸ਼ੱਕ ਅਤੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾਰੂ ਰੋਗ, ਭਿਆਨਕ ਰੋਗ ਗਿਣਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਸਦਾ ਹੀ ਪੀੜਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ

ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ੱਕ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਸਹਸਾ ਰੋਗੁ ਨ ਛੋਡਈ ਦੁਖ ਹੀ ਮਹਿ ਦੁਖ ਪਾਹਿ॥

ਪੰਨਾ - 645

ਸਹਸੇ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨ ਇਕ ਥਾਂ ਉਪਰ ਟਿਕਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮਾ ਉਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਸ਼ੱਕ ਵਿਚ ਪਿਆ ਅਤੇ ਭਰਮ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਹ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਆਤਮ ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਾਲੀ ਵਾਂਗ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਓਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਭਰਮ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸੁ ਮਨ ਮੰਦਰ ਮਹਿ ਮਨੁਆ ਧਾਵੈ॥

ਸੁਖੁ ਪਲਰਿ ਤਿਆਗਿ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ॥

ਬਿਨ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੇ ਠਉਰਿ ਨ ਪਾਵੈ ਆਪੇ ਖੇਲੁ ਕਰਾਇਦਾ॥

ਪੰਨਾ - 1060

ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਇਹ ਸਹਸਾ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖਤਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਤੂੰ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਟੋਲ ਲੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਦੁਖ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਰਮ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ਣੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅੰਦਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੰਗਤਾ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸੇ ਦਾ ਕਿਤੇ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਝੁਠੀ ਨਕਲੀ 'ਮੈਂ' ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕੰਧ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕੰਧ ਟੁਟਦੇ ਸਾਰ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਹਉਮੈ ਦੀ ਕੰਧ ਹੀ ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਮੈਂ' ਸਮਝਣਾ, ਵਖਰਾ ਸਮਝਣਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਰਬ ਵਿਚੋਂ ਇਕਾਈ ਸਮਝਣੀ ਇਹ ਕੂੜ ਦੀ ਕੰਧ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਟੁਟਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ॥

ਪੰਨਾ - 560

ਜਦੋਂ ਸੱਚ ਦਾ ਸੂਰਜ ਅੰਦਰ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੂੜ ਦੀ ਰਾਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਕੂੜ ਦੀ ਪਾਲ ਖਤਮ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਮ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵ ਪ੍ਰਮ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੱਚ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਜੀਵ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਭਾਵ ਗੁਆ ਕੇ ਸੱਚ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਰੀਰ ਫੇਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਕਾਰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਵੱਡਿਆਂ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਆਪਣੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾਉਣ ਫੇਰ ਇਹ ਸਹਸਾ ਰੋਗ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ

ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਏ ਮਨ ਐਸਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਖੋਜਿ ਲਗੁ

ਜਿਤੁ ਸੇਵਿਐ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਜਾਇ॥

ਸਹਸਾ ਮੂਲਿ ਨ ਹੋਵਈ ਹਉਮੈ ਸਬਦਿ ਜਲਾਇ॥

ਕੁੜੈ ਕੀ ਪਾਲਿ ਵਿਚਹੁ ਨਿਕਲੈ ਸਚੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ॥

ਅੰਤਰਿ ਸਾਂਤਿ ਮਨਿ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ਸਚ ਸੰਜਮਿ ਕਾਰ ਕਮਾਇ॥

ਨਾਨਕ ਪੂਰੈ ਕਰਮਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ

ਹਰਿ ਜੀਉ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਰਜਾਇ॥

ਪੰਨਾ - 591

ਭਰਮ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਰਜੋ, ਸਤੋ, ਤਮੋ ਗੁਣ ਦੇ ਹਲੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸੌਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁੱਤੇ ਦੀ ਉਮਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲੈਣ -

ਸੰਸਾ ਇਹੁ ਸੰਸਾਰੁ ਹੈ ਸੁਤਿਆ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਇ॥

ਇਕਿ ਆਪਣੈ ਭਾਣੈ ਕਢਿ ਲਇਅਨੁ ਆਪੇ ਲਇਓਨੁ ਮਿਲਾਇ॥

ਪੰਨਾ - 36

ਜੀਵ ਕਰਮ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਧਾਰਮਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ ਸਿਮਤੀਆਂ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮ ਦੇ ਉਚਾਰਿਆਂ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ੰਕਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਵਸਥਾ ਭੇਦ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਸਾਧਾਰਨ ਜੀਵ ਵਾਸਤੇ ਕਰਮ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਭਿਆਨਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਗਿਆਸੂ ਜੋ ਥੋੜ੍ਹੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਲਵੇ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਰੌਚਕ ਬਾਣੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਉਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਕੇ ਹਿਰਦਾ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਸ ਲਈ ਗਿਆਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਕ ਸਾਧਾਰਣ ਜੀਵ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਰਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਨੀਂ ਦੇਰ ਤਕ ਸ਼ੱਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਕਿਸੇ ਕਿਨਾਰੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਰਦਾ। ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਕੇ ਉਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਅਭਿਆਨ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਸ਼ਤਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਕੋਈ ਕਰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਉਹ ਕਰਮ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਤਮ ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਕੁੱਲ ਇਕ ਲੱਖ ਸ਼ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 80 ਹਜ਼ਾਰ ਸ਼ਲੋਕ ਕਰਮਕਾਂਡ ਸਬੰਧੀ ਹਨ। 16 ਹਜ਼ਾਰ ਸ਼ਲੋਕ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕਾਂਡ ਦੇ ਅਤੇ 4 ਹਜ਼ਾਰ ਸ਼ਲੋਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਹਨ।

ਜੇਕਰ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵੇਦਾਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣੀਏ, ਪੜ੍ਹੀਏ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਸੰਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਸ਼ਤਰ ਯੱਗ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਤਰੀਕੇ ਯੱਗ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਯੱਗ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਿਰਨ ਦਾ ਸਿੰਗ ਰਖੇ ਅਤੇ ਜਦ ਸਰੀਰ ਤੇ ਕਿਤੇ ਖੁਰਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਿਰਨ ਦੇ ਸਿੰਗ ਨਾਲ ਖੁਰਕੇ। ਜੇ ਨਹੁੰ ਨਾਲ ਖੁਰਕਣ ਤੇ ਲਹੂ ਨਿਕਲ ਆਵੇ ਤਾਂ ਯੱਗ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਯੱਗ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਨ

ਅੰਦਰ ਅਭਿਮਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਭਿਮਾਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਫਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

**ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਅਰੁ ਦਾਨ ਕਰਿ ਮਨ ਮੈ ਧਰੈ ਗੁਮਾਨੁ॥
ਨਾਨਕ ਨਿਹਫਲ ਜਾਤ ਤਿਹ ਜਿਉ ਕੁੰਚਰ ਇਸਨਾਨੁ॥**

ਪੰਨਾ - 1428

ਜਦੋਂ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ੰਕਾ ਹੀ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਹੰਗਤਾ ਨੂੰ ਕੋਣ ਨਾਸ਼ ਕਰੇਗਾ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਅੰਦਰ ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਹੋ ਉਨੀਂ ਦੇਰ ਤਕ ਮੁਕਤ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮੰਨ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ। ਬਾਹਰੋਂ ਤਾਂ ਜਲ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਧੋ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਵਿਚ ਮੈਲਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਧੋਵੇਗਾ -

**ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਮਲੁ ਲਾਗੀ ਕਾਲਾ ਹੋਆ ਸਿਆਹੁ॥
ਖੰਨਲੀ ਧੋਤੀ ਉਜਲੀ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਸਉ ਧੋਵਣਿ ਪਾਹੁ॥**

ਪੰਨਾ - 651

ਕਰਮਾਂ ਨੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਦੀ ਮੈਲ ਨੂੰ ਸੁਧ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਬਾਹਰਲੀ ਸੁੱਚ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਤਾਂ ਹਾਥੀ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਆਪ ਹੀ ਮਿਟੀ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਈਰਖਾ, ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਕਰ ਲਏ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਹੋਰ ਮੈਲ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਜੀਵ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਮਿੱਟੀ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੰਦਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਸੰਸਾਰ ਨਵਿਰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਨਾਂ ਚਿਰ ਭਰਮ ਦੀ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਰਾਤ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਤਕ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਨੀਂ ਦੇਰ ਤਕ ਇਹ ਜੀਵ ਸੁਧ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਜਿਵੇਂ ਜੇ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਤਾਂਬਾ ਫੂਹ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪਾਰਸ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਜਦੋਂ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸ਼ਰਧਾਪੂਰਵਕ ਜੁੜ ਗਿਆ, ਉਹ ਵੀ ਸਾਧਾਰਨ ਜੀਵ ਤੋਂ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜੇ ਮੱਥੇ ਉਪਰ ਧਰ ਦਾ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ। ਪਾਰਸ ਤਾਂ ਤਾਂਬੇ ਨੂੰ ਸੋਨਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਾਰਸ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਹੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕਮਾ ਕੇ ਜਗਿਆਸੂ ਉਨਮਨੀ ਅਵਸਥਾ ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਂ ਭਰਮਾਂ ਦੇ ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਮਾ ਕੇ ਭਗਤੀ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਸਿੱਖ ਕੇ ਸਾਧਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਸਦੇ ਭਰਮ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇ ਰਸਾਂ ਵਲੋਂ ਮਨ ਮੋੜਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ ਹੈ ਓਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹਨ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਰਮ ਧਰਮ, ਅਨੇਕਾਂ ਜਤਨ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਮਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭਰਮ ਰੂਪੀ ਬੰਧਨ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੱਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਆਵੇ, ਉਸਦੇ ਸਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਮਾ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਰਮ ਧਰਮ ਆਤਮ

ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਪਾਰੁ ਕੈਸੇ ਪਾਇਬੋ ਰੇ॥
ਮੋ ਸਉ ਕੋਉ ਨ ਕਹੈ ਸਮਝਾਇ॥
ਜਾ ਤੇ ਆਵਾਗਵਨੁ ਬਿਲਾਇ॥**

**ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਧਰਮ ਨਿਰੂਪੀਐ ਕਰਤਾ ਦੀਸੈ ਸਭ ਲੋਇ॥
ਕਵਨ ਕਰਮ ਤੇ ਛੁਟੀਐ ਜਿਹ ਸਾਧੇ ਸਭ ਸਿਧਿ ਹੋਇ॥
ਕਰਮ ਅਕਰਮ ਬੀਚਾਰੀਐ ਸੰਕਾ ਸੁਨਿ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ॥
ਸੰਸਾ ਸਦ ਹਿਰਦੈ ਬਸੈ ਕਉਨੁ ਹਿਰੈ ਅਭਿਮਾਨੁ॥
ਬਾਹਰੁ ਉਦਕਿ ਪਖਾਰੀਐ ਘਟ ਭੀਤਰਿ ਬਿਬਿਧਿ ਬਿਕਾਰ॥
ਸੁਧ ਕਵਨ ਪਰ ਹੋਇਬੋ ਸੁਚ ਕੁੰਚਰ ਬਿਧਿ ਬਿਉਹਾਰ॥
ਰਵਿ ਪ੍ਰਗਾਸ ਰਜਨੀ ਜਥਾ ਗਤਿ ਜਾਨਤ ਸਭ ਸੰਸਾਰ॥
ਪਾਰਸ ਮਾਨੋ ਤਾਬੋ ਛੁਏ ਕਨਕ ਹੋਤ ਨਹੀ ਬਾਰ॥
ਪਰਮ ਪਰਸ ਗੁਰੁ ਭੋਟੀਐ ਪੂਰਬ ਲਿਖਤ ਲਿਲਾਟ॥
ਉਨਮਨ ਮਨ ਮਨ ਹੀ ਮਿਲੇ ਛੁਟਕਤ ਬਜਰ ਕਪਾਟ॥
ਭਗਤਿ ਜੁਗਤਿ ਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰੀ ਭ੍ਰਮ ਬੰਧਨ ਕਾਟਿ ਬਿਕਾਰ॥
ਸੋਈ ਬਸਿ ਰਸਿ ਮਨ ਮਿਲੇ ਗੁਨ ਨਿਰਗੁਨ ਏਕ ਬਿਚਾਰ॥
ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਨਿਗੁਹ ਕੀਏ ਟਾਰੀ ਨ ਟਰੈ ਭ੍ਰਮ ਫਾਸ॥
ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਨਹੀ ਉਪਜੈ ਤਾ ਤੇ ਰਵਿਦਾਸ ਉਦਾਸ॥**

ਪੰਨਾ - 346

ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੇਦਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਸਦਾ ਹੀ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਆਤਮਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਅਕਰਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸਾਖੀ ਰੂਪ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਸਾਖੀ ਰੂਪ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਸਾਖੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ ਜਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਹੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਅਗਲਾ ਸ਼ੰਕਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਸ਼ੰਕਾ ਹੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਨਹੀਂ।

**ਕਰਮੀ ਸਹਜੁ ਨ ਉਪਜੈ ਵਿਣੁ ਸਹਜੈ ਸਹਸਾ ਨ ਜਾਇ॥
ਨਹ ਜਾਇ ਸਹਸਾ ਕਿਤੇ ਸੰਜਮਿ ਰਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਏ॥
ਸਹਜੈ ਜੀਉ ਮਲੀਣੁ ਹੈ ਕਿਤੁ ਸੰਜਮਿ ਧੋਤਾ ਜਾਏ॥**

ਪੰਨਾ - 919

ਜਦੋਂ ਤਕ ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਨੀਂ ਦੇਰ ਤਕ ਇਹ ਨਿਰਣੈਪੂਰਵਕ ਮੰਨ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਉਪਰ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਉਨੀਂ ਦੇਰ ਤਕ ਇਹ ਸੰਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪਿਆ ਰਹੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਰਮ ਚੁਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਗਿਆਨ ਕਰਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਅਸਰ ਅਧੀਨ ਸੰਸੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਤ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਅਵਸ਼ਕਤਾ ਹੈ, ਬਚਨ ਤਾਂ ਸਾਫ਼ ਹੀ ਹਨ, ਮੰਨ ਕੇ ਵਿਖਾਓ। ਸੱਚ ਆਚਾਰ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ। ਸੰਸਾਰੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਸਗਲ ਬਨਸਪਤਿ ਮਹਿ ਬੈਸੰਤਰੁ ਸਗਲ ਦੁਧ ਮਹਿ ਘੀਆ॥
ਉਚ ਨੀਚ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਣੀ ਘਟਿ ਘਟਿ ਮਾਧਉ ਜੀਆ॥**

ਪੰਨਾ - 617

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੁਆਮੀ ਸੋਈ॥
 ਅਵਰੁ ਨ ਕਹੀਐ ਦੁਜਾ ਕੋਈ॥
 ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨਿ ਕਾਟਿਓ ਭ੍ਰਮੁ ਸਗਲਾ
 ਅਵਰੁ ਨ ਦੀਸੈ ਏਕ ਬਿਨਾ॥ ਪੰਨਾ - 1079

ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਦਾ ਹੀ ਸੰਸੇ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਰੂਪ ਦਾ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਈ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਹਟਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਹਾਂ, ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਹੱਥ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ award ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਹੋਰਾਨੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜਗਿਆਸੂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਅਨੁਭਵ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿਆਰਿਓ! ਭਰਮ ਵਿਚ ਨਾ ਪਓ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਹੈ -

ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ॥
 ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ॥ ਪੰਨਾ - 1

ਦੂਜੇ ਦੀ ਇਥੇ ਕੋਈ ਥਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਬੰਦਾ ਵੀ ਉਸੇ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਕੇਵਲ ਅਹੰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਵੱਖ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਅਗਿਆਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦਾ। ਮਨ ਦੀ ਮਨੋਤ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਦੀ। ਫਰੀਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਸਭ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੇ ਵਸ ਆਇਆ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ-

ਫਰੀਦਾ ਕੁਕੋਦਿਆ ਚਾਂਗੋਦਿਆ ਮਤੀ ਦੇਦਿਆ ਨਿਤ॥
 ਜੋ ਸੈਤਾਨਿ ਵੰਵਾਇਆ ਸੇ ਕਿਤ ਫੇਰਹਿ ਚਿਤ॥
 ਪੰਨਾ - 1378

ਪਰ ਸਤਿ ਅਵਸਥਾ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ।
 ਤਤੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਜੋਤਿ ਸਬਾਈ ਸੋਹੰ ਭੇਦੁ ਨ ਕੋਈ ਜੀਉ॥
 ਪੰਨਾ - 599

ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ, ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -
 ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਦੂਰਿ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਤੂੰ ਹੈ॥ ਪੰਨਾ - 354
 ਐਸਾ ਵੀ ਫੁਰਮਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

ਲੋਗਾ ਭਰਮਿ ਨ ਭੂਲਹੁ ਭਾਈ॥
 ਖਾਲਿਕੁ ਖਲਕ ਖਲਕ ਮਹਿ ਖਾਲਿਕੁ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸੁਭ ਠਾਈ॥
 ਪੰਨਾ - 1350

ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪੇ ਹੀ ਹਰ ਥਾਂ ਉਪਰ ਹੈ ਫੇਰ ਦੂਜਾ ਕਿਸਨੂੰ ਕਹੀਏ -

ਆਪੇ ਪਟੀ ਕਲਮ ਆਪਿ ਉਪਰਿ ਲੇਖੁ ਭਿ ਤੂੰ॥
 ਏਕੋ ਕਹੀਐ ਨਾਨਕਾ ਦੂਜਾ ਕਾਹੇ ਕੂ॥ ਪੰਨਾ - 1291
 ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੁਆਮੀ ਸੋਈ॥
 ਅਵਰੁ ਨ ਕਹੀਐ ਦੁਜਾ ਕੋਈ॥

ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨਿ ਕਾਟਿਓ ਭ੍ਰਮੁ ਸਗਲਾ
 ਅਵਰੁ ਨ ਦੀਸੈ ਏਕ ਬਿਨਾ॥ ਪੰਨਾ - 1079

ਸੋ ਇਹ ਸੰਸੇ ਦੇ ਬੰਧਨ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਸਾ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸਰੋਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋ, ਆਪ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਹੈ, ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਵੇ। ਸੰਸਾ ਸੰਗਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵਲੋਟੀ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀਆਂ ਹੋਰ ਹੀ ਮਨੋਤਾਂ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਅਰਥ ਦਾ ਹੋਰ ਹੀ ਅਨਰਥ ਕਢਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਫਿਟ ਬੈਠੇ ਉਹ ਅਰਥ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸੰਸਾ ਨਾ ਤਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਹਟਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਲੈਕਚਰ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਹਟਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸੁਣ ਲਿਆ, ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸੁਣ ਲਿਆ ਇਕ ਨੇ ਸੰਸੇ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿਤੇ, ਦੂਜੇ ਨੇ ਕਰਮਕਾਂਡ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ, ਤੀਜੇ ਨੇ ਸ਼ਰਾ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ ਹੁਣ ਜੀਵ ਲੰਘੇ ਕਿਵੇਂ, ਭਟਕਦਾ ਫਿਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਇਹ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਈ ਓਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲਈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰਸਤੇ, ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਧਨ ਅਚਾਰੀਆ ਨੇ ਚਲਾਏ ਹਨ। ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਸੁਖਾਲਾ ਰਖ ਕੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਰੀਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਦਸ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਸੁਖਾਲਾ ਰਸਤਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਮਾਰਗ ਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ 18 ਘੰਟੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸੁਣ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਮੁਕਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤਕ ਪੂਰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਗਿਆਸੂ ਲੰਘ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਚਾਰਵਾਨਾਂ ਦੇ, ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਦੇ, ਕਥਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਅਸੀਂ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ, ਤੰਤ ਦੀ ਬਾਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਗਿਆਸੂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਸਾਧਨ ਦੀ ਟੰਗ ਫੜਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਦੀ ਬਾਂਗ ਫੜਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚਾਰੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ਕਿਹਦੀ ਮੰਨਾਂ ਕਿਹਦੀ ਨਾ ਮੰਨਾਂ। ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਤਾਂ ਇਕੋ ਰਸਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰੀਏ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਤੱਕ ਤੂੰ ਤੰਤ ਬੋਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਰਾਹ ਦਾ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗਿਆਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਵਰਾਂ ਭਰਪੂਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪਤਣਾਂ 'ਚੋਂ ਲੰਘਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੇ ਤੂੰ ਤਾਰੂ ਵੀ ਹੈਂ ਤਾਂ ਵੀ ਜੋ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛ ਲੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਮਨੋਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜੀਵ ਘਿਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਨਿਰਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸ ਰਸਤੇ ਚਲਾਂ, ਕਦੇ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮਾ ਹੈ ਵੀ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਦਿਸਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਹੀ ਹਾਂ, ਆਤਮਾ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੰਗ, ਰੂਪ, ਰੇਖ, ਭੇਖ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਚਕਰ, ਚਿਹਨ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕੁੱਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਹ ਡੁੱਬਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਕਦੇ ਮਰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਜੰਮਦੀ ਹੈ, ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਹੈ, ਅਸੰਗ ਹੈ, ਅਚਾਹ ਹੈ, ਫੜੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਫੇਰ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਕੀ ਹੋਈ? ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ

ਹੋਇਆ। ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਅਕਰਤਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕੇਵਲ ਸਾਖੀ ਰੂਪ 'ਚ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਕੁਛ ਕਰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਖੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਅੱਡ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਕੌਣ ਹੋਏ? ਅਸੀਂ ਕੌਣ ਹੋਏ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਇਕ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਜਿਸਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੋ ਗਿਆ ਫੇਰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਦੋ ਹੋ ਗਏ। ਕੀ ਇਹ ਜਾਨਣ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿ ਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਆਤਮਾ ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ?

ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪਿਆਰਿਓ ਮੁਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕੇਵਲ ਜਾਨਣ ਦੇ ਮੰਡਲ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ, ਬੁਝਣ ਦੇ ਮੰਡਲ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਬੁਝਿਆ ਨਹੀਂ ਓਨੀਂ ਦੇਰ ਤਕ ਜਾਨਣਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਟੋਰ ਵਿਚ ਕੋਈ

□ □ □ □ □ □ □

(ਪੰਨਾ 3 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਪਰਸਪਰ ਕੀ ਸਬੰਧ ਹੈ? ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਅਲਪੰਗ ਹੈ ਆਤਮਾ ਸਰਬੰਗ ਹੈ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ? ਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਦੇਹੀ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਸਤਵਾਂ ਵਿਸ਼ਾ -

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਅੰਤਰਿ ਆਨੇਰਾ॥

ਨ ਵਸਤੁ ਲਹੈ ਨ ਚੁਕੈ ਫੇਰਾ॥

ਸਤਿਗੁਰਿ ਹਥਿ ਕੁੰਜੀ ਹੋਰਤੁ ਦਰੁ ਖੁਲੈ ਨਾਹੀਂ

ਗੁਰੁ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਮਿਲਾਵਣਿਆ॥ ਪੰਨਾ - 124

ਅਰਥਾਤ ਇਸ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਅਨਮੋਲ ਆਤਮਕ ਵਸਤੁ ਹੈ ਪਰ ਮਨਮੁਖ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ। ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਅਨਮੋਲ ਵਸਤੁ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੋੜ ਮੁਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਗੁਫਾ ਦਾ ਦਰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲੀ ਕੁੰਜੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਦਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧੀਨ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ -

ਅਨੇਰਾ ਕਿਸ ਤੱਤ ਨੇ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਵਸਤੁ ਕਿਹੜੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਰੂਪ ਹੈ, ਰੰਗ ਹੈ, ਪਛਾਣ ਹੈ, ਹੋਂਦ ਹੈ, ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕੀ ਲੱਛਣ ਹਨ? ਕੁੰਜੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਰ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਕਿਥੋਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਰਾਹ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀ ਹੈ? ਜਦੋਂ ਦਰ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਕੀ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਕਿਥੋਂ ਤੀਕਰ ਹੈ? ਦਰ ਖੁਲ੍ਹਣ ਤੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਕੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ? ਜਿਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਦਰ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਉਹ ਦਰ ਖੁਲ੍ਹਣ ਪਿਛੋਂ ਕੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਲਿਆ ਕੇ ਰੱਖ ਲਈ। ਉਹ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਤਰਕ ਵਿਤਰਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਥਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਮਾ ਜਾਵੇ।

ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਸੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜੀਵ ਮਲੀਨ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਇਹ ਮਲੀਨ ਹੈ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਕਰਦਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਮੈਲਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਫੇਰ ਕੀ ਕਰਿਆ ਜਾਵੇ? ਪੜ੍ਹੋ ਪਿਆਰ ਨਾਲ -

ਧਾਰਨਾ - ਕਿਤ ਸੰਜਮ ਧੋਈਐ ਜੀ,.....-2, 2.

ਸਹਸੇ ਜੀਉ ਮਲੀਣ ਹੈ, ...2. 2.

ਕਿਤ ਸੰਜਮ ਧੋਈਐ ਜੀ.....।

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਹਸਾ ਹੈ, ਭਰਮ ਹੈ, ਸੰਸਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਮ ਦੁਖੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਾਰਗ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

ਅਠਵਾਂ ਵਿਸ਼ਾ -

ਮਨਸਾ ਆਸਾ ਸਬਦਿ ਜਲਾਈ॥

ਪੰਨਾ-940

ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਖਾਈ॥

ਪੰਨਾ-940

‘ਆਸਾ ਮਨਸਾ’ ਕਿਥੋਂ ਉਪਜਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਵੇਂ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ?

ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਦੋਊ ਬਿਨਾਸਤ.....॥ ਪੰਨਾ - 356

ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧੀਨ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ -

ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਜਦੋਂ ਮਿਟ ਗਈ ਤਾਂ ਮਨ ਦਾ ਕੀ ਕਰਤੱਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਕੀ ਹੋਂਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਉਨਮਨੀ ਮੰਡਲ ਦਾ ਕੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ? ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਕੀ ਜੀਵ ਨਾਲ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਵਰਤਣ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ? ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਕਿਵੇਂ ਚਲਦਾ ਹੈ?

ਕਿੰਨਾ ਸੁਭਾਗਾ ਸਮਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਅਨੁਭਵੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸੁਬੁੱਧ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਸਰਵਣ ਕਰਾਂਗੇ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਅਸਗਾਹ ਸਾਗਰ ਦਾ ਵੀ ਥਹ ਪਾਈਦਾ ਹੈ -

ਸੁਣਿਐ ਹਾਥ ਹੋਵੈ ਅਸਗਾਹੁ॥

ਪੰਨਾ - 3

ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਅਨੁਠੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ‘ਆਤਮ ਮਾਰਗ’ ਦੇ ਅਗਲੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿਚ ਛਾਪਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਸਭ ਪਾਸ ਇਹ ਅਨਮੋਲ ਬਚਨ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਜਾਣ।

ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਮੁਖ ਸੰਪਾਦਕ - ਆਤਮ ਮਾਰਗ

ਹਿਮਾਲੀਆ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਨਿਵਾਸ

ਮੂਲ ਲੇਖਕ - ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ - ਡਾ. ਬੀਬੀ ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

ਮੇਰੇ ਗੁਰੂਦੇਵ ਦੀ ਤਸਵੀਰ

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂਦੇਵ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੋੜਿਆ। 1939 ਸਤੰਬਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਫਰਾਂਸ ਤੋਂ ਦੋ ਫੋਟੋਗਰਾਫਰ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦਿਤੇ, ਜਿੰਨੇ ਮੇਰੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਸੀ, ਡੇਢ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਮੈਂ ਉਧਾਰਾ ਲਿਆ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪੁਲ ਤੋਂ ਗੁਰੂਦੇਵ ਕੋਲ ਲੈ ਗਿਆ। ਗੁਰੂਦੇਵ ਤੇ ਮੈਂ ਪੁਲ ਪਾਰ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਝੋਂਪੜੀ ਵਿਚ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਤੋਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸੀ।

ਗੁਰੂਦੇਵ ਨੇ ਜਦੋਂ ਫੋਟੋਗਰਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ, ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਲ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਸ਼ਟ ਹੈਂ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਐਨਾ ਢੀਠ ਕਿਉਂ ਹੈਂ? ਉਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਣਗੇ। ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਢੀਠਤਾ ਵਿਚ ਸੋਚਦਾ ਸੀ, ਗੁਰੂਦੇਵ ਮੇਰੇ ਹੀ ਹਨ, ਫੋਟੋਗਰਾਫਰਾਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਗੀਲ ਤੇ ਫੋਟੋ ਖਿਚੀਆਂ, ਕੁਝ ਫੋਟੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਬਿਠਾ ਕੇ ਖਿਚੀਆਂ, ਗੁਰੂਦੇਵ ਨੇ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲਈਆਂ, ਸਾਰੀਆਂ ਚਾਰ ਗੀਲਾਂ ਨਾਲ ਫੋਟੋ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ, ਦੋ ਵੱਖ ਕੈਮਰਿਆਂ ਨਾਲ, ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਤਕ, ਕੁਝ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਚਲੇ ਗਏ, ਜਦੋਂ ਮੇਰੀਆਂ ਫੋਟੋ ਧੋਣ ਲਈ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਮੈਂ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂਦੇਵ ਦੀ ਫੋਟੋ ਖਿਚੀ ਸੀ, ਸਾਰੀਆਂ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਫੋਟੋ ਵਿਚ ਸਨ ਪਰ ਗੁਰੂਦੇਵ ਦੀ ਫੋਟੋ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਫੇਰ ਵੀ ਮੈਂ ਗੁਰੂਦੇਵ ਦੀ ਫੋਟੋ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ, “ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਫੋਟੋ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਚਾਨਣ ਦੇਖਣ ਲਈ ਇਕ ਬਾਧਾ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਰੂਹਾਨੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਯੂਰਪ ਗਿਆ, ਜਾਪਾਨ ਗਿਆ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਵੇਚੇਂ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਦੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੋਟੋ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਗੁਰੂਦੇਵ ਦੀ ਇਕ ਹੀ ਫੋਟੋ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਇਕ ਗੁਰੂ ਭਾਈ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੋਟੋ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਪੁਰਾਣੇ ਬੋਕਸ ਕੈਮਰੇ ਨਾਲ ਖਿਚੀ ਸੀ। ਯੋਗੀ ਆਪਣੇ ਤੇ ਕੈਮਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਪੜਦਾ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੋਟੋ ਖਿਚੀ ਹੀ ਨਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਭਾਈ ਨੇ ਇਹ ਫੋਟੋ ਖਿਚੀ ਗੁਰੂਦੇਵ ਜਿਵੇਂ ਮੰਨ ਗਏ ਹੋਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੋਟੋ ਖਿਚੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕੀ ਕੋਈ ਅਨੰਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਇਕ ਵਾਰੀ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਪਹਾੜ ਡਿਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੜ-ਦੜ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਮੈਂ

ਚੀਖ ਮਾਰੀ, “ਅਸੀਂ ਮਰਨ ਲੱਗੇ ਹਾਂ।”

ਮੇਰੇ ਗੁਰੂਦੇਵ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਕੀ ਕੋਈ ਅਨੰਤ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?”

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਪਹਾੜ ਪੂਰਾ ਖਿਸਕ ਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ, ਅਨੰਤ ਨੂੰ ਕੌਣ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਪਹਾੜ ਵਲ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਸਹੀ।”

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, “ਠਹਿਰ ਜਾ ਸਾਨੂੰ ਜਾ ਲੈਣ ਦੇ।”

ਪਹਾੜ ਉਥੇ ਹੀ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਲੰਘ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਹੁਣ ਤੂੰ ਡਿੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਪਹਾੜ ਡਿਗਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਹੋਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਹਾੜ ਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕੁਝ ਹੋਰ ਲੋਕੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਤੁਰ ਪਏ, ਬਰਫ ਪੈਣ ਲਗ ਪਈ ਤੇ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਲਗਾਤਾਰ ਪਈ ਗਈ। ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਕਾਫੀ ਕਪੜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਨੰਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਬਰਫ ਬੰਦ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ?”

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਇਹ ਤਾਂ ਸੌਖਾ ਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, “ਬਸ ਕਰੋ, ਹੁਣ ਧੁੱਪ ਕੱਢ ਦਿਓ।” ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਇਆ।

ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਬਲ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦੇ ਲੋਕੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਸ਼ਕਤੀ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਧਾਰਾਂ ਹਨ। ਇਕ ਹੈ ਕਿਰਿਆ ਸ਼ਕਤੀ, ਦੂਸਰੀ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ, ਤੀਸਰੀ ਹੈ ਗਿਆਨ ਸ਼ਕਤੀ। ਸ਼ਕਤੀ ਉਹ ਬਲ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਬਲ ਭਾਵੇਂ ਗੁਪਤ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੋਵੇ, ਕਿਰਿਆ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਰੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਗਿਆਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਕੋਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਯੋਗੀ ਆਪਣੇ ਕਰਮ ਸੁਚੱਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਫਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਦੂਸਰੇ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੀ ਕਥਨੀ ਤੇ ਕਰਨੀ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਤੀਬਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵਿਵੇਕ ਤੀਬਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਰਾਜਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮਾਚਿਤਤਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਸੰਜਮ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੰਜਮ ਹਰ ਸ਼ਕਤੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਕੇ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਬਲਵਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਕਾਬੂ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਦਾ ਗੁਰੂਦੇਵ ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਹੀ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਬਲ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਅੱਧਾ ਏਥੇ ਅੱਧਾ ਓਥੇ

ਇਕ ਵਾਰੀ ਅਸੀਂ ਇਕ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਗੰਗਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਕਰਨ-ਪਰਿਆਗ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਕਦੀ ਕੋਈ ਕਪੜਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਅੰਤਰ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ।

ਅਚਾਨਕ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਚੱਲੋ ਚਲੀਏ।”

ਹਨੇਰਾ ਸੀ ਕੁਛ ਦੇਰ ਤੋਂ ਮੀਂਹ ਵੀ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਜੇ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਤੁਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਗੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਨਾ ਉਤੇ ਕੁਝ ਲੈਣਗੇ, ਇਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਠਾਠ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪੈਣਗੇ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਕੰਬਲ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕੰਧੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਟਿਕਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰਨ ਲਗ ਪਿਆ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਠੰਢ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਅੱਧਾ ਮੀਲ ਨੰਗੇ ਪੈਰ ਚੱਲ ਕੇ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਠੰਢ ਨਾਲ ਜੰਮ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਵੀ ਕੇਵਲ ਇਕ ਕੰਬਲ ਹੀ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਾਂ?

ਦੋ ਮੀਲ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਸੀਂ ਇਕ ਚੁਰਸਤੇ ਤੇ ਆਏ। ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਐਥੋਂ ਕਿਧਰ ਜਾਣਾ ਹੈ?

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਏਧਰ ਜਾਣਾ ਹੈ?”

ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੋੜ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ ਇਹ ਰਸਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਰਸਤਾ ਉਲਟਾ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਮੁੜ ਉਥੇ ਹੀ ਆ ਗਏ ਜਿਥੋਂ ਚਲੇ ਸੀ, ਰਾਤ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਹ ਕਿਥੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਠੀਕ ਹੈ, ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਕੰਬਲ ਉਤਾਰਿਆ, ਪਾਸੇ ਰੱਖਿਆ, ਗੁਰੂਦੇਵ ਅੱਗ ਕੋਲ ਬੈਠ ਗਏ।”

ਸਵੇਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਚਲਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?”

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਰਗਲਾਇਆ ਸੀ।”

“ਕਿਉ?”

ਆਖਰ ਦੀ ਠੰਢ ਸੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ।”

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਅਨੁਭਵ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਅਨੰਦ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਖਬਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਉਹ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਸਦੇ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਹੋਰ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂਦੇਵ ਨਾਲ ਬੜਾ ਅਜੀਬ ਤਜਰਬਾ ਬੋਇਆ, ਅਸੀਂ ਵਾਰਾਨਸੀ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਸੀ ਜਿਥੇ ਜੂਨ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸੀ ਤੇ ਤਾਪਮਾਨ ਕੋਈ 114 ਡਿਗਰੀ ਸੀ ਬਹੁਤ ਗਰਮੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਗੁਰੂਦੇਵ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਤੁਸੀਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋਗੇ?”

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਠੀਕ ਹੈ।”

ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋਗੇ, ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਤੁਰਦੇ ਹੋ ਕਾਫੀ ਖੂਹ ਰਸਤੇ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੋ ਕੋਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਾਣੀ ਕੱਢ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਅਸੀਂ ਇਕ ਖੂਹ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੇ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਬੈਠ ਜਾਓ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਬਾਲਟੀ ਤੇ ਲੱਜ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ।”

ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਗੁਰੂਦੇਵ ਉਥੇ ਸੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਉੱਚੀ ਸਾਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਲਗਾਈ, ਮੈਨੂੰ ਖੂਹ ਦੇ ਥੱਲਿਓਂ ਜਵਾਬ ਮਿਲਿਆ, ਕੋਈ ਸੱਠ ਫੁੱਟ ਥੱਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿਤੀ ਸੀ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸੀ। ਜੇ ਵੈਸੇ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਟ ਲਗ ਜਾਣੀ ਸੀ ਪਰ ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਕ ਬੱਚੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਬੜੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੋ ਗਈ, ਉਹ ਬਾਹਰ ਹੀ ਨਾ ਆਉਣ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਾਂਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ, ਤਿੰਨ ਲੋਕੀ ਆਏ, ਅਸੀਂ ਲੱਜ ਨਾਲ ਬਾਲਟੀ ਅੰਦਰ ਸੁਟੀ, ਮੈਂ ਉੱਚੀ ਸਾਰੀ ਕਿਹਾ, “ਬਾਲਟੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਓ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੱਢ ਲਵਾਂਗੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ, “ਮੈਨੂੰ ਰਹਿਣ ਦਿਓ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲੈਣ ਦਿਓ।” ਉਹ ਅੰਦਰ ਮੌਜ ਵਿਚ ਸਨ।

ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਰੱਸੀ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਥੱਲੇ ਉਤਾਰ ਲਿਆ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਛੱਡੋ ਹੁਣ ਆ ਵੀ ਜਾਓ।

ਪਰ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦੇ।” ਉਹ ਹਾਲੇ ਵੀ ਉਥੇ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ।

ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ, “ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਹੁਣ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਕਾਫੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹੋ।

“ਸੱਚੀਮੁਚੀ।”

‘ਹਾਂ’ ਅੰਤ ਵਿਚ ਬੜੀ ਦੇਰ ਬਾਦ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਰੋਜ਼ ਉਹ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਪਰ ਉਹ ਆਪ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ, ਹੁਣ ਕਾਫੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਬਾਹਰ ਆਓ।

ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਗੁਰੂਦੇਵ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ, ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ, ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ।

ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਧਵਾ ਦਾ ਉਧਾਰ

ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜੋ ਪਿਲਾਨੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਹ ਮੀਲ ਦੂਰ ਉਤਰ ਦੇ ਪਾਸੇ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਕ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਦ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੁਖਾਰ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਉਹ ਮਰ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਵਿਧਵਾ ਕੇਵਲ ਸਤਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੁਹਾਗਾ ਰਾਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਾਣੀ, ਜਿਸ ਜਾਤ ਦੀ ਉਹ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਦੂਸਰਾ ਵਿਆਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਇਕ

ਵਾਰੀ ਵਿਆਹੀ, ਸਦਾ ਲਈ ਵਿਆਹੀ, ਵਿਧਵਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੋਢੀ ਸਵਾਮੀ ਦਯਾਨੰਦ ਨੇ ਬਦਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ ਲਹਿਰ ਚਲਾਈ।

ਇਸ ਕੁੜੀ ਨੇ ਇਕ ਸੱਚਾ ਸੁਚਾ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਉਪਰ ਵਾਲੀ ਮੰਜ਼ਲ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਦੋ ਫੋਟੋਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਕੋਲ ਦੋ ਕੰਬਲ ਸਨ, ਇਕ ਹੇਠਾਂ ਵਿਛਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਉਤੇ ਲੈਣ ਲਈ। ਕਮਰੇ ਦੇ ਪਛਵਾੜੇ ਇਕ ਖਿੜਕੀ ਸੀ ਤੇ ਅੱਗੇ ਬੜੀ ਪੱਕੀ ਤੇ ਮੋਟੀ ਲੱਕੜੀ ਦਾ ਬੂਹਾ।

ਇਕ ਰਾਤ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਡਾਕੂ ਪੂਰੇ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਲੁੱਟਣ ਆ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਇਸ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਕੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਇਸ ਕੁੜੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਤੋੜਨ ਲਗ ਪਏ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਉਸ ਨੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਗੁਰੂਦੇਵ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸੁੱਚੀ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਗੱਠਿਆਂ ਕਰੋ, ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਕਿਥੇ ਹਨ? ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤੁਹਾਨੂੰ? ਮੈਨੂੰ ਬਚਾਓ।

ਅਚਾਨਕ ਉਹ ਕੀ ਦੇਖਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਚਿੱਟੀ ਦਾਹੜੀ, ਉਠ ਦੇ ਪਿੱਠ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪਿਛਲੀ ਖਿੜਕੀ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ ਦਿਤੇ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆ ਜਾ, ਮੇਰੀ ਬੱਚੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਇਹ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕਰਨਗੇ, ਤੇਰੀ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਤੂੰ ਖੁਦਕਸ਼ੀ ਕਰ ਲਵੇਂਗੀ। ਉਹ ਚੋਰ ਬੜੇ ਹੀ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਏ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੂਹਾ ਤੋੜ ਲਿਆ ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਸਫਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਉਹ ਉਠਾਂ ਤੇ ਤੁਰੇ ਰਹੇ ਤੇ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਕੁੜੀ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ, ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਘਰ 65 ਮੀਲ ਦੂਰ ਸੀ।

ਮੈਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ 1951 ਵਿਚ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਉਸ ਦੀ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਹੀ ਸੁਣੀ ਸੀ ਜੋ ਆਪਣੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਤੇ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਆਪਣੀ ਗਾਥਾ ਸੁਣਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂਦੇਵ ਬਾਰੇ, ਬਹੁਤ ਸਵਾਲ ਪੁਛੇ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸਾਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨਾਲ ਰੂਹਾਨੀ ਸਬੰਧ ਸੀ, ਗੱਲਾਂ-ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦੋ ਤਸਵੀਰਾਂ ਉਸ ਕੁੜੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮੀਰਾ ਬਾਈ ਦੀ ਸੀ, ਇਕ ਗੁਰੂਦੇਵ ਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ ਹੀ ਉਸ ਤਸਵੀਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਤਸਵੀਰ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਭਾਈ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਹਿਮਾਲੀਆ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਉਸ ਤਸਵੀਰ ਵਾਲਾ ਹੀ ਸੀ। ਗੁਰੂਦੇਵ ਨੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾ ਕੇ ਕੱਢ ਲਿਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਗੁਰੂਦੇਵ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ

ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਐਨੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ ਐਨੀ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗੀ ਮੈਂ ਉਹ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਆਇਆ। ਇਹ ਵਾਇਦਾ ਕਰਕੇ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ ਉਸ ਦੀ ਕਾਪੀ ਕਰਾ ਕੇ ਪਰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਣ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਉਹ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਇਹ ਹੀ ਗੁਰੂਦੇਵ ਦੀ ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਹਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਜਾਂ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾਏ।

ਇਹ ਘਟਨਾ ਦੱਸ ਕੇ ਮੈਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਸੰਪਰਦਾ ਨਹੀਂ ਚਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਪਰ ਐਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹਵਾਂਗਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰੰਗ ਨਿਆਰੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਕਿਤੇ ਬੈਠੇ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਬਿਪਤਾ 'ਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ।

ਗੁਰੂਦੇਵ ਨੇ ਇਕ ਡੁਬਦੇ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ

ਇਕ ਬੜੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਵਿਅਕਤੀ ਮੇਰੇ ਆਸ਼ਰਮ ਉਤਰਕਾਸ਼ੀ ਆਏ। ਉਹ ਬੜੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਪੰਡਤ ਸਨ, ਹਿਮਾਲੀਆ ਵਿਚ ਉਹ ਗੰਗੋਤਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਕੋਈ 70 ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਟੁੱਬੀ ਮਾਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਤਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦੇ। ਗੰਗਾ ਮੇਰੇ ਆਸ਼ਰਮ ਤੋਂ ਥੋੜੀ ਹੀ ਦੂਰ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ, ਦੂਸਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਬਾਂਦਰ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਛਲਾਂਗ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਟੁੱਬੀ ਮਾਰ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਜੇ ਬਾਂਦਰ ਟੁੱਬੀ ਮਾਰ ਕੇ ਤਰ ਕੇ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਇਕ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ? ਉਸ ਨੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਛਲਾਂਗ ਲਗਾਈ ਤੇ ਲਗਾ ਡੁੱਬਣ, ਮੇਰੇ ਇਕ ਸਾਥੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ, ਉਹ ਲੱਗਾ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਲਗਾਉਣ, ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਦੌੜਿਆ ਤੇ ਪੁਛਿਆ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਕੀ ਹੋਇਆ?

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਉਹ ਬੰਦਾ ਡੁੱਬ ਰਿਹਾ ਹੈ।”

ਮੈਂ ਦਰਿਆ ਵਲ ਦੌੜਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਮੇਰੇ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕੋਈ ਮਰ ਜਾਏਗਾ? ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹ ਆਇਆ ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ ਕੀ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਮੈਨੂੰ ਲਹਿਰਾਂ ਬਹਾ ਕੇ ਲੈ ਗਈਆਂ ਸਨ।”

ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ? ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਇਕ ਸਵਾਮੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਕੱਢਿਆ।”

ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, ਉਹ ਕੌਣ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੂ ਬ ਹੂ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂਦੇਵ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਦੱਸੀ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਗੁਰੂਦੇਵ ਦੀ ਇਕ ਹੀ ਤਸਵੀਰ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਖਾਉਂਦਾ, ਪਰ ਇਸ ਘਟਨਾ ਵਿਚ ਪਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ,

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 61 ਤੇ)

ਪ੍ਰਚਾਰ ਫੇਰੀ

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਤੇ ਮੁਖੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੁ. ਮਿਸ਼ਨ।

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੋਖੋ ਸਤੰਬਰ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 64)

ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਗਮ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਹਰ ਥਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਹੁੰਮਾ ਹੁੰਮਾ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਰਾਤ ਦੇ ਦਸ ਵਜੇ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸਨਹੋਜੇ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਲਈ ਠਹਿਰ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਭਾਈ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ੇਰਗੱਲ ਸਨਹੋਜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਤੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸਖਤ ਬਿਮਾਰ ਹਾਂ, ਬਿਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਆ ਗਿਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਟੈਲੀਫੋਨ ਮੇਰਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਬੰਦ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਰਿਵਾਲਵਰ ਦਾ ਖੜਾਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੇਟਾ! ਖੁਦਕਸ਼ੀ ਕਰਨਾ ਮਹਾਨ ਪਾਪ ਹੈ, ਤੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ। ਕੋਈ ਦੁਖ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਜ ਦੇ ਦੋ ਸਾਧਨ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਚੰਗੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਟੈਸਟ ਕਰਾ ਕੇ ਵਿਖਾਏ ਜਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਣਾ ਲੈ ਕੇ ਦਵਾਈਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਬੇਟਾ! ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਮੌਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਐਸਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਅਖਬਾਰ ਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਸੁਰਖੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਜੋ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨਯੋਗ ਹੈ ਉਹ ਦਸ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਸਰੀਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ life span (ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਮਿਆਦ) ਸੂਝ ਗਿਣ ਕੇ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਸੂਝ ਵੀ ਨਾ ਘਟ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਝਾਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹੋਰ ਜਿਉਂਦਾ ਰਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ -

ਡਣਿ ਘਾਲੇ ਸਭ ਦਿਵਸ ਸਾਸ

ਨਹ ਬਢਨ ਘਟਨ ਤਿਲੁ ਸਾਰ॥

ਜੀਵਨ ਲੋਰਹਿ ਭਰਮ ਮੋਹ ਨਾਨਕ ਤੇਉ ਗਵਾਰ॥

ਪੰਨਾ - 254

ਦੂਸਰਾ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਕਰਮ ਇਸੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭੋਗਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਬੰਦਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਚਲਾਕ ਚੁਸਤ ਹੋਵੇ, ਰਸੂਖ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਲੱਖ ਸਿਆਣਪਾਂ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ

ਉਹ ਅਵੱਸ਼ ਭੋਗਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ -

ਭੋਗੋ ਬਿਨ ਭਾਗੋ ਨਹੀ ਕਰਮ ਗਤੀ ਬਲਵਾਨ।

ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਰਤ ਕਰਮ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਰਤ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਹਟਾਉਣ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਸਿਰਫ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਂ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਪਾਸ veto power ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੁਰੇ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਹਲਕੇ ਕਰਕੇ ਭੋਗਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਕਰਮ ਸੁਖਾਂ ਲਈ, ਕਾਰਜ ਸਿੱਧੀ ਲਈ, ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਸੁਧੀ ਲਈ ਸੁਭ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਜੀਵ ਆਪ ਹੀ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਨਾ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਮਦਦ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਤਾਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਜੀਵ ਸੁਖੀ ਰਹੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ। ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਅਗਲਾ ਜਨਮ ਧਾਰ ਕੇ ਐਸਾ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਕਰਮ ਫਲਾਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਖ ਦੇਣਾ ਸੀ ਉਹ ਸੁਪਨੇ ਮਾਤਰ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੇਲੇ ਦੀ ਇਕ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਆਪ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਬਾਗ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਮਕਾਨ ਬਣਿਆ ਦੇਖ ਕੇ ਟਿਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਕ ਅਮੀਰ ਖਤਰੀ ਦਾ ਬਾਗ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਸਾਧੂ ਬਾਗ ਵਿਚ ਆ ਟਿਕੇ ਹਨ ਉਸ ਨੇ ਬਾਗ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਜੰਦਰੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੇ, ਸਫਾਈ ਕਰਾ ਦਿਤੀ, ਪਾਣੀ ਵਗੈਰਾ ਛਿੜਕਵਾ ਦਿਤਾ, ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਛਿੜਕ ਕੇ ਸੋਹਣਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਤੇ ਮਰਦਾਨਾ ਸਮੇਤ ਇਸ ਸੁਹਾਵਣੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਅਤੇ ਚੌਮਾਸੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਕੱਟਣ ਲਈ ਟਿਕ ਗਏ।

ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਖੋਚਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਤਰਲਾ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਚੌਮਾਸੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਟਿਕ ਜਾਓ, ਆਪਾਂ ਤੁਰਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਦਰਖਤ ਦੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ ਤੋੜ ਕੇ ਝਾੜੂ ਬਣਾ ਕੇ ਥਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਤਕ ਸਾਫ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਪਾਣੀ ਛਿੜਕਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਨਾ ਉਡੇ, ਫੇਰ ਝਾੜੂ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਜੜ੍ਹੀ ਬੂਟੀ ਗਿਲੀ ਪਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਨਾ ਕਰੇ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਿਛਾਉਣ ਲਈ ਕਪੜਾ ਵੀ ਓਹੀ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਝਾੜ ਕੇ ਫੇਰ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਰਖ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿੰਨੀ ਤਕਲੀਫ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਇਕ ਅੱਧੀ ਘੜੀ ਅਰਾਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਪਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਕੀੜੇ ਕਪੜਿਆਂ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮੱਛਰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਆ ਕੇ ਡੰਗ ਮਾਰਦੇ ਹਨ,

ਕਿੰਨਾ ਵਟ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹੁਸ਼ੜ ਲੱਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗਰਮੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ 'ਚੋਂ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਪੜਾ ਲੈ ਕੇ ਹੋਰ ਗਰਮੀ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜਦੋਂ ਕਪੜਾ ਲਾਗ ਕੇ ਕੁਝ ਠੰਢ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਚੌਮਾਸੇ ਵਿਚੋਂ ਆ ਕੇ ਵੱਡਾ ਮੱਛਰ ਡੰਗ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਕਈ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਐਸਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਕਿ ਸੱਪ ਸਲੂਟੀਆਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਆਪ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸਾਰਾ ਫਿਰਨਾ, ਤੁਰਨਾ, ਕਿਤੇ ਜਾਣਾ ਸਭ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਠਹਿਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਤਰਲੇ ਲੈਂਦੇ-ਲੈਂਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅਸੀਂ ਰੋਣ ਹਾਕੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹੋ। ਜਦੋਂ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਵਾਸਤੇ ਟਿਕ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਫੇਰ ਸਾਡਾ ਚਿੱਤ ਖਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਗਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰਚਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲਗਾਤਾਰ ਲੰਗਰ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਖੂਹ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਲਈ ਬਰਤਨ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਖ ਸਹਿਤ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਚਿਤ ਖਿੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅੱਜ ਮਰਦਾਨਾ ਤੇ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸੋਹਣੇ ਫਲਾਂ ਦੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਜੋ ਬਹੁਤ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਘਾਹ ਦਾ ਤਿਣਕਾ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੱਟ ਬੰਨੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਖੜ੍ਹਾ, ਪਾਣੀ ਵਾਲਾ ਖੂਹ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਕਮਰੇ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਹਵਾਦਾਰ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਮੀਂਹ ਪਈ ਜਾਵੇ ਉਹ ਚੌਂਦੇ ਨਹੀਂ, ਖੁਲ੍ਹੀ ਹਵਾ ਖਿੜਕੀਆਂ 'ਚੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਲ ਭਰ ਦੇ ਥਕੇਵੇਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਆਪ ਨੇ ਐਸੀ ਕਾਰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਚੁਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਇਸ ਬਾਗ ਦਾ ਮਾਲਕ ਜੋ ਇਕ ਚੰਗਾ ਵਪਾਰੀ ਸੀ ਉਹ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਰੋਜ਼ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਯਥਾਸ਼ਕਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਸ ਨੇ ਇਥੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਇਥੇ ਆਉਣ ਲੱਗੀ। ਸਭ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਉਚੇ ਆਸਣ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਬਚਨ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਵਜਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ

ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਸਤਿਸੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਸਾਧੂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੂਰੋਂ-ਦੂਰੋਂ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਧੰਨ-ਧੰਨ ਕਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਗ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੇ ਨੇਮ ਨਾਲ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਆਉਣਾ ਅਤੇ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਰਾਹੀਂ ਸਰਵਣ ਕਰਨਾ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਮਾਧੀ ਸਥਿਤ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਪਤੀ ਪਿਛੋਂ ਆਪ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖਿੱਚ ਭਰੇ ਅਲਮਸਤ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਉਪਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਮਾਰਨੀ, ਨਦਰੋਂ ਨਦਰੀ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਸਭ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਣੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਨਾਮ ਧੁਨੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਅੰਦਰ ਚਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਆਵੈ ਸਾਹਿਬੁ ਚਿਤਿ ਤੇਰਿਆ
ਭਗਤਾ ਡਿਠਿਆ॥
ਮਨ ਕੀ ਕਟੀਐ ਮੈਲੁ ਸਾਧਸੰਗਿ
ਵੁਠਿਆ॥**

ਪੰਨਾ - 520

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਲਈ ਬਚਨ ਕਰਨੇ ਅਤੇ ਭੋਗ ਪੈਣ ਉਪਰੰਤ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਜਲ ਪਾਣੀ ਛਕਣਾ ਅਤੇ ਫੇਰ ਸੰਗਤ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦੇਣੇ, ਟਾਂਵੇ-ਟਾਂਵੇ ਯਾਤਰੀ ਦਿਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਜਲ ਪਾਣੀ ਛਕ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਅਰਾਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ ਤੋਂ ਚੌਰ ਲੈ ਕੇ ਪੱਖਾ ਵੀ ਝਲਣਾ ਅਤੇ ਮੱਖੀ ਮੱਛਰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਉਡਾ ਦੇਣਾ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਅਰਾਮ ਕਰਕੇ ਆਪ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ, ਕੁਝ ਜਲ ਪਾਣੀ ਛਕਣਾ, ਐਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਨ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਵੀ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦਿਨ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਬਚਨ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਦੇਣੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਦਿਨੋ-ਦਿਨੋ ਲੋਅ ਵਿਚ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਾ।

ਇਸ ਬਾਗ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਵਪਾਰੀ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਰੂਹਾਨੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮਿਠਬੋਲੜਾ ਸੀ ਚੰਗੇ ਬੰਦੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਹੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਸ ਦਾ ਜਾਣੂੰ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਮਾਇਆਕਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਕਹਿਣ

ਤੇ ਵੀ ਉਹ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ ਕਰਦਾ। ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਹਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਹੋਣ ਉਹੀ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਹੈ ਸਿਰਿ ਕਰਮਨ ਕੈ ਕਰਮਾ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਭਇਓ ਪਰਾਪਤਿ ਜਿਸੁ ਪੁਰਬ ਲਿਖੇ ਕਾ ਲਗਨਾ॥**

ਪੰਨਾ - 642

ਅਤੇ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮ ਫਲ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਆਦਮੀ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋਣਾ ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਚਾਨਕ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੇ, ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਫਲ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

**ਪੁਰਬ ਕਰਮ ਅੰਕੁਰ ਜਬ ਪੁਗਟੇ ਭੇਟਿਓ ਪੁਰਖੁ ਰਸਿਕ ਬੈਰਾਗੀ॥
ਮਿਟਿਓ ਅਧਿਰੁ ਮਿਲਤ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਸੋਈ ਜਾਗੀ॥**

ਪੰਨਾ - 204

ਜੇ ਇਸ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਐਉਂ ਸਮਝ ਰੱਬ ਵਰਗੇ ਹੀ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਕਪਾਟ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੇਰੇ ਖਿਆਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਵਿਪਰੀਤ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਸੁਖ ਉਥੋਂ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਤਾਂ ਦੁਖ ਹੀ ਦੁਖ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਬੇਚੈਨੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, (ਨਿਰਾਸ਼ਾ) frustration ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਜਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਵੈਰ, ਵਿਰੋਧ ਦੀਆਂ ਅਗਨੀਆਂ ਸਦਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਸੁਖ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹਨ, ਸੰਸਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਐਸਾ ਜਗੁ ਦੇਖਿਆ ਜੁਆਗੀ॥
ਸਭਿ ਸੁਖ ਮਾਗੈ ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰੀ॥**

ਪੰਨਾ - 222

ਸੁਖ ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ, ਬੇਅੰਤ ਧਨ, ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਬਰਤਨ, ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਭੋਗ, ਰਿਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਇਹ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਦਿਆ ਕਰਦੀਆਂ। ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਕਮਲ ਫੁਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਮਲ ਫੁਲ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬੋਝ ਦਾ ਲੱਦਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਮਲ ਫੁੱਲ ਖਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

**ਸੁਖ ਨਾਹੀ ਰੇ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਬਿਨਾ॥
ਜੀਤਿ ਜਨਮੁ ਇਹੁ ਰਤਨੁ ਅਮੋਲਕੁ
ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਜਪਿ ਇਕ ਬਿਨਾ॥
ਸੁਤ ਸੰਪਤਿ ਬਨਿਤਾ ਬਿਨੋਦ॥
ਛੋਡਿ ਗਏ ਬਹੁ ਲੋਗੁ ਭੋਗ॥**

ਪੰਨਾ - 210

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਖਮੱਤ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿੰਨਾਂ ਹੀ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਚਲਾਂਗਾ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਉਸ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਬਸਤੀ ਸੀ ਜਿਥੇ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਰਹਿੰਦੀ ਜੋ ਮੰਦ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਟਿਕਟ ਦਿਵਾਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚਲ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਨੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਜਾਹ, ਮੈਂ ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਚਲਾਂਗਾ। ਇਸ ਨੇ ਇਸ ਪਾਮਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਗਲਤ ਕੰਮ ਤੈਨੂੰ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਣਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਥੇ ਲੇਖਾ ਪੱਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪਛਤਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ -

**ਨਾਨਕ ਆਖੈ ਰੇ ਮਨਾ ਸੁਣੀਐ ਸਿਖ ਸਗੀ॥
ਲੇਖਾ ਰਬੁ ਮੰਗੋਸੀਆ ਬੈਠਾ ਕਢਿ ਵਹੀ॥
ਤਲਬਾ ਪਉਸਨਿ ਆਕੀਆ ਬਾਕੀ ਜਿਨਾ ਰਹੀ॥
ਅਜਰਾਈਲੁ ਫਰੇਸਤਾ ਹੋਸੀ ਆਇ ਤਈ॥
ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ਨ ਸੁਝਈ ਭੀੜੀ ਗਲੀ ਫਹੀ॥
ਕੂੜੁ ਨਿਖੁਟੇ ਨਾਨਕਾ ਓੜਕਿ ਸਚਿ ਰਹੀ॥**

ਪੰਨਾ - 953

ਇਹ ਜੀਵ ਇਥੇ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮ ਗੁਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਲੇਖੇ ਪੱਤੇ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਫੇਰ ਰੋਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਆਪੀਨੈ ਭੋਗ ਭੋਗਿ ਕੈ ਹੋਇ ਭਸਮੜਿ ਭਉਰੁ ਸਿਧਾਇਆ॥
ਫਡਾ ਹੋਆ ਦੁਨੀਦਾਰੁ ਗਲਿ ਸੰਗਲੁ ਘਤਿ ਚਲਾਇਆ॥
ਅਗੈ ਕਰਣੀ ਕੀਰਤਿ ਵਾਚੀਐ ਬਹਿ ਲੇਖਾ ਕਰਿ ਸਮਝਾਇਆ॥
ਬਾਉ ਨ ਹੋਵੀ ਪਉਦੀਈ ਹੁਣਿ ਸੁਣੀਐ ਕਿਆ ਰੁਆਇਆ॥
ਮਨਿ ਅਧੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ॥**

ਪੰਨਾ - 464

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਆਦਮੀ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਇਥੇ ਹੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜੋੜਦਾ ਹੈ, ਸੋਹਣੇ ਕਪੜੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਰੂਪ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਜਦੋਂ ਜਾ ਕੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਜਿੰਦੜੀ ਰੋਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ। ਫੇਰ ਇਹ ਜੀਵ ਉਥੇ ਨੰਗਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਇਸ ਦੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਛਪੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਵੀਡੀਓ ਰੀਲ ਉਤੇ ਫਿਲਮ ਪਿੰਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਟੀ.ਵੀ. ਤੇ ਲਗਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮ ਦਿਖਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਦ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਦਰਿ ਲਏ ਲੇਖਾ ਪੀੜਿ ਛੁਟੈ ਨਾਨਕਾ ਜਿਉ ਤੇਲੁ॥

ਪੰਨਾ - 473

ਪਰ ਉਹ ਇਕ ਕੰਨ 'ਚੋਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਦੂਜੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੰਦਾ। ਅੱਜ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਇੱਕਠੇ ਹੀ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਸਾਥੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ

ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵਸ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਚਲਾਂਗਾ ਪਰ ਵਾਪਸ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਮੁੜਾਂਗੇ। ਜੇ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਇਸ ਵੱਡੇ ਦਰਖਤ ਥੱਲੇ ਤੇਰੀ ਉਡੀਕ ਕਰਾਂਗਾ, ਜੇ ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰੀਂ।

ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਉਹ ਘਰ ਕਾਰੋਬਾਰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਚੱਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਬਸਤੀ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬੀਬੀ ਤਾਲਾ ਲਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਗਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਠੇਕਾ ਭੀ ਬੰਦ ਸੀ। ਇਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਦਰਖਤ ਥੱਲੇ ਆ ਕੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ। ਉਥੇ ਬੈਠੇ-ਬੈਠੇ ਨੇ ਇਕ ਤਿਖੀ ਨੌਕ ਵਾਲਾ ਸਖਤ ਡੰਡਾ ਚੁਕਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਗਲਾ ਪਾਸਾ ਕਾਫੀ ਤਿੱਖਾ ਸੀ, ਮੀਂਹ ਪਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਨਰਮ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਤਿੱਖੇ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਫਰੋਲਣ ਲਗ ਗਿਆ। ਡੰਡੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਕਿਸੇ ਸਖਤ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਜਾ ਲੱਗਿਆ ਉਸ ਨੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਥਾਂ ਪੁੱਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਗਾਗਰ ਨਿਕਲੀ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਕੋਲੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਇਕ ਮੋਹਰ ਸਾਬਤ ਸੀ। ਉਧਰੋਂ ਜਦੋਂ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸੇਠ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚੱਲਿਆ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਕਰੌਂਦੇ ਦਾ ਕੰਡਾ ਪਿਆ ਸੀ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਪੈਰ ਵਿਚ ਜੁੱਤੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਮਾਸ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਬਹੁਤ ਤਕਲੀਫ ਹੋਈ ਇਸ ਨੇ ਕੰਡਾ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਖੂਨ ਚਲ ਪਿਆ। ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਸਤਾਰ ਤੋਂ ਕੱਪੜਾ ਪਾੜ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਲੰਗ ਮਾਰਦਾ ਸੋਟੀ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਉਸ ਦਰਖਤ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਦਰਖਤ ਥੱਲੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਦੇਖਿਆ। ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੱਸਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਤੂੰ ਆਪੇ ਹੀ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਲੈਂ। ਮੇਰੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਅੱਜ ਦੇਖ ਮੈਨੂੰ ਮੋਹਰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੂੰ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਕੇ ਆਇਆਂ ਹੈਂ ਤੇ ਤੇਰੇ ਸੂਲ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਲੰਗੜਾਉਂਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਦਸ ਫਲ ਕਿਸਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਇਆ?

ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਤ੍ਰਿਕਾਲਦਰਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਨਿਰਣਾ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਚਲ।

ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੋਲ ਆ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇਖ ਕੇ ਮੁਸਕਰਾ ਪਏ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਛੇਤੀ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਿਤਰ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਰਸਤੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਵੇਸਵਾ ਕੋਲ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਤਿਸੰਗ ਵਲ ਨੂੰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੋ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰਿਆ ਕਿ ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਦਰਖਤ ਥੱਲੇ ਮੇਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰੇਗਾ ਜੇ ਮੈਂ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਾਂਗਾ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਤੋਂ

ਪਹਿਲਾਂ ਦਰਖਤ ਥੱਲੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ, ਮੀਂਹ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਧਰਤੀ ਪੋਲੀ ਸੀ ਇਹ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਉਹ ਥਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪੁੱਟਣ ਲਗ ਗਿਆ। ਉਥੋਂ ਇਕ ਗਾਗਰ ਨਿਕਲੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਕੋਲੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਸਿਰਫ ਇਕ ਮੋਹਰ ਸਾਬਤ ਸੀ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜਿਸ ਵਕਤ ਮੈਂ ਸਤਿਸੰਗ 'ਚੋਂ ਗਿਆ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਖਤ ਕੰਡਾ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਲੰਗ ਮਾਰਦਾ ਇਸ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਇਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਜੋ ਫਲ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਦੁਖ ਹੈ, ਜੋ ਫਲ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਉਹ ਤੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਮੋਹਰ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਆਪ ਤ੍ਰਿਕਾਲਦਰਸ਼ੀ ਹੋ, ਭੂਤ, ਭਵਿੱਖਤ, ਵਰਤਮਾਨ ਬਾਰੇ ਆਪ ਜਾਣਦੇ ਹੋ। ਸਾਡੇ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਿਆਤ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਪੁਸ਼ਨ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਖੋਚ ਕਰੋ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮ ਪਰਾਲਬਧ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੀਵ ਦੇ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਘਟਾ ਲਵੇ ਜਾਂ ਫੇਰ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਖਤਮ ਵੀ ਕਰ ਲਵੇ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਜੋ ਪੂਰਨ ਅਭੇਦ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਮੋਹਰ ਦਾਨ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਇਸ ਦਾ ਦਾਨ ਖੂਬ ਫਲਿਆ ਇਸ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਮੋਹਰਾਂ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਗਾਗਰ ਮਿਲਣੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਮੰਦ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਸੁਆਹ ਬਣਾ ਦਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜੋ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੋਹਰ ਇਸ ਨੇ ਦਾਨ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਹ ਬਚੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਤੇਰੇ ਪਿਛਲੇ ਕਰਮ ਐਸੇ ਸਨ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਤੈਨੂੰ ਸੂਲੀ ਮਿਲਣੀ ਸੀ ਪਰ ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਿਆ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਮਨ ਲੱਗਿਆ, ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ ਤੇਰੇ ਉਪਰ ਮਿਹਰ ਹੋਈ, ਉਸ ਮਿਹਰ ਦੇ ਸਦਕੇ ਤੈਂ ਅੱਜ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਉਹ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਫਲ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਹੋਰ ਆਯੂ ਮਿਲ ਗਈ। ਜਿਸ ਸੂਲੀ ਨਾਲ ਤੂੰ ਮਰਨਾ ਸੀ ਉਹ ਸੂਲੀ ਤੇਰੇ ਸੂਲ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਕੇ ਪੈਰ ਵਿਚ ਚੁਭ ਗਈ। ਤੂੰ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਅਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਘਟਾ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਨੇ ਅਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਸੋ ਮੈਂ ਭਾਈ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰ ਗਿੱਲ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਕਿ ਉਹ Shoot ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਕ ਹਫਤਾ ਠਹਿਰ ਜਾ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਤੂੰ 25 ਪਾਠ ਰੋਜ਼ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰ। ਤੇਰੇ ਕਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੱਟ ਦੇਣਗੇ। ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਆਸ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਸ਼ਰਨ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਰੋਗ ਅਤੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰੀਂ, ਜਲ ਪੀ ਲਿਆ ਕਰੀਂ। ਇਸ ਜਲ ਉਪਰ ਜਦੋਂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਮਹਾਨ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 35 ਤੇ)

ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਤੇ ਮੁਖੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ।

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਸਤੰਬਰ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 27)

ਸਾਧੂ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਹੋਏ, ਬਹੁਤ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਬਹੁਤ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਧਿਆਨਗੋਚਰੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਉਹ ਤਪ ਤਪਸਿਆ ਦੇ ਦਿਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਤਪੀਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਅਤੇ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਦਇਆ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣਦੇ। ਸੰਤ ਤਾਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਵਿਚ ਹਰ ਸੰਪਰਦਾ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਪਰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਰਤੱਵ ਪ੍ਰੇਰਨਾਦਾਇਕ ਹਨ। ਪਿਛੇ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨੌਂ ਸਾਲ ਆਪ ਨੇ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਲਾਈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਲੰਘ ਤੇ ਆਰਾਮ ਕਰਿਆ। ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਮੋਨ ਵਰਤ ਰੱਖ ਕੇ ਅਖੰਡ ਜਾਪ ਕੀਤਾ, ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿਤਾ, ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਕੁਟੀਆ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਵੀ ਸਰਕੜੇ ਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਤੇ ਵੀ ਸਰਕੜਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਡੂੰਘਾ ਚਾਰ ਫੁੱਟ ਗਹਿਰਾ ਟੋਆ ਪੁੱਟ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਕਲਜੁਗ ਅੱਜ ਵਰਗਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਕਲਜੁਗ ਨੇ ਹਨ੍ਹੇਰ ਮਚਾ ਛੱਡਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਜਪ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਤਪ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ-ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਡੇਰਿਆਂ ਨਾਲ ਮੋਹ ਪੈ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਖਰਚ ਵਧਾ ਲਏ

ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਕਦੇ ਡਾਲਰਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ, ਕਦੇ ਪੌਂਡਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਥਾਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਿੱਚ ਵਧੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਆਨੇ ਬਹਾਨੇ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਭੇਟਾ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਸਰੋਪੇ ਲੈਣ ਨੂੰ ਸਹੀ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਐਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਖੁਲ੍ਹ-ਮ-ਖੁਲ੍ਹਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਹੀ ਆਏ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਸਕੂਲ ਬਣਾਉਣੇ ਹਨ, ਹਸਪਤਾਲ ਬਣਾਉਣੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦੇ ਕਾਰਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਪੈਸਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਥੋਤੀ ਸਾਧੂ ਮਹਾਤਮਾ ਧਨ ਜੋੜਦੇ ਹਨ, ਧਨ ਜੋੜਨ ਲਈ ਫੁਰਨੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਅਦਾਰੇ ਬਣਾ ਕੇ, ਹਸਪਤਾਲ, ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਹਿਮਾ ਦੇ ਇਛੁਕ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਮਹਾਤਮਾ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਖਾਨਦਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਭਾਣਜੇ ਨੂੰ, ਭਤੀਜੇ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸੀਮਤ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਹਨ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਕਥਤ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਮਹਾਤਮਾ ਵੀ ਮਿਲੇ ਪਰ ਬਹੁਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਿੱਚ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਏ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ, ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਅਸਰ 1947 ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਕ ਦਮ ਵਧ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੀ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਧੂ ਬਹੁਤ ਉਚੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉਚੇ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਜੇ ਕੋਈ ਪਟਵਾਰੀ ਤੋਂ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਕ ਗੜ੍ਹਵੀ ਦੁੱਧ ਤੇ ਇਕ ਭਰਾ ਛੋਟੀਆਂ ਦਾ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਗੰਨੇ ਪਕਣੇ ਉਹ ਪਟਵਾਰੀ ਦੇ ਘਰ ਵੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਸਟਰ ਦੇ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਉਣੇ, ਛੱਲੀਆਂ ਦੇ ਬੋਰੇ ਭਰ ਕੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰਖਣਾ, ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਛੱਲੀਆਂ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਣੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇਣੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਏ ਕਹੇ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਏ ਹੋ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਰੋਣ ਹਾਕਾ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਕੋਲ ਆ ਜਾਣਾ। ਬਾਪ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਆ ਕਰਦੇ। ਮਾਂ ਸਾਡੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਦੇਖ ਕੇ ਤਾੜ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਉਦਾਸ ਕਿਉਂ ਹੈਂ, ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ?

ਅਸੀਂ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਇਆ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਸਨ, ਪੰਡਤ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬੱਚਾ ਨਾਲ ਲੈਣਾ, ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਲਾਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਰੁਪਈਏ ਮਾਸਟਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣੇ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਲਿਸਟ ਕੱਢ ਕੇ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਇਹ ਪਾਸ ਹੈ, ਅਗਲੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਆ ਕੇ ਸਾਡੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਨੂੰ ਵੀ ਦਸਣੀ ਕਿ ਚਾਰ ਰੁਪਏ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਚਾਰ ਰੁਪਏ ਅੱਜ ਦੇ ਛੇ ਸੌ-ਅੱਠ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੇ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬੱਸ ਇਸ ਰਿਸ਼ਵਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਹੋਰ ਕਦੇ ਵਾਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਿਆ। ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਅਤੇ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਅਫਸਰ ਉਚੇ ਖਾਨਦਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਛਾਂਟ ਕੇ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਵੱਡੇ ਜਗੀਰਦਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਜਾਂ ਵੱਡੇ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਮਵਰ ਵਕੀਲ ਸਨ, ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਰਜਾਏ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਪਬਲਿਕ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੈਂਦੇ। ਰਾਜੇ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਰਿਆਇਆ ਨੂੰ ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰਿਆਇਆ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਈ ਬਾਪ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਵਿਚ ਗੱਲ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ। ਉਥੇ ਅੰਦੋਲਨ ਚਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਦੇਸੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦੀ ਆਈ, 1947 ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਾਣਿਆਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਚੁਣ ਕੇ ਅਫਸਰ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਰੱਜੇ ਪੁੱਜੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਫਸਰ ਚੁਣੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਮਰਿਆਦਾ ਟੁੱਟ ਗਈ ਅਤੇ ਸੀਟਾਂ ਦੀਆਂ ਵੰਡਾਂ ਕਰਕੇ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦੀਆਂ ਬੀਤ ਗਈਆਂ ਸਨ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹਦਿਆਂ ਨੂੰ, ਮੰਗਦਿਆਂ ਨੂੰ, ਉਹ ਵੱਡੇ ਅਫਸਰ ਲਗ ਗਏ। ਮਾਨ ਮਰਿਆਦਾ ਬਾਰੇ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੋ ਰਿਸ਼ਵਤਾਂ ਦੀ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਆ ਗਈ।

ਜਦੋਂ 1918 ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਯੋਧੇ ਖੇਚਲਾਂ ਝੱਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸ ਪੱਧਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਹੀ ਸੁੱਖ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਵਜ਼ੀਰ ਹੈ, ਵੱਡਾ ਵਜ਼ੀਰ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਅਫਸਰ ਹੈ, ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੁੱਟ ਖਸ਼ੋਟ ਵਿਚ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਰੋੜਾਂ ਦੇ ਗਬਨ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿਚ ਐਨੇ ਕੇਸ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਵਿਚ ਆ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਹ ਗੱਲ ਵਰਤ ਗਈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਜ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ -

**ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ॥
ਕੁਝੁ ਅਮਾਵਸ ਸਚੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀਸੈ ਨਾਹੀ ਕਹ ਚੜਿਆ॥**

ਉਹ ਭਾਲਿ ਵਿਕੁੰਨੀ ਹੋਈ॥ ਆਧੇਰੇ ਰਾਹੁ ਨ ਕੋਈ॥

ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਕਰਿ ਦੁਖੁ ਰੋਈ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਨਿ ਬਿਧਿ ਗਤਿ ਹੋਈ॥ ਪੰਨਾ - 145

ਸੱਚ ਦਾ ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੂੜ ਹੀ ਕੂੜ, ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੀ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਫੈਲ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਇਸ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਤਾਂ ਦਾ, ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਸੀ ਪਰ ਸੰਤ ਦਾ ਆਦਰਸ਼, ਪੈਸੇ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਥੱਲੇ ਆ ਕੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਰਨੀ ਕਮਾਈ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਹੋ ਗਈ। ਹੁਣ ਜੋ ਆਰਟਿਸਟ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਗਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਮਾਨਯੋਗ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪੂਜੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ। ਚੰਗੇ ਰਾਗੀ ਜਿਸ ਦਾ ਗਲਾ ਵਧੀਆ ਹੈ, ਉਹ 10-20 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਇਕ ਘੰਟੇ ਦੇ ਲਏ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੰਪਰਦਾਇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਚਿੰਨ ਵਿਖਾ ਕੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅੱਛਾ ਆਰਟਿਸਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਗਲਾ ਵੀ ਅੱਛਾ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਸੁਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਤਰਤੀਬ ਵਿਚ ਗੁੰਦ ਕੇ ਸੁਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਰੋਤੇ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਸੁਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਬਚਨ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਹ ਐਨਾ ਹੀ ਕਹੇਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਆਰਟ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਕੱਢੋ, ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਜੋ ਨੇਤਾ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਭੇਖ ਧਾਰ ਕੇ ਜਨਤਾ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਅੰਦਰੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਖੋਖਲੇ ਹਨ, ਸ਼ਰਾਬ, ਵਿਭਚਾਰ ਦੀ ਆਮ ਵਰਤੋਂ ਹੈ। ਸਦਾਚਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਉਹ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕੱਢ ਕੇ ਦੱਸੋ।

ਸਚਿ ਕਾਲੁ ਕੁਝੁ ਵਰਤਿਆ ਕਲਿ ਕਾਲਖੁ ਬੇਤਾਲ॥

ਬੀਉ ਬੀਜਿ ਪਤਿ ਲੈ ਗਏ ਅਬ ਕਿਉ ਉਗਵੈ ਦਾਲਿ॥

ਪੰਨਾ - 468

ਸੁਸਾਇਟੀ ਦਾ ਪਤਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਕੀ ਆਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਐਨੀ ਨਿਵਾਣ ਵਿਚ ਸੁਸਾਇਟੀ ਚਲੀ ਗਈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸੁੱਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਇਹੋ ਭਾਰਤ ਵਰਜ ਖਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਵਿਚ ਦਬ ਗਿਆ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਇਹ ਕਰਜ਼ੇ ਕਿਵੇਂ ਉਤਾਰੇ ਜਾਣ, ਜੇ ਫਿਕਰ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁਰਸੀ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਦਸਤਾਰ ਨਾ ਲਾਹ ਦੇਵੇ, ਜਾਂ ਹੇਠੋਂ ਕੁਰਸੀ ਨਾ ਖਿੱਚ ਲਵੇ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ ਜੂਝੋ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਕਿਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰੋ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ, ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਭੇਖ ਧਾਰ ਕੇ ਵਾਜੇ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਸੁਰਾਂ ਸਿੱਖ ਕੇ 30-40 ਪ੍ਰਸੰਗ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਚੰਗੀਆਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਚੁਟਕਲੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ-ਸੁਣਾ ਕੇ ਡਾਲਰਾਂ ਤੇ ਪੈਂਡਾਂ ਨਾਲ ਬੈਗ ਭਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੇਖਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਧਾਰਮਕ ਤੌਰ ਤੇ exploit ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਲੁੱਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਹਟਾਵੇ ਕੌਣ? ਜੋ ਧਾਰਮਕ ਅਦਾਰੇ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ ਥੋਥੇ ਹਨ, ਉਹ ਤਾਂ ਇਕੋ ਅਦਾਰੇ

ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਡਿਊਟੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੀਅ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਮੁਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਲਗਨ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣ, ਜੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝੇਗੀ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਮਾਲਕ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਤੇ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਦ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਕਰਨੀ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਆਏ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਗੱਲਾਂ 'ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ' ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਤਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਰਾਮਾਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿਖਾਉਣੀ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰੀਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੇਲੇ ਦੂਰ ਤੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਆਈਆਂ। ਨਵਾਂ ਲੰਗਰ ਸਜਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਹਿਲਾ ਵਰਤ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਪੜਾ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਦਰਖਤ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਮਠਿਆਈਆਂ ਲਾਹ ਲਵੋ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਤੇ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਦ ਉਹ ਪ੍ਰਾਤਾਂ ਭਰ ਕੇ ਲਿਆਏ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਰੱਜ ਕੇ ਮਠਿਆਈਆਂ ਛਕਾਈਆਂ। ਇਹ ਇਕ scientific ਗੱਲ ਹੈ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਚੇਤਨਤਾ ਦਾ ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠਦੇ ਹਾਂ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮਨ ਜਾਗਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਅਗਲਾ ਹਿੱਸਾ ਅੱਧਾ ਸੁੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਧਾ ਜਾਗਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਚੇਤਨਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਹੈ ਪਰ ਆਤਮਵਾਦੀ ਪੁਰਸ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰਨੀਆਂ ਕਮਾਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਸਮਾਧੀ ਰਾਹੀਂ ਗਹਿਰੇ ਜਾ ਕੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਹਰਲਾ ਮਨ ਸੁੱਤਾ ਹੈ -

ਤਿਹੀ ਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰੁ ਭ੍ਰਮਿ ਸੁਤਾ ਸੁਤਿਆ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ॥

ਪੰਨਾ - 920

ਪਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਰਥ ਚੇਤਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜਾਗਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਰਥ ਚੇਤਨ ਹੀ ਸੀ ਜੋ ਤੀਸਰਾ ਜਾਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੇਹੋਸ਼ ਮਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ mind ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁੱਤਾ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਚੇਤਨ ਮੰਡਲ ਉਨਮਨੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

ਨਵ ਨਿਧੀ ਅਠਾਰਹ ਸਿਧੀ ਪਿਛੈ ਲਗੀਆ ਫਿਰਹਿ

ਜੋ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਵਸਾਇ॥ ਪੰਨਾ - 649

ਜੇ ਕੋਈ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਕਿਸੇ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਚੇਤਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦਾ ਮੰਡਲ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚੋ, ਫੇਰ ਗੱਲ ਕਰੋ।

ਸੰਤ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਿਆਲਪੁਰੇ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤੂਆਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਮਸਤੂਆਣੇ ਤੋਂ ਸੰਗਤ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮਸਤੂਆਣੇ ਤੋਂ ਸੰਗਤ ਆਈ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਾਣੀ ਛਕਾਓ। ਤਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਲੰਗਰ ਵਰਤ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਦਰਖਤਾਂ ਨੂੰ ਹਲੂਣਾ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਜਿਸ ਦਾ ਉਹ ਫੁਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹੋ ਹੀ ਮਠਿਆਈ ਝੜ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ! ਜੇ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਰੂਹਾਨੀ ਰਸਤੇ ਉਪਰ ਚਲਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਈ ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਡਾਕਟਰ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਕਥਾ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਸਾਧੂ ਪਾਸ ਗਏ। ਉਸ ਨੇ ਮੁਰਦੇ ਦਾ ਮਾਸ ਕੱਟ ਕੇ ਤਲਿਆ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਘ੍ਰਿਣਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਸਾਧੂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਮੁਰਦੇ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਖਾਣਾ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਵਾਮੀ! ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਫੁਰਨਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਰਸਗੁੱਲੇ ਨਹੀਂ ਖਾਧੇ। ਲੈ ਸਵਾਮੀ! ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਰਸਗੁੱਲੇ ਤੂੰ ਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅੱਜ ਤੈਨੂੰ ਉਹ ਹੀ ਖਲਾਣੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਪਤੀਲੇ ਤੋਂ ਢੱਕਣ ਚੁਕਿਆ ਤਾਂ ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਹੀ ਰਸਗੁੱਲੇ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਮੈਂ ਖਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਸ ਦੇ ਰਸਗੁੱਲੇ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਗਏ? ਇਥੋਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਾਚਣ ਲਈ ਕਹਾਂਗਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਦੋਂ ਕੁਰਸ਼ੇਤਰ ਗਏ। ਉਥੇ ਨਾਨੂੰ ਪੰਡਿਤ ਨਾਲ ਲੰਮੀ ਚੌੜੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ। ਜਿਥੇ ਗਲਬਾਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਹੀ ਇਕ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨੇ ਹਰਨ ਮਾਰ ਕੇ ਰਿੰਨਣਾ ਧਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ਨਾਨੂੰ ਵਗੈਰਾ ਨੂੰ ਮਾਸ ਖਾਣ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੂਰਖ ਹੋ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤਾਂ ਆਪ ਹਰਨ ਦਾ ਮਾਸ ਪਕਵਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਪ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੰਕਾ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਿਥੇ ਹਰਨ ਦਾ ਮਾਸ ਰਿੱਝ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪੰਗਤਾਂ ਲਗਵਾ ਕੇ ਉਸੇ ਵਿਚੋਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਖੀਰ ਛਕਵਾਈ। ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਨ ਪੂਰਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ ਜਿਥੇ ਇਹ ਪੂਰਨ ਚੇਤਨਤਾ ਸਹਿਤ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕੇ, ਉਹੋ ਚੀਜ਼ ਉਸਦੀ will power ਉਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਲਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਸੰਕੋਚ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਨਾਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰਚ ਜਾਵੇ ਤਾਂ

ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਰੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸੰ 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਨੀ ਕਮਾਈ ਕਿੰਨੀ ਉੱਚੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੋਨੋਂ ਰਸਤੇ ਦੇਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਰਟਿਸਟ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਤ ਦੀ ਪਦਵੀ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸੰਤ ਦੀ ਥਾਂ 'ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ' ਜਾਂ 'ਭਾਈ' ਅਖਵਾ ਲਿਆ ਕਰੋ, ਸੰਤ ਨਾ ਕਹਾਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਦੋਸ਼ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਲਗੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇ ਬਿਰਤੀ ਮਾਇਆਕਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਭੁਲ ਭਲਾਈਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਸਕੀ ਅਤੇ ਆਨੇ ਬਹਾਨੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਕਿਉਂ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਖਰਾਬ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਅੰਨੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਲਿਆਓ। ਜੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਹੀ ਹਨ, ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ, ਹਸਪਤਾਲ ਚਲਾਉਣੇ ਹੀ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਬਣਾਓ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾ ਕਰਾਓ, ਇਹ ਪਬਲਿਕ ਅਦਾਰੇ ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮੈਂ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ 1930 ਤੋਂ 1935-36 ਤਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਘੋਰ ਤਪਸਿਆ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਦਸਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਟਿੱਬੇ ਉਤੇ ਬੈਠ ਜਾਣਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਠੰਢਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਫੇਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸੁਰਤ ਅੰਦਰ ਖਿੱਚ ਲੈਣੀ, ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਸਥਾਨ, ਵਸਤੂ, ਸਮਾਂ ਭੁੱਲ ਜਾਣਾ। ਸੂਰਜ ਘੁੰਮ ਜਾਣ ਤੇ ਲੁਅ ਚਲਣ ਲਗ ਜਾਣੀ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਗਰਮੀ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਿਆ ਕਰਦੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਪਿਆਸ ਲਗਦੀ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਫੁਰਨਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਅਗੰਮੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਇਥੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਗਰਮ ਲੂਹ ਵਿਚ ਅੱਗ ਵਰਗੇ ਰੇਤੇ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਕਰਦਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਜਦੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਟ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦੇ ਵਿਚ ਮਕਾਨ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਮੱਖੀਆਂ ਵਗੈਰਾ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰ ਲੈਣਾ। ਵੱਟ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਖਤ ਪੈਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਜਿਥੇ ਤਕ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੁਰਤ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਤਮ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਉਸ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਤਰਿ ਸਹਜੁ ਹੈ ਮਨੁ ਚੜਿਆ ਦਸਵੈ ਆਕਾਸਿ॥

ਤਿਥੈ ਉੱਘ ਨ ਭੁਖ ਹੈ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਸੁਖ ਵਾਸੁ॥

ਨਾਨਕ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਵਿਆਪਤ ਨਹੀ ਜਿਥੈ ਆਤਮ ਰਾਮ ਪ੍ਰਗਾਸੁ॥

ਪੰਨਾ - 1414

ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ

ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਈ। ਜਿਥੇ ਰੂਹਾਨੀ ਸੁਝ ਲੈਣ ਲਈ ਜਗਿਆਸੂ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਉਥੇ ਇਹ ਵੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬਿਮਾਰ ਲੋਕ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਬਠਿੰਡੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਕੰਦ ਪਿੰਡ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਉਹ ਕਲਕੱਤੇ ਫੌਜ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬੱਸ ਤੇ ਟਰੱਕ ਵੀ ਚਲਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। 40 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਫੇਫੜੇ ਗਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਟੀ.ਬੀ. ਦਾ ਰੋਗੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਇਕ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਦੋਨੋਂ ਫੇਫੜੇ ਖਰਾਬ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਤੂੰ 10-15 ਦਿਨ ਹੀ ਜੀਉਂ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਕੋਲ ਚਲਿਆ ਜਾਹ ਜਾਂ ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਸਾਧੂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਬਰਕਤ ਹਾਸਲ ਕਰ।

ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਪਟਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਜਾਣੇ ਪਛਾਣੇ ਮਿਤਰ ਦੇ ਟਰੱਕ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਹ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਚਿਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਰੁਖ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰੇ ਦੋਨੋਂ ਫੇਫੜੇ ਗਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਆਲੂ ਸੀ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਭਾਈ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ! ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਅਪਰੰਪਰ ਹੈ। ਰੋਗ ਤਾਂ ਲਗਦੇ ਹਨ ਜੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਵੋ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਤੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਮਾਸ ਖਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾੜੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਰੋਗ ਲਗ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੀਏ ਰਸ ਭੋਗ॥

ਤਾਂ ਤਨਿ ਉਠਿ ਖਲੋਏ ਰੋਗ॥

ਪੰਨਾ - 1256

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਦਵਾਈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਇਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਉਸ ਖਸਮ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਦੁਖ ਲੱਗੇ ਹਨ।" ਮੂਲਮੰਤਰ ਦਾ ਪਾਠ ਆਪ ਨੇ ਦਸ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਹਰ ਸਮੇਂ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਰਹਿ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਜੂਠੇ ਬਰਤਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿ, ਜਦੋਂ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬਲ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਝਾੜੂ ਦਿਆ ਕਰੀ, ਕੱਚੇ ਥਾਂ ਉਪਰ ਪਾਣੀ ਛਿੜਕ ਦਿਆ ਕਰੀ। ਉਹ ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੋਲੇ ਮਹੱਲੇ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵੱਸਥ ਹੋ ਕੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਤੋਂ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲੈ ਕੇ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ।

ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਿਮਾਰ ਪੁਰਸ਼ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਮਾ ਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵੱਸਥ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਬਹੁਤ ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਆਉਣ ਲਾ ਦਿਤਾ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਵਧੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਬਾਰਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦੇ। ਜਦੋਂ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣ ਚੁਕਿਆ ਸੀ, ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਟੀਆ ਵਲ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਟੀਆ ਨੂੰ ਪੰਚਵਟੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਕਾਫੀ ਵੱਡੇ ਖੇਤ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਣਕ ਬੀਜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕਿੱਡੋ-ਕਿੱਡੋ ਖੇਤ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਣਕ ਬੀਜਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਰਾਲਬਧ ਤਾਂ ਆਪੇ ਹੀ ਆ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਛੋਟੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਛਾਂਦਾਰ ਦਰਖਤ ਲਾ ਕੇ ਇਥੇ ਇਕ ਜੰਗਲ ਬਣਾ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਦਰਖਤਾਂ ਹੇਠ ਜਗਿਆਸੂ ਭਜਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈ ਸਕਣ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਇਕ ਦਿਨ ਛੋਟੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਜੋ ਕਰਨੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਮਹਾਨ-ਮਹਾਨ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਸੰਗਤਾਂ ਬਹੁਤ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਆਪਾਂ ਕੁਝ ਪੱਕੀ ਰਚਨਾ ਕਰ ਲਈਏ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਐਸਾ ਥਾਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਹਨੇਰੀ ਤੇ ਬਾਰਸ਼ ਦਾ ਬਲ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ। ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਪੱਕਾ ਥਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸੰਤ ਜੋ ਇਥੇ ਠਹਿਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਲਈ ਵੀ ਪੱਕੀਆਂ ਕੁਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਤੁਹਾਡਾ ਫੁਰਨਾ ਭਲਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਫੁਰਨਾ ਕਰ ਦੇਣ ਤਾਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਬੇਵਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਸੁਖ ਨਵਿਰਤੀ ਵਿਚ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕੜਾ ਇਥੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਬਲੀਆਂ ਲੈ ਆਓ, ਅਤੇ ਛਪਰ ਬਣਾ ਲਓ, ਪੱਕੀ ਇੰਟ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਸਰਕੜੇ ਦਾ ਹੀ ਛਪਰ ਬਣਾ ਲਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਸੌਂਪ ਦਿਤੀ। ਆਪ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਅਸੰਗ ਤੇ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿ ਕੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਸਨ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਰਾਦੇ ਦੇ ਬਹੁਤ ਪੱਕੇ ਤੇ ਆਤਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੀ। ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵਿਚ ਫਸ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਠੀਕ ਹੈ ਜੋ ਆਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਅਸੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਪਰ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਆਪ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਉਂ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਇਥੇ ਛਪਰੀਆਂ ਤਾਂ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀਆਂ, ਇਥੇ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੇ ਮਹਿਲ ਉਸਰ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਲੰਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ ਲਈ ਤੁਰੇ ਆਉਣਗੇ ਅਤੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼! ਇਹ ਗੱਲ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਜੋ ਆਪਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਸੁਤੇ ਹੀ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸਚਮੁੱਚ ਹੋ ਕੇ ਰਹੇਗਾ।” ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਕੁਝ ਰਚਨਾ ਰਚਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ, ਟੀਨਾਂ ਦੀ ਛੱਤ ਪਾ ਕੇ ਕਈ ਸਟੋਰ ਅਤੇ ਕਮਰੇ ਬਣ ਗਏ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਦੋਨੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਮੌਕਾ ਦੇਖ ਕੇ ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ! ਸਾਡੇ ਭਾਗ ਜਾਗੇ ਹਨ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ

ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਪਿਛੋਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਪਿਛੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਹੋਰ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਇਸ ਢੱਕੀ ਵਿਚ ਅਲੋਪ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਮਾਈ ਭਾਈ ਆਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਤਰਸਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਸਾਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਲਈ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਕਿਆ ਕਰਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਅਮੁੱਲੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਜੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਿਨ ਜੋੜ ਮੇਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਰੱਖ ਲਵੋ ਅਤੇ ਸਾਲਾਨਾ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਓ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਦੂਰ ਦਰਾਜ਼ ਤੋਂ ਜੋ ਸੰਗਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਤ ਦਿਨਾਂ ਤੇ ਆ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰਨ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਅਸਾਨੂੰ ਜੋ ਸੁੱਝ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕਾਰਜ ਸੌਂਪਿਆ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਐਉਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਅਜਿੱਤੇ ਰੰਧਾਵੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸ ਜਾਮੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਤੇ 74 ਜਾਮੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨਗੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੋ, ਅਸਾਡਾ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਹਦੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦੇ ਕੋਨੇ-ਕੋਨੇ ਵਿਚ, ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰੋਗੇ। ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਮੁਸਕਰਾ ਪਏ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਦੇਖੋ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਗਿਆ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵਰਤ ਜਾਵੇਗਾ।” ਪਰ ਆਪ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜੋੜ ਮੇਲਿਆਂ ਦੇ ਦਿਨ ਨਿਯਤ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਗਰਾਂਦ ਦਾ ਦੀਵਾਨ, ਸੰਗਰਾਂਦ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਲੰਘ ਕੇ ਸੰਗਰਾਂਦ ਦੀ ਸਵੇਰ ਭੋਗ ਪਿਆ ਕਰੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਦੀਵਾਨ ਲਗ ਕੇ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਭੋਗ ਪਿਆ ਕਰੇਗਾ।

ਹੁਣ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਛੱਪਰ ਬਣਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ, ਸੰਗਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਸੁਣਦੀਆਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੱਪਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਯਾਤਰੂ ਆ ਕੇ ਆਰਾਮ ਕਰਦੇ। ਲੰਗਰ 10 ਫੁਟ ਲੰਮਾ ਤੇ 12 ਚੌੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਪ ਨੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਾਸਤੇ 14-15 ਛੱਪਰੀਆਂ ਬਣਵਾਈਆਂ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਵੀ ਧਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਰਹੇ ਉਹ ਇਕ ਮਿੰਟ ਲਈ ਵੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੇ, ਉਸ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਕਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਨੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਮੋਨ ਵਰਤ ਰਖਵਾਏ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਧਨਾ ਕਰਾਈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ-

**ਅੰਤਰਿ ਗੁਰੁ ਆਰਾਧਣਾ ਜਿਹਵਾ ਜਪਿ ਗੁਰੁ ਨਾਉ॥
ਨੇਤ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੇਖਣਾ ਸ੍ਰਵਣੀ ਸੁਨਣਾ ਗੁਰੁ ਨਾਉ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਤੀ ਰਤਿਆ ਦਰਗਹ ਪਾਈਐ ਠਾਉ॥**

ਪੰਨਾ - 517

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਕੱਲਾ ਮੋਨ ਨਹੀਂ ਰਖਾਇਆ ਕਿ ਬੋਲੇ ਹੀ ਨਾ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੋਨ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਤ ਕਰਾਇਆ ਕਿ ਜੇ ਬਾਹਰੋਂ ਮੋਨ ਧਾਰ ਵੀ ਲਈਏ ਪਰ ਅੰਦਰ ਕਲਪਨਾ ਲੱਗੀ ਰਹੀ ਉਹ ਮੋਨ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਕਰੋਪੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ

ਬੋਲਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਮਨ ਲੱਗਿਆ। ਆਪ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਢੰਗ ਦਸਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਇਕਾਂਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲਿਜਾਉਣਾ ਹੈ। ਆਪ ਇਕਾਗਰਤਾ ਉਪਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਿਰੁੱਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਭਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਬਚਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਏ ਸਨ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸੁਖ ਛੱਡ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਜੋੜੀ। ‘ਤੁਮ ਸਿਉ ਜੋਰਿ ਅਵਰ ਸੰਗਿ ਤੋਰੀ’ (ਪੰਨਾ - 659) ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਮੂਨਾ ਦਿਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਵਾਕਫੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਲੇਖ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਭਾਈ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਧਾਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਅਗੁਠਾ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਘਨਗਸਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੋ ਪਿੰਡਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਏ। ਤਾਰੂਆਣੇ ਦਾ ਸੰਤਾਂ ਸਿੰਘ ‘ਦਰਜੀ’, ਖਟੜੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ‘ਮਿਸਤ੍ਰੀ’। ਭਾਈ ਰੰਗੀਲਾ ਸਿੰਘ ਜੋ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਗੜਵਈ ਵੀ ਰਿਹਾ। ਖਟੜੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਬਹੁਤ ਸੰਕੋਚਵੀਂ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਫਾਲਤੂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਦਾ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਚਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਭੁਟੇ ਨਗਰ ਦੇ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੋਹਣਾ ਸੁਨੱਖਾ ਜਵਾਨ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਨੇਤਰ ਸਦਾ ਹੀ ਹੰਸੂ-ਹੰਸੂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਗੜਵਈ ਰਿਹਾ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤਕ ਯਾਦ ਰਹੇ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਤੋਂ ਸਮਾਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਮਿਲਾ ਹੀ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮੋਮਨਾਬਾਦ ਦਾ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਦੁਆਬੇ ‘ਚੋਂ ਸਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਮਾਠਾ। ਇਹ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਾਲ ਢੋਲਕੀ ਵਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਖਾਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਏ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਹੀ ਤਾਏ ਦੀ ਧੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਹੋਏ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੇਰ ਨਾਲ ਇਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਚਲੇ ਗਏ। ਬੀਬੀ ਤਾਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਚੁਕੀ ਹੈ ਪਰ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਗੋੜੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਭਾਈ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਦੋ ਵਾਜੇ ਲੈ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਮੈਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਸਾਥੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋ ਘੰਟੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਿਆ ਕਰ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਸਮੇਂ ਬੋਲਿਆ ਕਰ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਲਾਉਡ ਸਪੀਕਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ। ਰਲਦੇ ਮਿਲਦੇ ਬੋਲਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਲਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਢੋਢਿਆਂ ਦੇ ਭਾਈ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤਕ ਢੋਲਕੀ ਵਜਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਆਭਾ ਬਹੁਤ ਹੀ

ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਇਹ ਦੁਰਾਹੇ ਪਾਸ ਕੁਝੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਭਾਈ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਾਲ ਜਥੇ ਵਿਚ ਰਿਹਾ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ ਮਿਠੀ ਢੋਲਕੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਾਲ ਵਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਕਰਨੀ ਕਮਾਈ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਮਰਿਆਦਾ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਪਿਛੋਂ ਆਪ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਰਾ ਡਾਕਟਰ ਸੀ। ਆਪ ਚੰਗੇ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਘਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਹੋਰ ਸੁਆਮੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨ ਇਹ ਵੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਨਿਪੁੰਨ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਹੀ ਭਾਈ ਇੰਦਰ ਜੀ ਪੁਰਨਾ ਲੈ ਕੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿੰਡ ਜੜਤੋਲੀ ਹੈ ਉਥੇ ਦੇ ਇਕ ਸਿੰਘ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ‘ਬਾਈ ਜੀ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਗੁਜਰ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ, ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਟਿਆਲੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਹੀ ਤਪ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਪਖਾਨੇ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਖਾਸ ਪਿਆਰ ਸੀ ਉਹ ਪਿਆਰ ਐਨਾ ਵਧਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਬਾਈ ਜੀ (ਗੁਜਰ ਸਿੰਘ) ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਾਸ ਹੀ ਆ ਗਏ, ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਮੰਨਮੀ ਦੇ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ, ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੇ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੋ ਇਥੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਨ। ਘਨਗਸਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਭਾਈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕਟਾਰੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ। ਭੀਖੀ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ। ਭੰਮੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਗਿਆਨੀ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ 1933 ਤੋਂ 1945 ਈ. ਤਕ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਗੜਵਈ ਰਹੇ ਅਤੇ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਰਹੇ। ਇਹ ਉਹੋ ਭਾਈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਸੀ। ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜੋ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਿਣੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ। ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਜਨਮ ਵੀ ਧਾਰਨੇ ਪੈਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰੇ ਤੇ ਮਿੱਠੇਬੋਲੜੇ ਸਨ। ਫੇਰ ਇਹ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਸੁਆਮੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਹੇ। ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਬੁਢਾਪੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯਾਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬਚਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਚਰਨਾਰਥਲ ਪਿੰਡ ਦੇ ਭਾਈ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭੁਟੇ ਤੋਂ ਇਕ ਗਿਆਨੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨ।

ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰੀ ਰੂਹ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਿਯਤ ਕਰਕੇ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਹੋਵੇ। ਸੰਤ ਬਾਬੂ ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ 1942 ਤੋਂ 1966 ਤਕ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਗੜਵਈ ਰਹੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦਭਲਾਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਇਹ ਸਨ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿੰਘ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਰਹਿ-ਰਹਿ ਕੇ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਕਰਨੀ ਕਮਾਈ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਅੱਜ ਸੁਪਨਾ

ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਬੂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਆਪ ਖੇਚਲ ਸਹਿ ਕੇ ਵੀ ਦੂਜੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇਕ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਆਪ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਨਿਰੇ ਹੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਸਨ। ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਗਿਆਨੀ ਹੀ ਸੀ ਇਹ ਸਚਮੁੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਲ ਦੇ ਕਤਰੇ ਗਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਉਣਾ ਹੀ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ 'ਚੋਂ ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਗ ਜਾਣੀ।

ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ (ਲੇਖਕ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ) ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਕਹਿਣਾ, ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਆ ਗਈ ਇਹ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਜੀਉਣਾ ਹੀ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਫਿਲਮ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖੀ, ਜੇ ਕਦੇ ਦੇਖ ਲੈਣ ਤਾਂ ਉਚੀ-ਉਚੀ ਰੋਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਿਸ ਉਪਰ ਦਭਲਾਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਅਸਥਾਨ ਸਸ਼ੋਭਤ ਹੈ। ਬਾਬੂ ਜੀ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਮੂਨੇ ਸਨ, ਉਹ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਰ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਸਦਾ ਹੀ ਅਸੀਸ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਾਸ ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਚੁਗਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਤੋੜਨਾ ਤਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੋੜਨ ਦੀ ਕਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਮੇਰੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਜਲ ਚਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ। ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਸਨ। ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਤਕ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਭੋਗ ਕੇ ਇਕ ਸ਼੍ਰਾਸ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਰਥਾ ਨਹੀਂ ਗਵਾਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਭੁਲੇ ਹੋਣਾ। ਦਭਲਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹਾਂ ਉਪਰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸੈਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਆਪ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਮਿਟੀ ਚੁਕ-ਚੁਕ ਕੇ ਮਸਤਕ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਮਿਟੀ ਉਪਰ ਆਪ ਦੇ ਹੰਝੂਆਂ ਦਾ ਅਸਰ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਹਲੂਣਾ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਸੇਵਾ ਆਪ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਸੇਵਾ ਬਾਬੂ ਜੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਹੀ ਆਈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਵੈਸੇ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸਿੰਘ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ।

ਆਪ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਨ ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ। ਆਪ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਰ ਸੀ, ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਆਪ ਨੇ ਠੰਢ ਬਹੁਤੀ ਦੇਖ ਕੇ ਅੰਗੀਠੀ ਅੰਦਰ ਬੰਦ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਲਈ, ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਗੈਸ ਇਕੱਠੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਸਮੇਂ ਉਥੇ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਸਮੇਂ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹੇ ਸਨ, ਦੋ ਮੇਰੇ ਯਾਦ ਹਨ -

ਧਾਰਨਾ - ਧਨ ਜੋਬਨ ਫੁਲਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾੜੀਆਂ,
ਖਿੜੀਆਂ ਨਾ ਸਦਾ ਰਹਿਣੀਆਂ - 2, 2.
ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ, ਖਿੜੀਆਂ ਨਾ ਸਦਾ ਰਹਿਣੀਆਂ - 2.
ਧਨ ਜੋਬਨ ਫੁਲਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾੜੀਆਂ -2.
ਧਾਰਨਾ - ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਘਰ ਬਾਰ,
ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਾ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ।
ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਾ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ -2
ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਘਰ ਬਾਰ .....

ਇਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਜਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਾਸ ਫੇਰ ਆ ਗਏ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਦਭਲਾਨ ਗਿਆ, ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ। ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਕ ਟੋਕ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਜੀਅ ਚਾਹੇ ਮੈਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰਨ ਦਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਐਨੀ ਖੁਲ੍ਹ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਾਸ ਮੁੱਠੀ ਚਾਪੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਤਾੜ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭੇਤ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਆਪ ਹੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰੋ।” ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਉਹੋ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਗੈਸ ਚੜ੍ਹਨ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਗਏ ਸਨ। ਦੇਖੋ, ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਇਕੋ ਉਮਰ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ, “ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?” ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਜਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਦਸ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਜੁਗਤੀ ਸ਼੍ਰਾਸ-ਸ਼੍ਰਾਸ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੀ ਮੈਨੂੰ ਦਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਥੋਂ ਤਕ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਜੁਗਤੀ ਦਸੀ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਪੰਦਰਾਂ ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਪਹਿਲੇ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਨਾਂ ਭਾਈ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਭੈਰੋਮੁੰਨੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ। ਇਹ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਇਕੋ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸਾਧਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਇਕ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨਿਵਾਸ ਰਖਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਜੇ ਕੁਝ ਨਾ ਦਸਿਆ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਸਨ ਭਾਈ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਈ ਜੀ ਜਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਾਈ ਸੀ, ਉਚੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈਆਂ ਸਨ ਆਪ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਿਲਣਸਾਰ ਸੀ। ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਠਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਿੱਠੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਸੰਗਤ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬਲਦ ਵਗੈਰਾ ਲਿਆਉਣੇ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਤਾੜ ਲਾਹ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸੱਪ ਦੇ ਡੰਗੇ ਦਾ ਇਲਾਜ ਸੀ। ਜੋ ਖਬਰ ਲੈ ਕੇ ਆਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ

ਪਾਣੀ ਪਿਲਾ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖ ਕੇ ਦਸ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਬਚ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਦੋ ਮੰਤਰ ਦਸਣੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਤਾਂ ਬਲਦ ਮਤਾੜ ਜਾਣ ਦਾ, ਦੂਸਰਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੱਪ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਉਤਾਰੀ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਲਿਖਾ ਦਿਤੇ ਜੋ ਅੱਜ ਤਕ ਰਜਿਸਟਰ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਪਏ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਰਜਿਸਟਰ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਲੈ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਾ ਲਿਆ, ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸਮਝੀ।

ਦੀਵਾਲੀ ਦੀ ਰਾਤ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰੋਹੀ ਦੇ ਖੂਹ ਤੇ ਚਲਿਆ ਜਾਵੀਂ। ਉਥੇ ਸੱਪ ਦੀ ਬਰਮੀ ਦੀਆਂ ਖੱਡਾਂ ਨਾ ਸਾਫ ਕਰੀਂ, ਉਥੇ ਹੀ ਆਸਣ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਈਂ। ਖਾਸ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਮੰਤਰ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਖੋਚਲ ਝੱਲ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ, ਕਈ ਘਰ ਰੋਂਦੇ ਵਸ ਜਾਣਗੇ। ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਹੀਲੇ ਬਹਾਨੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਰਾਤ ਟਿਕ ਗਈ, ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪਟਾਕੇ ਚਲਣੇ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਤ ਸਾਂ-ਸਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਰੋਹੀ ਦਾ ਖੂਹ ਸੀ, ਬਰਮੀ ਉਤੇ ਚੌਕੜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਮੈਂ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਸੱਪ ਨਿਕਲ ਆਵੇ ਤਾਂ ਡਰੀਂ ਨਾ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੜ੍ਹਾ ਮੇਲ੍ਹਦਾ ਰਹੇ, ਉਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਈ ਗਲਤ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਜੋ ਮੰਤਰ ਮੈਂ ਜਪਣਾ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਅੱਖਰ ਅਜਿਹੇ ਸਨ -

**ਲੂਣਾ ਚਮਾਰੀ ਕੀ ਆਨ
ਗੁਰੂ ਗੋਰਖ ਕੀ ਨਿਗੁ
ਕੋਰਾ ਕੁਜਾ ਲਭੁਆਂ ਭਰਿਆ।**

ਅਜਿਹੇ ਬਚਨ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਮੰਤਰ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਐਸਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸਾਬਕਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾ ਮੰਤਰ ਉਚਾਰ ਲਵੇਗਾ ਉਹ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੰਜ ਛੇ ਵਾਰ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਨਾਮ ਧੁਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੱਚ ਪਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਲਗ ਗਿਆ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਉਪਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਉਠ ਕੇ ਖੂਹ ਦੀ ਮੌਣ ਉਪਰ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤਕ ਉਥੇ ਹੀ ਭਜਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਕਥਾ ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ।

‘ਨਕਿ ਨਥ ਖਸਮ ਹਥ ਕਿਰਤੁ ਧਕੇ ਦੇਹ॥’ (ਪੰਨਾ - 653) ਦੇ ਅਸੂਲ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੈਂ ਸਿੱਧ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਮੇਰਾ ਸੰਪਰਕ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਾਲ ਸਦਾ ਹੀ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਥੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਅਖੰਡ ਜਾਪ ਕਰਾਂ। ਭੋਰਾ ਪੁੱਟ ਲਿਆ, ਛੱਤ ਪਾ ਲਈ। ਉਥੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਨੇਕ ਬੀਬੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਮਾਈ ਸੁਖੀ ਸੀ ਉਹ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਅੱਠਾਂ ਪਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਭੋਰੇ ਵਿਚ ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ ਬੈਠਣਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ

ਤੂੰ ਖਿੜਕੀ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿਆ ਕਰੀਂ, ਜੇ ਮੈਂ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਜਾਇਆ ਕਰੀਂ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਕੰਬ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਇਥੇ ਹੀ ਨਾ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਜਾਵੇ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਤੇਰਾ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਹਾਂ। ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਐਡਰੈਸ ਲਿਖਵਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਬੀਜੀ ਨੂੰ (ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ) ਨੂੰ ਮੰਗਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਛੋਟੀ ਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਗੋਦੀ ਇਕ ਲੜਕੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਗਿੱਚੀ ਵਿਚ ਇਕ ਫੋੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਦੋ ਸਿਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਧਮੋਟ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਕਿ ਦੋ ਸਿਰ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਸਿਰ ਸੁੱਜ ਕੇ ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਹੜਾ ਅਸਲੀਂ ਹੈ ਕਿਹੜਾ ਨਕਲੀ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਲ ਗਏ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤਕ ਇਥੇ ਬੈਠਾ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅਸਲੀ ਥਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸਿੰਧ ਵਿਚ ਹੈ, ਨਵਾਬਗੰਜ ਜ਼ਿਲਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬੱਚੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਰੇਤੇ ਨਾਲ ਬਣਾਈ। ਦੋ ਸਿਰ ਬਣਾ ਲਏ, ਕਿਰਪਾਨ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਈ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਕਰਾਸ ਵਾਂਗੂੰ ਕਾਟਾ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਦੋਨੋਂ ਜਣੇ ਨਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਚਲ ਰਹੇ ਖਾਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬੈਠੇ ਸੀ ਤੇ ਡੇਕਾਂ ਦੀ ਛਾਂ ਬਹੁਤ ਸੰਘਣੀ ਸੀ। ਤੁਹਾਡੇ ਬੀਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬੱਚੀ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾ ਦੇਵੋ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਣ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਸਿਰ ਫਟ ਗਿਆ, ਉਸ ਵਿਚ ਮਾਸ, ਲਹੂ ਵਗੈਰਾ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਨਿਕਲਿਆ, ਅਸੀਂ ਦੱਬ-ਦੱਬ ਕੇ ਸਾਰਾ ਕੱਢ ਦਿਤਾ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਦੁਜਾ ਸਿਰ ਕਿਥੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇ।

ਸੋ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਾਸ ਐਸੇ ਸਿੰਘ ਸਨ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਦਿਖਾਵੇ ਮਾਤਰ ਹੀ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਨੀ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਕਰਨੀ ਕਮਾਈ ਉਪਰ ਚਲ ਸਕੀਏ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਾਜਾ ਸਿੱਖ ਕੇ 30-40 ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਚੁਟਕਲੇ ਸਿੱਖ ਕੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਲੁਭਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਵਾਜਿਆਂ ਉਪਰ ਡਾਲਰ ਮੱਥਾ ਟਿਕਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸਰੋਪੇ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਾ ਕਰੋ, ਮਾਇਆ ਨਾਗਨੀ ਹੈ। ਆਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਹਾਂ। ਸਚਮੁਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਬਣ ਕੇ ਜੋ ਵੱਡਾ ਕਾਰਜ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹੋ।

ਦੁਜਾ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਸੰਭਾਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੋਲ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ -

ਘਰਿ ਤ ਤੇਰੈ ਸਭ ਕਿਛੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਦੇਹਿ ਸੁ ਪਾਵਏ॥

ਪੰਨਾ - 917

ਜਦੋਂ ਵੀ ਲੋੜ ਪਵੇਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇ ਹੀ ਦੇਣਾ ਹੈ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਅਮੀਰ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਪੰਜ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸਨਮਾਨ ਪੈਸੇ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ, ਤੁਹਾਡੀ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਕਦਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਮੋੜ ਦਿਤਾ।

ਸੋ ਉਚੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਉਠੋ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਭ ਕੁਝ ਲਈ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਆਪ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਹਨ। ਉਹ ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜੇ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਜ ਹੈ। ਕਾਰਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੈ, ਕਰਨਾ ਵੀ ਉਹਨੇ ਆਪੇ ਹੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦੀ।

ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਮੈਂ ਗਿਆ, ਉਥੇ ਨਾ ਮੈਂ ਕੋਈ ਸਿਰੋਪਾ ਲਿਆ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵਾਜੇ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਭੇਟ ਰਖਾਈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਉਸਤਤਿ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿਤੀ। ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਵੀ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿੱਡਾ ਵੱਡਾ ਸਮਾਗਮ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਉਪਰ ਖਰਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੌਣ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਪਿਆਰ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਮਿਤ ਭੇਟਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਖਰਚਣ ਵਾਲੇ ਅਸੀਂ ਹਾਂ, ਮਾਇਆ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਹੀ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ, ਅਸੀਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਤਿ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਆਤਮ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਕਰਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਵੀ ਭਰਮ ਦੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਕੱਟੀਏ। ਇਸੇ ਕੰਮ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਾਡੀ ਡਿਊਟੀ ਲਾਈ ਹੈ।

ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹਰੂ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ॥

ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਨਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਲੈਨਿ ਮਿਲਾਏ॥

ਪੰਨਾ - 749

ਸੋ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਲੰਘ ਗਿਆ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ -

ਟਲਿਓ ਜਾਤ ਹੈ ਇਹ ਸਮਾਂ ਟੇਰਤ ਹੈ ਸਭ ਸਾਧ।

ਕਰ ਟਾਲਾ ਅਬ ਕਪਟ ਤੇ ਸੁਧ ਹੋਇ ਨਾਮ ਅਰਾਧ।

ਸਮਾ ਤੋਹਿ ਫਲ ਜਾਇ ਸਕਉ ਤਉ ਸਮਾ ਫਲ ਲੀਜੈ।

ਬਹਿਓ ਜਾਤ ਨਦਿ ਨਿਆਇ ਘੜੀ ਪਲ ਪਲ ਤਨ ਛੀਜੈ।

ਗਈ ਗਈ ਸੋ ਗਈ, ਰਹੀ ਸੋਉ ਅਬ ਕਰੀਐ।

ਜਿਹ ਕੀਏ ਸੁਖ ਹੋਇ ਕਠਨ, ਭਵ ਸਾਗਰ ਤਰੀਐ।

ਅਉਰ ਗਇਆ ਸਭ ਆਇ ਹੈ ਇਕ ਗਇਆ ਨ ਅਵਸਰ ਆਵਈ।

ਬਨਵਾਰੀ ਫਲ ਲੇਹਿ ਤੂੰ ਮਤ ਸਮਾ ਤੋਹਿ ਫਲ ਜਾਵਈ।

ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਾਲ ਫਲ ਹੈ, ਇਹ ਕਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਆਪ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਕਾਲ ਹੀ ਕਾਲ ਉਚਾਰਤ ਕਾਲ ਗਇਓ

ਇਹ ਕਾਲ ਸਭਿਓ ਫਲ ਜੈ ਹੈ॥

ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਬਾਰੇ ਦਸਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

‘ਕਲ’ ਚੁਕੀ ਹੈ ਬੀਤ ਵਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਸਾਈ।

‘ਭਲਕ’ ਅਜੇ ਹੈ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਵਿਚ ਹਥਾਂ ਆਈ।

‘ਅੱਜ’ ਅਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪਰ ਵਿਚ ਫਿਕਰਾਂ ਲਾਈ।

‘ਕਲ’ ‘ਭਲਕ’ ਨੂੰ ਸੋਚ ਅੱਜ ਇਹ ਮੁਫਤ ਗੁਆਈ।

ਹੋ! ਸੰਭਲ ਸੰਭਾਲ ਇਸ ਅੱਜ ਨੂੰ

ਇਹ ਬੀਤੇ ਮਹਾਂ ਰਸ ਪੀਂਦਿਆਂ।

ਹਰਿ ਰਸ ਵਿਚ ਮਤੇ ਖੀਵਿਆਂ

ਹਰ ਰੰਗਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤ ਚਉਂਦਿਆਂ।

ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਇਕ ਥਾਂ ਹੋਰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰੋ -

ਬੀਤ ਗਈ ਦੀ ਯਾਦ ਪਈ ਹੱਡਾਂ ਨੂੰ ਖਾਵੇ।

ਅੱਣ ਵਾਲੀ ਦਾ ਸਹਿਮ ਪਿਆ ਮਨ ਨੂੰ ਭਟਕਾਵੇ।

ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਬੀਤ ਗਈ ਸੋ ਬੀਤ ਗਈ ਇਹ ਮੰਨਣ ਸਭ ਸਿਆਣੇ।

ਪਰ ਬੀਤੀ ਨਾ ਭੁਲੇ ਸਾਨੂੰ ਦੇਵੇ ਦੁਖ ਪਿਛਾਣੇ।

ਬੀਤ ਗਈ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਲੈ ਅੱਗਾ ਕੋਈ ਸਵਾਰੇ।

ਦਾਨਾ ਸੁਘੜ ਸਿਆਣਾ ਓਹੀ ਹਿੰਮਤ ਮੂਲ ਨ ਹਾਰੇ।

ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਰਹੀ ਵਾਸਤੇ ਘੱਤ ‘ਸਮੇਂ’ ਨੇ ਇਕ ਨਾ ਮੰਨੀ,

ਫੜ ਫੜ ਰਹੀ ਧਰੀਕ ‘ਸਮੇਂ’ ਖਿਸਕਾਈ ਕੰਨੀ,

ਕਿਵੇਂ ਨ ਸਕੀ ਰੋਕ ਅਟਕ ਜੋ ਪਾਈ ਭੰਨੀ,

ਤ੍ਰਿਖੇ ਅਪਣੇ ਵੇਗ ਗਿਆ ਟਪ ਬੰਨੇ ਬੰਨੀ,

ਹੋ! ਅਜੇ ਸੰਭਾਲ ਇਸ ‘ਸਮੇਂ’ ਨੂੰ,

ਕਰ ਸਫਲ ਉਡੰਦਾ ਜਾਂਵਦਾ,

ਇਹ ਠਹਿਰਨ ਜਾਚ ਨ ਜਾਣਦਾ,

ਲੰਘ ਗਿਆ ਨ ਮੁੜ ਕੇ ਆਂਵਦਾ।

ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਗੁਰਮਖਿ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਗਿਆਨੀ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਉਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਰਜ ਕਰਕੇ ਸਾਡਾ ਭਲਾ ਲੋਚਦੇ ਹਨ -

1. ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਵਿਸਾਹ ਨਾ ਕਰੋ, ਇਹ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਧਨ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਵਾਲਾ ਮਹਾਨ ਚੋਰ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਦਾਦੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ - ਇਹ ਮਨ ਬੁਕਲ ਦੇ ਸੱਪ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਵਿਸਾਹ ਨਾ ਕਰੋ -

ਦਾਦੂ ਇਹ ਮਨ ਸਰਪ ਹੈ, ਬਸਤਾ ਹਿਰਦੇ ਮਾਹਿ।

ਇਨਕੇ ਕਾਟਨ ਤੇ ਅੱਗੋ, ਤੁਮ ਕਿਉਂ ਕਾਟਤ ਨਾਹਿ।

ਅਤੇ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਵੀ ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਚੋਰ ਦਸਦੇ ਹਨ-

ਕਬੀਰ ਇਹ ਮਨ ਚੋਰ ਹੈ, ਭਲੀ ਬਸਤ ਲੇ ਜਾਹਿ।

ਸੁਤੇ ਕਉ ਯਹ ਲੁਟ ਲੇ, ਜਾਗ੍ਰਤ ਤੇ ਡਰ ਪਾਹਿ।”

2. ਮੌਤ ਨੂੰ ਸਦਾ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾ ਭੁੱਲੋ।

3. ਜਗਿਆਸੂ ਸਦਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭਾਵਣ ਵਾਲੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰੇ। ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਉਲਟ ਨਾ ਚੱਲੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭੈ ਤੇ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹੇ।

4. ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਤੇ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਜਾਣੇ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਕੰਮ ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।

5. ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਮੋਹ ਨਾ ਕਰੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸਵੰਤ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਕੇ ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰੇ।

6. ਜਗਿਆਸੂ ਸੁਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਜਾਣੇ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਖ ਵਿਚ ਹੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਰੱਬ ਚੇਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਖ ਵਿਚ ਭੁਲਦਾ ਹੈ।

7. ਪੈਂਤੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੱਸੇ ਅੱਖਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਧਾਰਨ ਕਰੇ।

(ੳ) ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ (ਅ) ਸੰਤੋਖ ਰਖਣਾ (ੲ) ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ (ਸ) ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ (ਹ) ਸੁਮਤੀ ਧਾਰਨਾ (ਕ) ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨੀ (ਖ) ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ ਹੋਣੀ (ਗ) ਸ਼ਰਧਾ ਹੋਣੀ ਵੇਦ ਵਚਨਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਵਾਕਾਂ ਤੇ (ਘ) ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨੀ (ਙ) ਸਬਰ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰ ਹੋਣਾ।

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਗੁਣ ਸਬਰ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰ ਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਜਗਿਆਸੂ ਵਿਚ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧੀਰਜ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(ੳ) ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾ ਕਰੇ, ਨਾ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਨਾ ਮਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਸਦਾ ਬੁਰਾ ਚਿਤਵੇ।

(ਅ) ਜਗਿਆਸੂ ਮਾਨ ਅਪਮਾਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਰੱਖੇ, ਆਦਰ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਫੁਲ ਕੇ ਨਾ ਬੈਠੇ ਤੇ ਨਿਰਾਦਰੀ ਵਿਚ ਘਾਬਰ ਨਾ ਜਾਵੇ।

(ੲ) ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਦੇ ਕਾਹਲਾ ਪੈ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਉਲਾਂਭੇ ਨਾ ਦੇਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਚਿਰ ਤਪ ਕੀਤਾ ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਉਲਾਹਨੋ ਮੈਂ ਕਾਹੂ ਨਾ ਦੀਓਂ॥

ਮਨ ਮੀਠ ਤੁਹਾਰੋ ਕੀਓਂ॥

ਪੰਨਾ - 978

(ਸ) ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸੱਚਾ ਬਚਨ ਸੁਣੇ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਮਿਤਰ ਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਅਨਕੂਲ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਲਟ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਯਥਾਰਥ ਕਰਕੇ ਮੰਨ ਲਵੇ, ਹੱਠ ਨਾ ਕਰੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿਤਣਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕਥਾ ਵਾਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਬੜਾ ਧਨ ਕਮਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਧਨ ਦੇਖ ਕੇ ਤਿੰਨ ਚੋਰ ਮਗਰ ਲਗ ਗਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਚੰਡਾਲ, ਇਕ ਜੱਟ ਅਤੇ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ। ਤਿੰਨੇ ਜਣੇ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਚਣ ਦਾ ਇਕ ਉਪਾਉ ਸੁਝਿਆ। ਜੱਟ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਅੱਡ ਕਰਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਦੇਖ ਤੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਜਾਤ ਭਾਈ ਹੈਂ ਅਤੇ ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਮੇਰੇ ਜਜਮਾਨ ਹਨ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਓਸ ਚੰਡਾਲ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਧਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਰਲ ਕੇ ਵੰਡ ਲਵੋ ਮੈਨੂੰ ਬੇਸ਼ਕ ਨਾ ਦਿਓ।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਚੰਡਾਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਅੱਡ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਵਾਕਫ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੁਟਣਾ। ਫੇਰ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਜੱਟ ਨਾਲੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾੜ ਲਿਆ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਧਨ ਜੱਟ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਜਾਵੇ? ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਬੋਝਾ ਦੇ ਦੇਵੀਂ ਪਰ ਇਹ ਜੱਟ ਆਪਣਾ ਕੀ ਲਗਦਾ ਹੈ? ਇਉਂ ਚੋਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਜੱਟ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਖੇੜ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੀ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਘਰ ਤਕ ਛੱਡ ਕੇ ਆਵਾਂਗਾ।

ਜਦੋਂ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਚੋਰ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪਾਸੋਂ ਧਨ ਮੰਗਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਨਾਲ ਪਰਚਾਉਂਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਜੰਗਲ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕੋਲ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਨੰਬਰਦਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਕੜਾਉਣ ਦਾ ਡਰਾਵਾ ਵੀ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚੋਰ ਚੋਰ ਆਖ ਕੇ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਡਰਦਾ ਹੋਇਆ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਚੋਰ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਇਉਂ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਜੀਵ ਭੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਅੰਸ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ।

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਇਹ ਰਾਮ ਕੀ ਅੰਸੁ॥

ਜਸ ਕਾਗਦ ਪਰ ਮਿਟੈ ਨ ਮੰਸੁ॥

ਪੰਨਾ - 871

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੁ ਬੀਚਾਰੈ॥

ਸੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਕਹੀਅਤੁ ਹੈ ਹਮਾਰੈ॥

ਇਸ ਦੇ ਮਗਰ ਵੀ ਸਤੋ, ਰਜੋ, ਤਮੋ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਗੁਣ ਚੋਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਪਾਸੋਂ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਧਨ ਖੋਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਤੋ ਗੁਣ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਰਜੋ ਗੁਣ ਜੱਟ ਅਤੇ ਤਮੋ ਗੁਣ ਚੰਡਾਲ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਸੰਘਣਾ ਜੰਗਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਤਮ ਧਨ ਲੈ ਕੇ ਜੀਵ ਸਫਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਚੋਰ ਪ੍ਰਬਲ ਹਨ ਤਦ ਤਕ ਇਹ ਜੀਵ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਉਦਿਆਨ ਬਸਨੰ ਸੰਸਾਰੰ ਸਨਬੰਧੀ ਸ੍ਰਾਨ ਸਿਆਲ ਖਰਹ॥

ਬਿਖਮ ਸਥਾਨ ਮਨ ਮੋਹ ਮਦਿਰੰ ਮਹਾਂ ਅਸਾਧ ਪੰਚ ਤਸਕਰਹ॥

(ਸਹਿਸਕ੍ਰਿਤੀ ਮਹਲਾ ੫)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ੁਭ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਵਾਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਤੋ ਤੇ ਰਜੋ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਤਮੋ ਗੁਣ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਤਮੋ ਗੁਣ ਦੇ ਦੂਰ ਹੋਇਆਂ ਫੇਰ ਇਸ ਨੂੰ ਰਜੋ ਦਾ ਦੁਖ ਜਾਪਿਆ।

ਰਸੁ ਸੁਇਨਾ ਰਸੁ ਰੁਪਾ ਕਾਮਣਿ ਰਸੁ ਪਰਮਲ ਕੀ ਵਾਸੁ॥

ਰਸੁ ਘੋੜੇ ਰਸੁ ਸੇਜਾ ਮੰਦਰੁ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਰਸੁ ਮਾਸੁ॥

ਏਤੇ ਰਸ ਸਰੀਰ ਕੇ ਕੈ ਘਟਿ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸੁ॥

ਪੰਨਾ - 15

ਜਦੋਂ ਅੰਦਰ ਇਤਨੇ ਰਸਾਂ ਦੇ ਭੋਗਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਬਣੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਸਤੋ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਦੁਖਦਾਈ ਮੰਨ ਕੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਤੋ ਦੇ ਆਸਰੇ ਰਜੋ ਦਾ ਵੀ

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 42 ਤੇ)

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵੀ ਬਚਨ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ ਸਤੰਬਰ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 62)

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸੰਗਤ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਇਹ ਸਮਝੋ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਲਾਭ ਹਨ, ਉਹ ਪਰਸਪਰ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਕਾਂਤ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਸੰਗਤਿ ਤੋਂ ਛੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ -

ਪਹਿਲਾ ਲਾਭ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਆ ਵੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤਕ ਯਥਾਰਥ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਮਾਹਰ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਇਕਾਂਤਵਾਸੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਜਾਂ ਵਿਅਰਥ ਸੰਕਲਪਾਂ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਜਤਨ ਕਰਕੇ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਸਮੇਂ ਸਾਵਧਾਨ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਯਥਾਰਥ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਭਿਮਾਨ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਛਲਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਅਭਿਮਾਨ ਤੋਂ ਵੀ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਹੈ, ਉਹ ਯਥਾਰਥ ਵਿਦਿਆ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਉਲਟ ਨਿਸ਼ਚੇ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਏਗਾ ਜਿਸ ਉਲਟ ਵਿਚਾਰਾਂ ਸਦਕਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨਮਤ ਕਾਰਨ ਕੁਮਾਰਗ ਨੂੰ ਹੀ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਮਾਰਗ ਦੇ ਅਉਗਣਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਵੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਫਲਦਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤੇ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਇਕਾਂਤ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਬੁਧੀ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਵੈਦ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਰੋਗੀ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਐਸਾ ਮਿਤ੍ਰ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ ਇਸ ਲਈ ਸੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਫਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕਥਨ ਹੈ - ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਦਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਕਰਤੱਵ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਮਹਾਂ ਉਤਮ ਕਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਵੀ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਧਰਮ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਪਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਧਨ ਮਾਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆ ਵੀ ਉਹ ਹੀ ਦੇਵੇ

ਜਿਸ ਨਾਲ ਧਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਜੁਗਤਿ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝੋ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਮਾਣ ਖਾਤਰ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਇਹ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਉਤਮ ਪਵਿੱਤਰਤਾਈ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਸ਼ੁਧਤਾ ਹੈ। ਸੋ ਹਿਰਦਾ ਤਾਂ ਹੀ ਸ਼ੁਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਬੀਜ ਮੰਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਬੂਲ ਪਦਾਰਥ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਦਾਸ ਬਣੋ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਵਲ ਖਿੱਚ ਨਾ ਰੱਖੋ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਹੀ ਗੁਲਾਮ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਯਥਾਰਥ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਯਥਾਰਥ ਭੇਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਲੀਨ ਸੁਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਤਮ ਸੁਭਾਵ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਤਮ ਵਿਦਿਆ ਨਾਲ ਜਿਸਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਰਵਿਰਤੀ ਮਾਰਗਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨੀ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝੋ ਕਿ ਇਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਧਨ ਅਤੇ ਮਾਣ ਕਾਰਨ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਵੀ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਲਈ ਵਿਦਿਆ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਵਿਘਨਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਹੀ ਇਸ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਧਰਮ ਸ਼ਤਰੂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ਡੋਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਖ ਮਨ ਰੂਪੀ ਸ਼ਤਰੂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਰਗਾਂ ਦੇ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧਾਂ ਵਿਚ ਰੁਝਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝੋ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਮਨ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਚਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਮਲੀਨ ਸੁਭਾਵ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਈਰਖਾ ਜਾਂ ਅਭਿਮਾਨ ਜਾਂ ਦੰਭ ਜਾਂ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦਾ ਪਿਆਰ ਆਦਿ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਔਗੁਣ ਹਨ, ਇਹ ਸਭ ਜੀਵ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰਨਯੋਗ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਨਾ ਕਰੇ ਪਰ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਮਾਰਗ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਨਿਬਾਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਨਿਰਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਜਾਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਚੋਰ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਦੇਵੇ। ਫੇਰ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਲਵਾਰ ਤਾਂ ਚੋਰ ਨੂੰ ਸੁਭ ਮਾਰਗ ਤੇ ਨਹੀਂ ਤੋਰਦੀ। ਪਰ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਕਾਮਨਾ ਵਾਲੀ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਬਲ ਕਾਰਨ ਉਹ ਅੰਸ਼ ਮਾਤਰ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਉਤਰ ਇਹ ਹੈ

ਕਿ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਤਾਂ ਅਤੇ ਮਾਰਗਾਂ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਜੋ ਵਿਦਿਆ ਹੈ ਇਸ ਵਿਦਿਆ ਕਾਰਨ ਕਦੇ ਵੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮਤਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਵਿਦਿਆ ਕਾਰਨ ਈਰਖਾ ਅਤੇ ਅਭਿਮਾਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜਿਸ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮਤਾ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭੋਗਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਦਿਆ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਬਚਨ ਹਨ। ਸੋ ਉਹ ਵਿਦਿਆ ਐਸੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਕਠੋਰ ਚਿਤ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਮਲੀਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਅੰਸ਼ ਮਾਤਰ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਵੰਚਿਤ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਉਤਮ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਮਾਹਰ ਹੋਵੇ ਪਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਵੀ ਮਾਨ ਦੀ ਅਭਿਲਾਸ਼ਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾ ਦੇਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਾਰਨ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਾਣ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਅਵਰਨ (ਅਗਿਆਨ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ -

ਜਿਵੇਂ ਦੀਪਕ ਕਾਰਨ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਦੀਪਕ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੀ ਕਾਰਨ ਇਕ ਸੰਤ ਜਨ ਨੇ ਪੋਥੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦੂਕ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਗੱਡ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਉਹ ਸਰਬ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ? ਤਾਂ ਸੰਤ ਜਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮੋਨ (ਚੁੱਪ) ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਅਭਿਲਾਸ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮੋਨ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਹੀ ਇਕ ਸੰਤ ਜਨ ਨੇ ਇਕ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ -

ਤੇਰੀ ਅਵਸਥਾ ਤਾਂ ਉਚੀ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕਿਵੇਂ ਹੈ? ਤਾਂ ਸੰਤ ਜਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਗਤ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਤੇਰੀ ਅਧਿਕ ਰੁਚੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸਿੱਟਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਚਿੱਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਹੀ ਪਾਪ ਹੈ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਕੋਈ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਐਸੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਇਕਾਂਤ ਰਹਿਣ ਨਾਲੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਵਧੇਰੇ ਉਚਿਤ ਹੈ। ਪਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਨ ਹਾਰੇ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਦੋਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾ ਰੱਖੇ ਅਤੇ ਇਹ ਨਾ ਸਮਝੇ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਮਾਣ ਕਾਰਨ ਮੈਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਕਲਿਆਣ ਹਿਤ ਯਥਾਰਥ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਉਸ ਉਪਰ ਸ਼ੁਧ ਭਾਵਨਾ ਰੱਖੇ ਪਰ ਜਿਸਦਾ ਰਿਦਾ ਮਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਰਗਾ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

‘ਪੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ’ ‘ਪਾਰਸ ਭਾਗ’ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚੋਂ

ਹਫਤੇ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਟਵਾਲ ਸਨਹੋਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਹੌਂਸਲਾ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਕੇ ਅਮਰਾਕਾ ਤੋਂ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਦਿਨ ਠਹਿਰ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਈ, ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਰਹੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸੁਕ ਗਿਆ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰ ਲਵਾਂ ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਰੋਗ ਕੱਟ ਦਿਤੇ।

ਉਹ ਇਥੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਫੋਨ ਤੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਇਹ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਜਾਗ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ ਬੱਚਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨੌਕ ਦਿਲ ਵਾਲਾ, ਸੇਵਾ ਦੀ ਮੂਰਤੀ, ਪਿਆਰ ਦਾ ਵਜੂਦ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮੋਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਟਵਾਲ ਦੇ ਘਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਹਰ ਐਤਵਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਮੰਡਲ ਕਾਇਮ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸੋ ਭਾਈ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਘਰ ਜਥਾ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਟਰਲੋਕ ਤੋਂ ਚਲ ਕੇ ਕਾਫੀ ਪੈਂਡਾ ਕੱਟ ਕੇ ਦਸ ਵਜੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਸੰਗਤ ਅਜੇ ਉਥੇ ਹੀ ਸੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ Freemount ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਥਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਖੜਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਲਜੁਗ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵਾਸਾ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਟਰਲੋਕ ਆਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਦੀਵਾਨ ਲਾਓ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਹਿਚਕਚਾਹਟ ਜਿਹੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਖਿੱਚ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਖਿੱਚ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾ ਦਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਟਕੇ ਦਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਆਪਣੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਿਣਿਆ ਕਰਦਾ। ਖਿੱਚ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਮੈਂ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਸੰਗਤਾਂ ਹੁੰਮ-ਹੁੰਮਾ ਕੇ ਆਈਆਂ, ਇਕੱਠ ਐਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਹਾਲ ਭਰ ਗਏ, ਬਾਹਰ ਵੀ ਸੰਗਤ ਖੜੀ ਸੀ, ਮੱਥਾ ਟੇਕ-ਟੇਕ ਕੇ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹੇ ਸੁਣਦੇ ਸਨ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਵੀ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ, ਇਥੇ ਮੈਂ ਕਈ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਾਏ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਜੋ ਮੈਂ ਅਗਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗਾ।

ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਦੀ ਚਿਰ ਸਥਾਈ ਆਤਮ ਵਿਦਿਆ

PERENNIAL PSYCHOLOGY OF THE BHAG VAD GITA

ਮੂਲ ਲੇਖਕ - ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ - ਡਾ. ਬੀਬੀ ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਸਤੰਬਰ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 52)

31. ਹੇ ਅਰਜਨ! ਜੇ ਕੋਈ ਭੀ ਮਨੁੱਖ ਦੋਸ਼ ਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਸਹਿਤ ਸਦਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਇਸ ਮਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਦੋਸ਼ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲੇ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਮੇਰੇ ਇਸ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੇ, ਉਹ ਸੰਪੂਰਨ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਮੋਹਿਤ ਚਿਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਲਿਆਣ ਤੋਂ ਭਰਿਸ਼ਟ ਹੀ ਜਾਣੇ।

ਜਿਹੜੇ ਅਲੋਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮੇਰੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਭਰਮੇ ਪਏ ਹਨ, ਅਗਿਆਨੀ ਹਨ, ਉਹ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕੱਢ ਦਿਓ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਰਤਾ ਹੋ, ਕਰਤਾ ਹੋਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਮਨ ਵਿਚ ਲਿਆਓ ਹੀ ਨਾ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਰਹੋ, ਨਿਰਲਿਪਤ ਰਹੋ ਦੂਸਰਿਆਂ ਲਈ ਮਿਸਾਲ ਬਣੋ, ਆਮ ਲੋਕੀ ਸਦਾ ਆਗੂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਮਗਰ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਗਿਆਨੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਰਤਾ ਹਨ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੁਤੰਤਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵੀ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਭਰੋਸਾ ਇਕ ਐਸਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਵਿਚ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਆਮ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਦੇ ਹੋ, 'ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖੋ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖੋ' ਪਰ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਰਥ ਹਨ, ਇਕ ਅਰਥ ਹਨ ਤਰਕ ਨਾ ਕਰੋ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਲਿਆਓ, ਜੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਰੀ ਜਾਓ, ਇਥੇ ਭਰੋਸੇ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਉਦੋਂ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਦੋਂ ਮੰਦਰਾਂ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ਰਧਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵਖਰੀ ਹਾਲੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪਰਤ ਵੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਕ ਪਾਸਾ ਇਕ ਛਿਨ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮਨ ਨੂੰ ਉਸ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਕੜਨਾ ਹੈ। ਸਾਧਕ ਭਰੋਸਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਨ ਦੇ ਸੰਕੇ ਭਰੋਸਾ ਹੋਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਭਰੋਸਾ ਮਨ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਉਹ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀ ਮਾਰਗ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ ਪਿਆਰ ਤੇ ਅੰਤਰ ਗਿਆਨ ਵੇਲੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ

ਸਾਰੇ ਸਾਧੂ ਸੰਵੇਗਾਂ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਸੋਚ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਉਚੀ ਹੈ ਜੇ ਸੰਵੇਗਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪੂਰੇ ਮਨ ਨਾਲ ਸੋਧੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਹੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮਨ ਨੇ ਕਦੀ ਮਾਣਿਆ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਮਨ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਮਾਨਵ ਵਿਸ਼ਵ ਨੂੰ ਇਸ ਯੰਤਰ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਪਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸੰਵੇਗਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਗਿਆਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੰਤਰ ਗਿਆਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗਿਆਨ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਅੰਤਰ ਗਿਆਨ, ਬੋਧਿਕ ਗਿਆਨ ਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਗਿਆਨ। ਅੰਤਰ ਗਿਆਨ ਸਰਵੋਤਮ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਗਿਆਨ ਦਾ ਬੂਹਾ ਭਾਵ ਨਾਲ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਮਾਨਸਿਕ ਉਛਲ ਕੂਦ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਇਕੱਤੀਵੇਂ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਦਾ ਮਾਰਗ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਿਹੜੇ ਤਿਆਗ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸ਼ਰਧਾ ਭਰੋਸੇ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਉਹ ਰਸਤਾ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਜੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਗਿਆਸੂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖੋ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਰੋਸਾ ਰੱਖੋ ਤੇ ਮੰਨੋ, ਮੇਰੀ ਸਿਖਿਆ ਗਲਤੀ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਇਥੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਪੂਰੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਲਾਭ ਉਠਾ ਕੇ ਗੂੜ੍ਹ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣ। ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਜਦੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਧਿਆਪਕ ਨਾਲ ਤਰਕ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਧਿਆਪਕ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇਵਲ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਅਨੁਭਵ ਵੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਾਰੇ ਅਨੁਭਵ ਸਾਨੂੰ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਉਂਦੇ, ਅੰਦਰ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਇਕ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਪੌੜੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਤਕ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਾਬਲ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸਿਖਿਆ ਜਿਹੜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਦੀ ਵੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਮਿਲਣ ਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸਿਖਿਆ ਤਾਂ ਹੀ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਤਾਲਮੇਲ ਠੀਕ ਬੈਠ ਜਾਏ।

ਇਕ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਅੱਜ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਜਗਿਆਸੂ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਡੀ ਦੋਨਾਂ

ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੇ, ਸਾਨੂੰ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਉਹ ਸੁਤੰਤਰ ਕਰੇ, ਅਸੀਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੀਏ, ਅਸੀਂ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੀਏ, ਸਾਡਾ ਗਿਆਨ ਫਲੀਭੂਤ ਹੋਵੇ, ਸਾਡੀ ਨਿਭ ਆਵੇ।

ਇਸ ਸਿਖਿਆ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਤੇ ਅਰਜਨ ਦਾ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਰਜਨ ਤਰਕ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਕਿੰਤੂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਦੀ ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਨਿਖੇਦਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਛੁਡਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ੰਕੇ ਨਵਿਰਤ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ, ਸ਼ੰਕੇ ਨਵਿਰਤ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਅੰਤਰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਦਸ ਆਏ ਕਿ ਗਿਆਨ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਬੌਧਿਕ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹੀ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਬੁੱਧੀ ਯੋਗ ਕੇਵਲ ਉਹ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਬੁੱਧੀ ਜੀਵੀ ਹੋਣ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕਰਮ ਬੁੱਧੀ ਜੀਵ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ, ਯੋਗੀ ਆਪਣੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਕੇ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ੰਕੇ ਨਵਿਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਬੁੱਧੀ ਜੀਵ ਮਨ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਇਛਾਵਾਂ ਭੋਗਾਂ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਡੁੱਬੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਯੋਗੀ ਬੁੱਧੀ ਸਥਿਰ ਕਰਕੇ, ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿ ਕੇ ਬਾਹਰੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਅਣਭਿੰਜ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀਆਂ ਡਿਊਟੀਆਂ ਸੂਚੱਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੰਤਰ ਗਿਆਨ ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਰੋਲ ਹੈ, ਇਸ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮਨੋਭਾਵ ਨੂੰ ਉਤੇਜਿਤ ਕਰਕੇ ਅੰਤਰ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪਕੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤੀਸਰਾ ਰਸਤਾ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਸਿਖਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਉਹ ਹੈ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਗਿਆਨ। ਇਹ ਜਾਨਵਰਾਂ ਕੋਲ ਵੀ ਹੈ ਮਨੁੱਖਾਂ ਕੋਲ ਵੀ, ਇਹ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਵਰਤਮਾਨ ਕਿਤੇ ਵੀ ਤੇ ਸਾਰੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਪਸਰਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਬਿਪਤਾ ਆਈ ਹੋਵੇ, ਪਾਲਤੂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਭੁਚਾਲ ਦਾ ਕਿਤੇ ਪਹਿਲੇ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਸੁਰਖਿਅਤ ਥਾਂ ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਾਨਵਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇਸ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਹੋਰ ਰਸਤੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਵੀ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਖਿਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਆਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹੋ ਸੋਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਾਂ, ਉਸ ਸੋਚਣੀ ਵਿਚ ਉਹ ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ ਗਿਆਨ ਗੁਆ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਵਿਰਤਕ ਗਿਆਨ ਤੇ ਅੰਤਰ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਹਨ, ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਅੰਤਰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਉਚੇ ਉਸ ਇਕ ਅਸੀਮ ਦੇ ਗਿਆਨ ਸ੍ਰੋਤ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ ਗਿਆਨ ਤੇ ਅੰਤਰ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਪੂਰਨ ਅਭਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਤਰ

ਗਿਆਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਇਹ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਵਿਰਤਕ ਗਿਆਨ ਹੀ ਹੈ, ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ ਗਿਆਨ ਤੇ ਅੰਤਰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅੰਤਰ ਗਿਆਨ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ ਗਿਆਨ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਤਿ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂ ਸਾਧਕ ਹੀ ਕੇਵਲ ਅੰਤਰ ਗਿਆਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ਰਧਾ ਸ਼ਬਦ ਜਿਹੜਾ ਇਕੱਤੀਵੇਂ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪੁਰਾਤਨ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਦਸਦਾ ਹੈ, ਸਤਿਕਾਰ ਜਮਾਂ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਇਸ ਨਾਲ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਪਰਤੀਤ। ਇਹ ਭਰੋਸਾ ਨਿਸ਼ਚੈ ਤੇ ਨਹੀਂ ਅਧਾਰਤ। ਇਹ ਪੱਕਾ ਭਰੋਸਾ ਸ਼ਰਧਾ, ਇਕ ਮਨ, ਇਕ ਚਿਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਮਾਰਗ ਦੇ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਚਲ ਕੇ ਮਾਰਗ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਉਤਾਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦਵੰਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ, ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ 30ਵੇਂ ਸ਼ਲੋਕ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ ਆਪਣੇ ਕਰਮ ਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਅਰਪਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਗਿਆਨੀ ਝੂਠੀ ਤਰਕ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਅਵਿਵਸਥ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਘਨ ਆਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਦੁਬਿਧਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੁੰਦ ਵਸ ਹੋਇਆ ਮਨ ਬਰਬਾਦੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸੋਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਪੱਖ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨੁਕਸ ਕੱਢਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਸ਼ਰਧਾ ਰਖਦੇ ਹਨ ਆਪਣੇ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਪਾ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭਰੋਸਾ ਅਵਸ਼ਕ ਹੈ, ਪਾਤੰਜਲ ਜਿਸ ਨੇ ਯੋਗ ਨੂੰ ਸੂਤਰਬਧ ਕੀਤਾ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। 14 ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਸਾਧਨਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪੂਰੇ ਭਰੋਸੇ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ, ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਅਤਿ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ, ਭਰੋਸਾ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਬਣੀ ਰਹੇ ਭਰੋਸਾ ਰਖਣਾ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਪੱਕੀ ਕਰਨੀ ਸਾਧਨਾ ਦੀ ਬੜੀ ਉਚੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ।

33. ਗਿਆਨੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਮ ਕਰਦਾ, ਸਭ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਵੇਰ ਆਤਮ ਸੰਜਮ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅੱਗੇ ਚਲ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕੰਮ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਮ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਦਸਦੇ ਹਨ ਗੁਣਾਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਕੋਈ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ। ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਨ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁਣ ਵੱਧ ਹੈ ਦੂਸਰੇ ਵਿਚ ਦੂਸਰਾ ਗੁਣ ਵੱਧ ਹੈ, ਇਹ ਅੰਤਰ ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਕਾਰਨ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦ 'ਸਵਭਾਵ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ' ਜਿਹੜਾ ਤੇਤੀਵੇਂ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ, ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਮਾਂਦਰੂ ਸੁਭਾਅ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕਰਮ ਆਪ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਪਾ ਸੁਧਾਰਨਾ ਕਾਇਆ ਕਲਪ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਤਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ ਬੇਅਰਥ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਸੰਜਮ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨਾਂ ਵੀ ਕਾਬੂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰੀਏ ਗੁਣ ਤਦ ਵੀ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹੀ ਹਨ, ਅਗਿਆਨੀ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਾਬੂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਦਬਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨਾਲ ਸੱਚੀ ਸਾਧਨਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕੇਵਲ ਦਬਾਓ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਵੈ ਤੇ ਕਾਬੂ ਨਾ ਪਾਓ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵਿਚ ਨਾ ਲਿਆਓ ਜਾਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਨਾ ਕਰੋ, ਕਾਇਆ ਕਲਪ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਆਪਾ ਸੋਧਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ, ਦਬਾਉਣ ਨਾਲੋਂ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਵਧਰਾ ਹੈ, ਸਵੈ ਕਾਬੂ ਤੋਂ ਚੰਗੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਤੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਤੋ ਗੁਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਸਤੋ ਗੁਣ ਹੀ ਇਕ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਗੁਣ ਹਨ ਜੋ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਰਜੋ ਗੁਣੀ ਤੇ ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਪਸਾਰਿਆ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਪਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁੰਦ ਅਤੇ ਅਵਿਵਸਥੀ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਵਕਤ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਖਿੱਚ ਧੂਹ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਗੁੰਬਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਤੇ ਦਲੀਲ ਸਾਧਕ ਲਈ ਲਾਭਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਅ ਜਾਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਾਤਵਿਕ ਬਣਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ।

34. ਹਰ ਇੰਦ੍ਰੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਆਕਰਸ਼ਕ ਵੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਵੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਹਨ।

35. ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਗੁਣ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਰਨਾ ਵੀ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਧਰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਡਰ ਹੈ।

ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਸੁਤੇ ਹੀ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਲ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪੰਜ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇਖਣਾ, ਛੋਹਣਾ, ਸੁਣਨਾ, ਸਵਾਦ ਤੇ ਸੁੰਘਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨਾਤਮ ਹਨ ਰੰਗ ਜਿਹੜਾ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਵਾਜ਼ ਸੁਆਦ ਖੁਸ਼ਬੂ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਇੰਦ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਸ਼ਕਤੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੈ, ਜੀਭ ਸੁਆਦ ਦੇਖ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸੁਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਅੱਖਾਂ ਦੇਖ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਸੁਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ, ਹਰ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਹੈ ਤੇ ਡਿਊਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ

ਮਿਲਣ ਵਿਸ਼ੇ ਜਾਂ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਗ ਤੇ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਆਕਰਸ਼ਣ, ਘ੍ਰਿਣਾ ਮਨ ਆਪ ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਿਖੇਧੀ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਠੀਕ, ਇਕ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦੂਸਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣੇ ਹੀ ਹਨ ਜੋ ਇਕ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ, ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਦੂਸਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਕੌੜਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੁਝ ਮਿੱਠਾ ਇਹ ਵੱਖ ਗੱਲ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਸਾਧ ਲਏ ਹਨ, ਸੰਤ ਵੱਖਰੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣਾ ਅਮੋਲਕ ਜੀਵਨ ਘ੍ਰਿਣਾ ਤੇ ਆਕਰਸ਼ਕ ਹੋ ਕੇ ਅਜਾਈਂ ਨਹੀਂ ਗਵਾਉਂਦੇ, ਲੋਭ ਤੇ ਮੋਹ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਸਾਧਕ ਲਈ ਰੁਕਾਵਟ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਾਧਕ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਅਰਜਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਔਕੜਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸੰਜਮ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਅਰਜਨ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਆਪਣਾ ਕਰਮ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਭਾ ਸਕੇ, ਉਹ ਦੁਖੀ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਹੋਂਦ ਤੇ ਕਰਮ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕੇਵਲ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਵੀ, ਸੂਰਜ ਚਮਕਦਾ ਹੈ ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਸਤੂ ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ, ਪਾਣੀ, ਹਵਾ ਆਪਣੀਆਂ ਡਿਊਟੀਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਮਾਨਵ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਮੂਰਖਤਾ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੋ ਕਿ ਉਹ ਦੇਖਣ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਕਰਨੀ ਸਿਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਜਗਿਆਸੂ ਆਪਣੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਆਪਾ ਚੀਨ ਕੇ, ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਡਿਊਟੀ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸਮਝਦਿਆਂ, ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਗੁਣ ਲੈ ਕੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਇਕ ਖਾਸ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਜੇ ਉਹ ਕਰਮ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾ ਕਰੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਧਰਮ ਤੇ ਚਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ ਉਹ ਖਤਰਨਾਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਘਾਤਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਲੋਸਫੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਅਸਫਲ ਹੋਣਗੇ। ਨਿਰਾਸ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਅਨੁਕੂਲ ਹੀ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਲਈ ਮਿਸਾਲ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹੇਠਾਂ ਅਸੀਂ ਸੰਖੇਪ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗਿਆਨ ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਦਸ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਗਿਆਨ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਾਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਉਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੰਕਲਪ ਤੇ ਧਾਰਨਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਨਿਰਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਦੀ ਪੱਧਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਮਨ ਤਾਂ ਉਂਦਲਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਜਾਂਚੇ ਗਏ

ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤਾਂ ਸਦਾ ਬਦਲਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸੋ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਗਿਆਨ ਗਲਤ ਤੇ ਅਧੂਰਾ ਹੈ, ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਅਧੂਰਾ ਗਿਆਨ ਮਨ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਧਾਰਨਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਦੋਂ ਤਕ ਬਾਹਰੀ ਸੰਸਾਰ ਕਾਫੀ ਬਦਲ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਗਿਆਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਧਾਰਨਾ ਕੇਵਲ ਅਧੂਰਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਦੂਸਰਾ ਗਿਆਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਸਹਿਜ ਗਿਆਨ ਇਹ ਸਮੇਂ ਤੇ ਥਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਸੀਮਤ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਵੀ ਕੁਝ ਮੰਤਵ ਹੈ, ਬੱਚੇ ਤੇ ਜਾਨਵਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਹ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਦੋ ਦੂਸਰੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਮਨ ਰਾਹੀਂ ਗਿਆਨ ਤੇ ਭਾਵਕਤਾ ਰਾਹੀਂ ਗਿਆਨ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਨਾ ਸਮਝੀਏ ਤਾਂ ਨਿਅੰਤਰਣ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਸੰਵੇਗਕ ਸ਼ਕਤੀ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਨੂੰ ਉਚੇਰੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਮਾਰਨੇ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੇ, ਗੁਆਉਣੇ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੇ, ਇਹ ਸੰਜਮ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਜੋ ਗਿਆਨ ਉਠਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੜਚਣ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਜਿਹੜਾ ਗਿਆਨ ਮਨ ਤੋਂ ਉਠਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਟੋਏ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੇਤਨਤਾ ਰਾਹੀਂ ਪੁਣਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਗੰਦਾ ਪਾਣੀ ਬਣ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਕਈ ਪੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਜਦੋਂ ਬੁੱਧੀ ਮਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ, ਭਾਵਨਾ ਰਾਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਦਾ ਜੋ ਸਰੋਤ ਮਨ ਤੋਂ ਚਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਈ ਪਾਸੇ ਵੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਦੇ ਭਰਮਾਉਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਟੋਏ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਵਗਦੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਨਦੀ ਅਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਦਰਿਆ ਇਕ ਹੜ੍ਹ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰੇ ਵਲ ਦੌੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅੜਚਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਵੀ ਡਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਫੜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਕੈਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਭਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਅਨੰਦ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਸਿਰੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਸਾਰਾ ਮਾਰਗ ਤਹਿ ਕੀਤਿਆਂ।

ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਾ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਦਾ ਹੈ ਅੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ, ਅੰਤਰ ਗਿਆਨ ਜਿਹੜਾ ਸੰਪੂਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਤਿ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਤਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਮਝ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਮਨ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਪੱਗ-ਪੱਗ ਤੇ ਅੜਚਣਾ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਰਸਤੇ ਤੇ ਭਟਕ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਸੋ ਜਗਿਆਸੂ ਚੇਤਨਤਾ ਤੋਂ ਮਨ ਤਕ ਆਉਂਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਬੰਦ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਵਹਿੰਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਯੋਗ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਵਿਅਕਤੀਤ੍ਵ ਤੇ ਆਚਾਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡਿਆ ਵੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਪੁਰਾਤਨ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਝੁਕਾਉ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਵੰਡ ਮੰਦ ਭਾਗਾ ਨਾਲ ਵਰਣ ਵੰਡ ਬਣ ਗਈ, ਇਹ ਬੜਾ ਹੀ ਰੋਚਿਕ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਲ ਜੁੰਗ (Carl Jung) ਨੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਚਾਰ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੰਡ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹਦ ਤਕ ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਦੀ ਵੰਡ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜੁੰਗ ਦੀਆਂ ਵਿਅਕਤੀਤ੍ਵ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਹੈ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀਤ੍ਵ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਵੇਦਨਾ, ਮਨੋਭਾਵ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਹੈ ਚਿੰਤਨਸ਼ੀਲ ਤੀਸਰੇ ਹਨ ਭਾਵਕ। ਚੌਥਾ ਹੈ ਅੰਤਰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਹੋਣਾ, ਭਾਵੇਂ ਜੋ ਜੁੰਗ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਤੇ ਜੋ ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਵਿਚ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਹੈ, ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ ਜੁੰਗ ਦਾ ਭਾਵਕ ਭਰਪੂਰ ਵਿਅਕਤੀਤ੍ਵ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਗੀਤਾ ਵਿਚ ਭਾਵਕ ਗਿਆਨ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਚੰਗਾ, ਮੰਦਾ ਜੋ ਦੇਖਣ ਚੌਤੀਵੇਂ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਭਾਵਕ ਵਿਅਕਤੀਤ੍ਵ ਜਿਹੜਾ ਜੁੰਗ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਨੇੜੇ ਹੈ, ਯੋਗ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਪਖੋਂ ਜੁੰਗ ਦਾ ਅੰਤਰ ਗਿਆਨ ਅਨੁਭਵੀ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਜੋ ਜੁੰਗ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਵਿਅਕਤੀਤ੍ਵ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹਿਜ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਵਿਅਕਤੀਤ੍ਵ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਆਏ ਹਾਂ, ਯੋਗ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਤਰ ਗਿਆਨ ਅਨੁਭਵ ਗਿਆਨ ਦਾ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ।

ਜੁੰਗ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਵਿਅਕਤੀਤ੍ਵ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕੇਵਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਨੁੱਖ ਉਹ ਬਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਨਾੜੀ ਰੋਗ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਜੇ ਸੰਵੇਗਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਕ ਬੁੱਧੀਜੀਵ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਉਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖਾ ਹੋਵੇਗਾ।

□ □ □ □ □ □

For more information
please visit us on internet at :-
<http://www.atammarg.org>
&
<http://www.atammarg.com>

**ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਬਾਨੀ ਤੇ ਮੁਖੀ
ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ
ਲਿਖਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ**

ਇਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਭਲੀਭਾਂਤ ਨਿਖਾਰ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ, ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨ ਸਾਧਾਰਣ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜਗਿਆਸੂ ਲਈ ਅਮੋਲਕ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਆਤਮਕ ਸੁੱਖ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਓ।

ਪੰਜਾਬੀ

1. ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਮਾਰਗ	ਭੇਟਾ 50/-
2. ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ	ਭੇਟਾ 50/-
3. ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ - ਸੱਤ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ	ਭੇਟਾ 155/-
4. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ - ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ	ਭੇਟਾ 30/-
5. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ - ਭਾਗ ਦੂਜਾ	ਭੇਟਾ 60/-
6. ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ	ਭੇਟਾ 25/-
7. ਚਉਥੈ ਪਹਰਿ ਸਬਾਹ ਕੈ	ਭੇਟਾ 55/-
8. ਸੁਰਤਿਆਂ ਉਪਜੈ ਚਾਉ	ਭੇਟਾ 40/-
9. ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ	ਭੇਟਾ 50/-
10. ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਦਾ ਮਾਰਗ	ਭੇਟਾ 60/-
11. ਪੁਰਾਤਨ ਟੀਕਾ - ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ	ਭੇਟਾ 10/-

ਹਿੰਦੀ

1. ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ	ਭੇਟਾ 35/-
2. ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ - ਸੱਤ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ	ਭੇਟਾ 235/-
3. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ - ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ	ਭੇਟਾ 35/-
4. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ - ਭਾਗ ਦੂਜਾ	ਭੇਟਾ 65/-
5. ਸੁਰਤਿਆਂ ਉਪਜੈ ਚਾਉ ॥	ਭੇਟਾ 45/-
6. ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ	ਭੇਟਾ 30/-

English

1. BAISAKHI	Rs. 5/-
2. HOW REND THE VEIL OF UNTRUTH	Rs. 70/-
	US\$ 10
3. DISCOURSES ON THE BEYOND	Rs. 50/-
(Part I)	US\$ 5

ਉਪਰੋਕਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ ਸਟਾਲ ਤੋਂ, ਜਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦਫਤਰ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਤੋਂ ਨਕਦ ਭੇਟਾ ਦੇ ਕੇ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਾਂ M.O./ Bank Draft ਭੇਜ ਕੇ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਮੰਗਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲੈਣ ਲਈ 10/- ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸੈਟ ਲੈਣ ਲਈ 25/- ਡਾਕ ਖਰਚਾ ਵੀ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰੋ ਜੀ।

- : ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ : -

ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ

(ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਰਾਂਚ)

ਕੋਠੀ ਨੰਬਰ 1782, ਫੇਜ਼ 3ਬੀ2,

ਐਸ. ਏ. ਐਸ ਨਗਰ,

ਮੋਹਾਲੀ - 160055

(ਟੈਲੀਫੋਨ ਅਤੇ ਫੈਕਸ) : (0172) 220972

ਜ਼ਰੂਰੀ ਬੇਨਤੀ

- ਪੱਤਰ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਲਈ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਨੰਬਰ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖੋ ਜੋ ਕਿ ਲਿਫਾਫੇ ਉੱਤੇ ਲਿਖੇ ਐਡਰੈਸ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਰਿਨੂਅਲ ਦਾ ਚੰਦਾ ਭੇਜਣ ਲਈ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਨੰਬਰ ਅਤੇ ਰਿਨੂਅਲ ਤਰੀਕ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਚੰਦਾ ਰਿਨੂਅਲ ਲਈ ਹੈ ਜਾਂ ਨਵੀਂ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲਈ ਹੈ।
- Out station (ਬਾਹਰਲੇ ਥਾਵਾਂ) ਤੋਂ ਚੈਕ ਦੁਆਰਾ ਚੰਦਾ ਭੇਜਦੇ ਸਮੇਂ 1.4.98 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲਈ 220/- ਰੁਪਏ ਦਾ ਚੈਕ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ।
- 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ ਤਕ ਪੁਜਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਲੇਟ ਪੁਜਦਾ ਹੈ ਇਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਇਸ

ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

- ਪਾਠਕਾਂ ਵਲੋਂ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਪੁਜ ਰਹੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਐਡਰੈਸ ਅਧੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਾਠਕ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਲਿਖਿਆ ਕਰਨ।
- ਜੇ ਕਿਸੇ ਪੇਮੀ ਨੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਲਈ ਚੰਦਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਇਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨਾ ਪੁਜਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਰਕਮ ਦਾ ਰਸੀਦ ਨੰਬਰ ਆਦਿ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੇ।
- 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਛਪੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦੀ ਵਿਚ ਨਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ।

ਪੂਜਨੀਕ ਬੀਜੀ

ਡਾ. ਡੀ ਕੇ ਪਾਂਡੇ
ਐਡੀਟਰ, ਹਿੰਦੀ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ'

ਕਿੰਨਾ ਵਡਭਾਗੀ ਦਿਹਾੜਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਬੀਬੀ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਪਾਵਨ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਟੇਜ ਤੇ ਸਸ਼ੋਭਤ ਸਨ। ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਨੂਰੀ ਚਿਹਰਾ, ਸ਼੍ਰੀ-ਸ਼੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਰੋਮ ਰੋਮ ਤੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਸੋਹਣੀ ਮੂਰਤ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸੀਤਾ ਰੂਪ ਬਣੀ ਹੋਈ, ਅਨੁਪਮ ਸੁੰਦਰ ਰਾਮ ਸੀਤਾ ਵਰਗੀ ਜੋੜੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਿੰਨਿਆਂ ਵੀ ਉਪਮਾਵਾਂ ਨਾਲ, ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਘੱਟ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦਾਸ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜਿਆ ਤਾਂ ਬੀਜੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਜਿਹੜਾ ਕੁਝ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ।

ਪੂਜਨੀਕ ਬੀਜੀ! ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ-ਪਿਆਰੇ ਬਚਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ, ਪੁਛ ਲਓ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਏਕ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਬੈਠੇ ਨੇਂ। ਜੇ ਮੈਂ ਕੋਈ ਝੂਠ ਬੋਲ ਰਹੀ ਹੋਵਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅੱਜ ਤਕ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਪੁਛ ਲਓ! ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਘਰਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਭਾਵੀ ਵਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਾਈਕ ਬੀਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਬਾਦ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੋਲਦੇ। ਕਿੰਨਾ ਪਿਆਰਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਸੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਖਿੱਚ ਹੈ? ਕਿੰਨੀ ਮਿਠਾਸ ਹੈ? ਕਿੱਡਾ ਆਪਣਾਪਨ ਹੈ? ਕਿੱਡਾ ਪਿਆਰ ਭਰਿਆ ਹੈ? ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਕੇਵਲ ਬੀਜੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਜਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਚਾਲ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਬੀਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰਾ, ਕੀਰਤਨ ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਉਂ ਲੱਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਦਰਿਆ ਪਹਾੜਾਂ, ਮੈਦਾਨਾਂ ਅਤੇ ਤੂਫਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਅੰਤਮ ਮੰਤਵ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਅਸਿਤਤ੍ਵ ਖੋ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਠੀਕ ਉਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਜੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਧੇਅ, ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਇੰਨੇ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਸੀਤਾ ਵਾਂਗੂੰ ਰਾਮਮਯ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਿਧਾਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਹੇ ਨਾਨਕ! ਜਿਥੇ ਰਾਮ ਹੈ ਉਥੇ ਸੀਤਾ ਵੀ ਹੈ। ਸੀਤਾ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਮਾਇਆ ਹੈ ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਉਥੇ ਉਹ ਸੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਮਹਿਮਾ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਪਰੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਤਮ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਤਮ ਰੂਪ ਸਤਿ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਬਿਲਕੁਲ ਅਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਬੀਜੀ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬੀਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, “ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ? ਤਾਂ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਬੀਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮੈਨੂੰ ਓਹੀ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਰੁਚਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਹ ਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪ੍ਰਾਣ ਇਕ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਢੀਠਪੁਣਾ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਪਰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਇਹੋ ਵਿਚਾਰ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਝੰਜੋੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿੰਨੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਥੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਛਾਪੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਧੁਰ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਮਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤਾਂ ਕਥਨੀਯ ਅਤੇ ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਰਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਹੀ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ -

**ਬਹੁਤ ਦਿਨਨ ਕੀ ਜੋਵਤੀ, ਬਾਟ ਤੁਮਾਰੀ ਰਾਮ।
ਜਿਵ ਤਰਸੈਂ ਤੁਝ ਮਿਲਨ ਕੂੰ, ਬਹੁਰਿ ਮਿਲੋਗੇ ਰਾਮ।**

ਕਿੰਨਾ ਡੂੰਘਾ ਭੇਦ ਛੁਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਸੰਸਾਰਿਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਿਪਤ ਇਸ ਵਿਯੋਗ ਨੂੰ ਕੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਬੀਜੀ ਤਕਰੀਬਨ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਵਲੈਤ ਰਹਿ ਕੇ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਘੜੀਆਂ ਕਿਵੇਂ ਬਿਤਾਈਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ

ਵਿਚ ਹੀ ਜਵਾਬ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵ ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਜਿਥੇ ਵੀ ਉਹ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੀ ਸੀ, ਬਿਲਕੁਲ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹੋ। ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੀ ਸੀ, 'ਧੰਨ ਹਨ ਬੀਜੀ ਸੌ ਵਾਰੀ ਧੰਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਬਜ ਨੇਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ, ਦਿਬਜ ਕਰਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ, ਜਿਹੜਾ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹਰ ਘੜੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਹਰ ਘੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਸਮੇਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਸੀਤਾ ਦਾ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸ਼ੋਭਤ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਮੰਦਭਾਗੀ ਅਲਪੰਗ ਜੀਵ ਇਸ ਸਾਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰਕ ਵਿਛੋੜਾ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਵੀ ਨਾ ਸਹਿ ਸਕੇ। ਸਾਡਾ ਦਿਲ, ਦਿਮਾਗ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਬੀਜੀ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੋਈ ਉਹ ਕੌਣ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਵੀ ਦੇਖੋ, ਗਿਮਾਲੀਅਨ ਇੰਨਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਯੋਗ ਐਂਡ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਤੇ ਬਾਨੀ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 1994 ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸਨ ਤੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਵੀ ਆਏ ਸਨ। 1995 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਆਏ ਤਾਂ ਬੀਜੀ ਨੇ ਐਨਾ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਐਨਾ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਇਹੋ ਹੀ ਕਹਿਣ ਕਿ ਬੇਟਾ! ਇਹ ਖਾਓ, ਬੇਟਾ ਹੋਰ ਖਾਓ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਖਾਓ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਖੁਆ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਕਹਿਣ, ਮਾਂ! ਮੇਰਾ ਪੈਟ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਬਸ ਔਰ ਨਹੀਂ ਖਾਇਆ ਜਾਤਾ ਪਰ ਮਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਹੈ ਜੋ ਵੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਖਾ ਹੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਵਿਛੋੜ ਗਈ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਪਾਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਯੋਗੀ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਵਿਚਰਦੇ ਰਹੇ। ਬੀਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਕਾਇਲ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੀਜੀ ਤਿੰਨ ਜਨਮ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਸੀ।

ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਬੀਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਬੱਧੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਅਗਰ ਮੈਂ ਯਹਾਂ ਕੁਛ ਦਿਨ ਔਰ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਤੋਂ ਮੁਝੇ ਭੀ ਪੰਜਾਬੀਓਂ ਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਟਾ ਰਿਸ਼ਟ-ਪੁਸ਼ਟ ਬਨਾ ਦੇਗੀ।

ਇਸ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਭਾਵ ਕਿੰਨਾ ਡੂੰਘਾ ਲੁਕਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਫੇਰ ਬੀਜੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਯੂ.ਪੀ. ਫਾਰਮ ਵਿਚ ਸਨ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹਨ ਜੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਆਪ ਬੀਜੀ ਬਾਰੇ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਭੇਦ ਭਾਵ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਕਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿਤੀ, ਫਾਰਮ ਦਾ ਹਰ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕਰਨਾ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੇਣਾ। ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਪੁਸ਼ਾਦੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਉਹ ਵੀ ਐਨੇ ਸੁਆਦ। ਮਾਤਾ ਯਸ਼ੋਧਾ ਦੀ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਹ ਕਿਰਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਖਣ ਮਿਸ਼ਰੀ ਰੋਟੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਖਿਲਾਂਦੇ ਸਨ। ਬੀਜੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਬਿਲਕੁਲ ਸੰਗਤ ਲਈ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਮੋਹਾਲੀ ਦੀ ਸੰਗਤ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ

ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਤਕਰੀਬਨ ਚਾਰ ਸਾਲ ਤੋਂ ਜੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮਾਂ ਦੀ ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਮੇਰੇ ਜਿਹੇ ਅਲਪੰਗ ਜੀਵ ਤੇ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਸਹਿਜ ਬਨਚ ਕਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿੰਨੀ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ। ਕਦੀ-ਕਦੀ ਜਦੋਂ ਅਚਨਚੇਤ ਬੀਜੀ ਦੀ ਸਿਫਤ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਤਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਨਿੰਦਾ ਤੋਂ ਬੀਜੀ ਕਿਤੇ ਉਪਰ ਹਨ ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਸਾਰੇ ਵੇਦਾਂ, ਸਾਸ਼ਤਰਾਂ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਪਿਆਰ ਦਾ ਬੱਧਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹੀ ਹਨ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ।

*ਸਾਚ ਕਹੁੰ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੇ ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ
ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ।*

ਇਹ ਇਕ ਅਟੱਲ ਸੱਚ ਹੈ ਇਹ ਸੱਚ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਬੀਜੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸਾਗਰ ਹਨ। ਆਸ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਬੀਜੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਸ ਤੋਂਤਲੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਬਾਲਕ ਦੀ ਬੋਲੀ ਸਮਝ ਕੇ ਖਿਆ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਆਓ ਹੁਣ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਇਕ ਜੋਤ ਹੋਈਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਸਾਕਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ 3, 4 ਅਤੇ 5 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਕਰੀਏ ਤੇ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਬਣਾਈਏ।

□ □ □ □ □ □

(ਪੰਨਾ 33 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਸੁਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਸਰੂਪ ਰੂਪੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ।

ਬੇਗਮ ਪੁਰਾ ਸਹਰ ਕੋ ਨਾਉ॥

ਦੁਖ ਅੰਦੋਹੁ ਨਹੀ ਤਹਿ ਠਾਉ॥

ਪੰਨਾ - 345

ਹਰਖ ਅਨੰਤ ਸੋਗ ਨਹੀ ਬੀਆ॥

ਸੋ ਘਰੁ ਗੁਰਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਦੀਆ॥

ਪੰਨਾ - 186

ਫੇਰ ਹੌਸਲਾ ਕਰਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ -

ਸੰਤਹੁ ਕਰਹੁ ਪਰਮਗਤਿ ਮੋਰੀ॥

ਰਾਖਹੁ ਸਰਣਿ ਅਨਾਥ ਦੀਨ ਕਉ ਕਰਹੁ ਹਮਾਰੀ ਗਾਤੇ॥

ਪੰਨਾ - 209

ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਤੋ ਦਾ ਵੀ ਅਭਾਵ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਿਰੋਲ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਅਸਥਿਤ ਹੋ ਗਿਆ।

‘ਅੰਤਰ ਚਤਰਥ ਗੁਣ ਗੰਮਤਾ ਕੈ

ਪੰਜ ਤੱਤ ਲੰਘ ਪਰਮ ਤੱਤ ਵਾਸੀ ਹੈ॥’

ਦਿਨ ਸੁ ਨ ਰੈਨਿ ਬੇਦੁ ਨਹੀ ਸਾਸਤੁ

ਤਹਾਂ ਬਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰ॥

ਪੰਨਾ - 484

ਇਉਂ ਇਹ ਜੀਵ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

□ □ □ □ □ □

ਲਿਵ ਲਗਾ ਕੇ ਅੰਤਰ ਸੰਗਠਨ ਕਰਨਾ

ਡਾ. ਵੇਦ ਭਾਰਤੀ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ - ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਦੀਆਂ ਰਚਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਅਭਿਆਸ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਲੋਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਬੜਾ ਹੀ ਸਰਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਬੜੀ ਸਰਲ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਐਨਾ ਸਰਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕੀ ਇਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕਣ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਪ੍ਰਵਚਨ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਉਹ ਦਸਦੇ ਸੀ ਜੇ ਪੰਜਾਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਗਿਆਸੂ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਣ ਤੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹੋਣ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਵ ਅਰਥ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਸਮਝ ਆ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਹ ਹੀ ਪੰਜਾਹ ਫੇਰ ਇਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਜਾਂ ਡੇਢ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਉਹ ਹੀ ਗਰੁੱਪ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋਣ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਵਧੇਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ। ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਰ ਵੀ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਸ਼ਾਇਦ ਅਸੀਂ ਭਾਸ਼ਾ ਹੀ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਸਮਝ ਕੇ ਝੂਮ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਮਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਫੇਰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪਵੇ, ਇਕ ਵਾਰੀ ਫੇਰ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਭਾਵ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕੀਏ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਇਕ ਯੋਗੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਭਾਵ ਅਰਥ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਭਾਵ ਅਰਥ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਸ ਦੀ ਸਿੱਧ ਪਧਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਅਸਲੀ ਤੱਤ ਬੁਝਣ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਯੋਗੀ ਦੀ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਯੋਗੀ ਦੀਆਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖ ਪਛੋਕੜ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾ ਸਭ ਕੁਝ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖ ਹੈ, ਪੁਰਾਣੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਵੀ ਬੁੱਧੀ, ਅਹੰਕਾਰ, ਕੋਸ਼ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਥੇ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਅੱਡ ਹੈ। ਐਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੋ ਸ਼ਬਦ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਬੜਾ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੋਤ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਸੀ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਲੈ ਲਈਏ ਜਿਵੇਂ ਆਤਮ ਚਿੰਤਨ, ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ, ਪਰ ਯੋਗੀ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਕੁਝ ਵੱਖ ਹੈ। ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਇਕ ਚਿਕਿਤਸਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਾਈਆਂ ਜਾਨਣਾ ਤੇ ਸਮਝਾਉਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੇਵਲ ਬੜੇ ਹੀ ਸੀਮਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੇਵਲ ਆਧੁਨਿਕ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਲਈ ਹੀ

ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ Ego ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ “ਮੈਂ ਭਾਵ” ਪਰ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਹਉਮੈ ਲਈ ਵੀ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਭਾਗ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੀਣਤਾ ਭਾਵ, ਉਤਮਤਾ ਦਾ ਭਾਵ। ਹੋਰ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਭਾਵ ਗੁੰਝਲਾਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਮਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਜਰਮਨ ਵਿਚ, ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਜਰਮਨ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ ਜਰਮਨ ਵਿਚ ਮਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ Freud ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਜਰਮਨ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਉਲਥਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਅਸੀਂ Freud ਦੀ ਲੇਖਣੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣਾ ਹੋਵੇ ਸਾਨੂੰ ਜਰਮਨ ਪੜ੍ਹਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਲਥਾ ਓਪਰਾ ਲੱਗੇਗਾ ਉਸ ਦੇ ਅਰਥ ਵੱਖਰੇ ਲਗਣਗੇ। ਇਹੋ ਹੀ ਗੱਲ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਬਾਰੇ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਲਿਖਤਾਂ ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀਆਂ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ego ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜਿਹੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਅਸੀਂ ਭੁਲੇਖਾ ਖਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਪੂਰਾ ਸਤਰਕ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸਮਝਣ ਦੇ ਦੋ ਤਰੀਕੇ ਹਨ, ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਜਿਸ ਭਾਵ ਨਾਲ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਅਨੁਭਵ ਲਈ ‘ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ’ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਵਿਚ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਕੋਈ ਸਥਾਨ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕੇਵਲ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤਕ ਹੀ ਹੈ ਉਥੇ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਕੋਈ ਮਹੱਤਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਵੀ ‘ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ’ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲਥਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜੇ ਕੇਵਲ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੁਸੀਂ ‘ਮਨੋਮਯਕੋਸ਼’ ਦੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ, ਪ੍ਰਾਣਮਯਕੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਉਦੋਂ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਧਿਆਨ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਇਹ ਦੇਖ ਨਾ ਲਓ, ਆਪ ਅਨੁਭਵ ਨਾ ਕਰ ਲਓ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਗਿਆਨਮਯ ਕੋਸ਼ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਾਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਆਤਮ ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚੋਗੇ ਅਨੁਭਵ ਤੇ ਪਹੁੰਚੋਗੇ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਚੇਤਨ ਮਨ ਬਾਰੇ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ‘ਕਸ਼ਿਪਤਰਮ’ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪਤਾ ਹੈ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਮਨ ਦੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ

ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਵੀ ਠੀਕ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਪੁਛਾਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਪੈਰ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਦਾ ਹਾਲ ਪੁਛਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕੋਗੇ ਪਰ ਇਕ ਯੋਗੀ ਜ਼ਰੂਰ ਦਸ ਸਕੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਾਂ ਅੱਧੇ ਸੁਤੇ ਹੀ ਸਾਰਾ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ, ਕੀ ਅਸੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਵੈ ਅਭਿਮਾਨ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਵਧੇਰੇ ਸਮੇਂ ਅਚੇਤ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡਾ ਬਿਲਕੁਲ ਉਹ ਹੀ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸੁੱਤਾ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਉਹ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਬਹੁਤਾ ਸਮੇਂ ਅਚੇਤ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਯੋਗੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਜਾਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਡਾ ਇਕ ਚੌਥਾਈ ਮਨ ਹੀ ਚੇਤਨ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਾਂਚਣ ਦੇਖਣ ਦੀ ਸਾਡੀ ਸਮਰਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬੁਧੀ, ਚਿੱਤ, ਅਹੰਕਾਰ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਹਉਮੈ ego ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਉਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਜਿਹੜਾ ਹਉਮੈ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬੁੱਧੀ intellect ਨਹੀਂ ਹੈ ਫੇਰ ਬੁੱਧੀ ਕੀ ਹੈ? ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਦ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸਮਾਧੀ ਸਥਿਤ ਹੋ ਕੇ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚੋਗੇ। ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ 100/150 ਸਾਲ ਵਿਚ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਕੇਵਲ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਹੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਇਕ ਨਿਯਮਤ ਤਰੀਕੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੈਨੂੰ ਗੀਤਾ ਦੇ 14, 17, 18 ਅਧਿਆਏ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਤੋ ਗੁਣ, ਰਜੋ ਗੁਣ ਤੇ ਤਮੋ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਬੁੱਧੀ ਉਹ ਗੁਣ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗੁਣ ਦੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਉਸਦਾ ਸਬੰਧ ਸਮੁੱਚੇ ਨਾਲ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਫੇਰ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਤਵਿਕ ਬੁੱਧੀ ਸਮੁੱਚੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸਮਝ ਕੇ ਫੇਰ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝ ਲਵੇ। ਅੱਜ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਪੱਛਮੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰੂਹਾਨੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਦੁੱਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਵੀ ਪੁਰਾਣਾ ਪੱਛਮੀ ਚਜ ਅਚਾਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਜਿਹੜਾ ਅੱਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸਾਖਾਵਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ Pythagoros ਦਾ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਸ਼ੁਕਰਾਤ ਦਾ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਅੱਜ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਮਲੇ ਸੋਚਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਬਰਟਨ ਰਸਲ

ਵਰਗੇ ਫਿਲੋਸਫਰ ਨੇ ਪੱਛਮੀ ਫਿਲੋਸਫੀ ਵਿਚ Pythagoros ਦੀ ਖਿਲੀ ਉਠਾਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਹੁਣ ਮੈਂ ਪੂਰਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਿਖਿਆ ਵਿਚ ਦੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਾਲੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਈਸਾਈ ਧਾਰਾ ਸਾਸ਼ਤਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਈਸਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਹੁਣ ਪੱਛਮੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਪੱਛਮ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫਿਲੋਸਫੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾ ਲਪੇਟ ਲੈਣ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਆਪਣਾ ਕਰਤੱਵ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਸਭ ਕੁਝ ਸਮੁੱਚੇ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਲੋਕੀ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਜਪ ਹੋਵੇ, ਸਮਾਧੀ ਹੋਵੇ, ਸਿਮਰਨ ਹੋਵੇ, ਅੰਤਰ ਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਲਓ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਓ, ਆਲੋਚਨਾ ਕਰ ਲਓ, ਵਿਆਖਿਆ ਕਰ ਲਓ ਤੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਓ, ਇਹ ਤਾਮਸਿਕ ਬੁੱਧੀ ਹੈ, ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਫੁਲ ਫੁਲਦਾਨ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚੀਜ਼ਾਂ ਫਿਟ ਕਰਕੇ ਇਕ ਆਕਾਰ ਇਕ ਸੰਪੂਰਨ ਰੂਪ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਜਸਿਕ ਬੁੱਧੀ ਹੈ। ਪੁਸ਼ਨ ਇਹ ਉਠਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਈ ਭਾਗ ਹਨ ਉਹ ਸੰਪੂਰਨ ਕਿਥੇ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਹ ਸ਼ਾਲ ਪਈ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਕੋਠੇ ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਇਹ ਇਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਸਦਾ ਕੋਨਾ ਚੁਕਣਾ ਹੈ ਇਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਨੇ ਹੀ ਨਾਲ ਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦੇਖ ਕੇ ਇਕੱਠੇ ਲੈ ਕੇ ਕਰੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਸਮਝੋ, ਸਾਧਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਸਮਝੋ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਯਮ, ਨਿਯਮ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਹੈ, ਇਹ ਵੇਦਾਂਤ ਸੰਪਰਦਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨਨ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਵੇਦਾਂਤ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਡੂੰਘੇ ਚਿੰਤਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,

ਇਹ ਪੱਛਮੀ ਤਰੀਕੇ ਦਾ ਮੰਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਚਿਕਿਤਸਾ ਲਈ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੋਈ ਮਾਨਸਿਕ ਪਖੇ ਚਿਕਿਤਸਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਡੂੰਘੇ ਚਿੰਤਨ ਦੇ ਕਈ ਰਾਹ ਹਨ ਇਕ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਮੁੱਚਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਗਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਮੁੱਚਾ, ਸਮੁੱਚਾ ਹੀ ਹੈ, ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੇ ਖਤਮ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸਦਾ। ਪਹਿਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਹਿੰਸਾ ਹੈ ਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਤੇ ਆਤਮ ਸਿੱਧੀ ਇਕ ਹੀ ਗੱਲ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਤਮਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਹਿੰਸਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਹਿੰਸਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ? ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਸਿਰੇ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਤਾਣਾ ਬਾਣਾ ਇਕ ਹੀ ਹੈ, ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਗੱਲ ਹੈ ਤੁਹਾਡਾ ਝੁਕਾਅ ਕੀ ਹੈ? ਰੁਚੀ ਕੀ ਹੈ? ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਯਮ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਝੁਕਾਅ ਯਮ, ਨਿਯਮ ਨਾਲ ਨਾਪ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕੀ ਇਹ ਝੁਕਾਅ ਅਹਿੰਸਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ? ਸਤਿ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਲੁੱਟ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ? ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੀ ਰੁਚੀ ਕੀ ਹੈ? ਮੇਰੀ ਰੁਚੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਮੇਰੀ ਬੋਲੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਹਰਕਤ ਹੈ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਮਨ ਹਰ ਗੱਲ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ, ਰੁਚੀ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਆਦਰਸ਼ ਰਖ ਕੇ ਹੀ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਾਪਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਕੋਈ ਨਵੇਕਲੇਪਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਇਹ ਰੁਚਾ ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਵਲਵਲੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ? ਕੀ ਇਹ ਸੁਖਦੇ ਹਨ? ਮਨਮੋਹਕ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ? ਮੇਰੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ? ਮੇਰੇ ਪੁਰਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਕੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹਨ? ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ ਕੀ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ? ਕੀ ਮੇਰਾ ਮਨ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ? ਕੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਾ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ? ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰਾ ਮਨ ਦੁਖੀ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਸੁਖਦ ਜਗ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਮਨ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀਆਂ। ਮੈਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਖਿਆਨ ਨੂੰ ਚਿਰਜੀਵੀ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਕੀ ਮੇਰਾ ਮਨ ਅੰਦਰੋਂ ਦੁਖੀ ਹੈ? ਕੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਦੁਖ ਦਬੇ ਹਨ ਕਿ ਖੁਸ਼ੀ ਦਬੀ ਪਈ ਹੈ। ਜੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਖੁਸ਼ੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਮੈਂ ਅਧਿਆਤਮ ਮਾਰਗ ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸੁੱਚਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਸੋਝੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਖੁਸ਼ੀ ਇਕ ਸਾਤਵਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ, ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਛਿੰਨ ਭੰਗਰ ਦੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਹ ਅਨੰਦ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੋਵੇ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਤਵਿਕ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਨੰਦਮਈ ਜੀਉਣ ਲਈ ਮਨ ਨੂੰ ਅਨੰਦਮਈ ਬਣਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ, ਨਰੀਖਣ ਕਰਨਾ ਮਨ

ਦੁਖੀ ਹੈ ਮਨ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਹੈ, ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੋਲਦੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਹਰਕਤ ਇਹ ਦਸੇਗੀ ਤੁਸੀਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ, ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਹੋ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਸਮਾਧੀ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਚਿੰਤਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਡੂੰਘਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਗੰਥ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਚਾਰ ਮਹਾਂ ਵਾਕਯ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ 28 ਮਹਾਂਵਾਕਯ ਹਨ, ਇਹ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਮਹਾਂ ਵਾਕਯ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਏ, ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਰੂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਵੇ ਉਹ ਹੀ ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਾ ਧੋਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵੇਦਾਂਤ ਦਾ ਰਾਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਾਕਯ ਦਸਣਾ ਤੇ ਉਸ ਤੇ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਹੀ ਮਾਰਗ ਹੈ, ਸਭ ਤੋਂ ਸੌਖਾ ਮਹਾਂ ਵਾਕਯ ਹੈ, 'ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਹੀ' ਜਾਂ 'ਮੈਂ ਹੀ ਮੈਂ ਹੀ' ਇਸ ਤੇ ਬੜੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਦੱਸ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਜਪਣਾ ਹੈ। ਕਿਵੇਂ ਡੂੰਘਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ, ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਏ, ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਆ ਜਾਣ, ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਕਿ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਆਇਆ ਹਨ, ਕੀ ਇਹ ਮਹਾਂ ਵਾਕਯ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮਹਾਂਵਾਕ ਮੈਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੈ, "ਮੈਂ ਉਹ ਹਾਂ" ਦਾ ਮਹਾਂਵਾਕਯ ਜੋ ਮੈਂ ਹੁਣ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕੀ ਇਹ ਮੇਰੇ ਮਹਾਂਵਾਕਯ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕੀ ਮੈਂ ਇਸ ਵਾਕਯ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਜੇ ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨੀਵਾਂ ਹੈ, ਘਟੀਆ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਭਾਵਨਾ, ਮੇਰੀ ਰੁਚੀ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਅਨੰਦ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਦੁਖ, ਮੇਰੀ ਹੁਣ ਦੀ ਪਛਾਣ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ।

ਕੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਹੀਣ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਉਚਾ ਉਤਮ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੀ ਇਹ ਮੇਰੇ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਸਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਇਕਸੁਰਤਾ, ਇਕਸਾਰਤਾ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਮੇਰਾ ਮਹਾਂਵਾਕਯ ਹੈ "ਮੈਂ ਉਹ ਹਾਂ", ਕੀ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਪਵਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਤਦੋਂ ਤਕ ਮਨ ਦੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਓ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਮਾਰਗ ਦੀਆਂ ਉਣਤਾਈਆਂ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜੇ ਅੰਤਰ ਸੋਚ ਪਵਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਤੁਸੀਂ ਚਿੰਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੋਗੇ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੋਗੇ, ਉਹ ਕੇਵਲ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਏਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਬੈਂਦਲ ਜਾਓਗੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਏਗੀ, ਕੀ ਕਰੋ ਸਦਾ ਉਚਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਰੱਖੋ, ਉਚਾ ਸਿਧਾਂਤ ਰੱਖੋ, ਆਤਮ ਸਿੱਧੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਰੱਖੋ ਤੇ ਮਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਬਣਾਓ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਗੰਦ ਕੱਢ ਰਹੇ ਹੋ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਕੁਝ ਪਾ ਵੀ ਰਹੇ ਹੋ ਥਾਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਰਹੇ, ਦੂਸਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੈ, "ਮੰਤਰ ਦਾ"। ਮੰਤਰ ਦੇ ਅਰਥ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ਆਪਾ ਦੇਖਣਾ, ਰੁਚੀ ਦੇਖਣੀ, ਜਜ਼ਬਾ

ਦੇਖਣਾ, ਮਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇਖਣੀ ਇਸ ਸਭ ਦਾ ਨਰੀਖਣ ਕਰਨਾ ਮੰਨਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਸੋਧ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਲਾਉਣਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੰਤਰ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਤਾਰਨਾ, ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਸਦਾ ਇਹੋ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਉਸ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝ ਕੇ ਕਰੋ, ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪੁਛਦੇ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਮੰਤਰ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ, ਅਰਥ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ? ਇਹ ਵੀ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ ਫਰਾਂਸ ਵਿਚ water ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਥੱਲੇ (low) ਸਪੇਨ ਵਿਚ water ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ Aqua ਜੇ ਤੁਸੀਂ Persian ਵਿਚ ਦੇਖੋ water ਦਾ ਅਰਥ ਆਬ ਹੈ, ਹੁਣ ਦੇਖੋ ਕਿਹੜਾ ਅਰਥ ਠੀਕ ਹੈ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹੋ, ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹੋ, ਤਾਂ low ਦਾ ਅਰਥ water, ਸੋ ਦੇਖੋ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਅਰਥ ਕੀ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਅਰਥ ਹਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਭਾਵ, ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਚਾਈ water ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੈ? ਤੁਸੀਂ ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਆਪਣਾ ਮੰਤਰ ਹੀ ਲੈ ਲਓ, ਤੁਹਾਡੇ ਮੰਤਰ ਵਿਚ ‘ਵਾਸਦੇਵ’ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ? ਅੰਦਰ ਵਸਦੀ ਮੂਰਤ, ਮੂਰਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਅਰਥ ਹੈ ਸਮਝਣ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਵਾਮੀ ਵੇਦ ਭਾਰਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਡਿਕਸ਼ਨੇਰੀ ਵਿਚ ਦੇਖੋ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋਗੇ ਸਵਾਮੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਪਾਦਰੀ, ਮਾਲਕ, ਮਾਸਟਰ। ਵੇਦ ਦਾ ਅਰਥ ਦੇਖੋ, ਉਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਗਿਆਨ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨੀ ਹੋਵੇ, ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਸੋਚੋ ਵੇਦ ਭਾਰਤੀ ਕਿਥੇ ਰਹਿ ਗਿਆ? ਕੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ, ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਜੋ ਬੈਠਾ ਹੈ ਉਹ ਵੇਦ ਭਾਰਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਸਥਿਰ ਹੈ ਸਦੈਵੀ ਹੈ ਮੈਂ ਹੋਵਾਂ ਨਾ ਹੋਵਾਂ ਇਹ ਨਾਮ ਤਾਂ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹੇਗਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮੰਤਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਉਸ ਦੇ ਅਰਥ ਤੇ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਉਸ ਅਰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਅਰਥ ਉਸ ਮੰਤਰ ਵਿਚ ਗੁੱਝਾ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਸੋਚ ਅੰਦਰ ਦੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪੂਰੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੰਡ ਲੈਂਦੇ ਹੋ। ਅਗਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਠੀਕ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ? ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਦੁੱਖਦਾਈ ਹੈ? ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਾਂ ਅਨੰਦਮਈ ਹੈ? ਘਭਰਾਹਟ ਦੂਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੀ ਇਹ ਸਾਤਵਕ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰਜੋ ਗੁਣ, ਤਮੋ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸਤੋ ਗੁਣ ਲਿਆਉਣਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਇਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਰਜੋ ਗੁਣ, ਤਮੋ ਗੁਣ ਖਤਮ ਹੋ ਕੇ ਸਤੋ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਚਲ ਰਹੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵੀ ਅਨੰਦ ਮਈ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਹ ਵਧੇਰੇ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗਾ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਸਤਾ ਸਾਫ ਹੋਵੇਗਾ ਸਾਫ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦਿਸੇਗਾ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਹਿੰਸਾ ਦਾ ਮਾਰਗ ਸਾਫ ਹੋਵੇਗਾ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਅੱਗੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ? ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਅੱਗੇ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਮੇਰੇ ਮਹਾਂਵਾਕਯ ਦਾ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਬਦਰੀਨਾਥ ਦੇ

ਮੰਦਰ ਜਾਂ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਮਾਰਗ ਠੀਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਮੌਸਮ ਠੀਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਧੁੰਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਪਾਸੇ ਠੀਕ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ, ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਪਿਛੇ ਬੀਤ ਗਈ ਧੁੰਦ ਨੂੰ ਹੀ ਵਿਚਾਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਉਹ ਅੰਤਰ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਪਿਛੋਕੜ ਨੂੰ ਨਾ ਵਿਚਾਰੋ, ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦੇਖਣ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਦਾ ਮਾਰਗ ਠੀਕ ਸਾਫ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਹਰ ਕਦਮ ਸਾਫ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਚਣ ਦਾ, ਦੇਖਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਉਠਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਜਦੋਂ ਤਕ ਮੈਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਮੈਂ ਧਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹਾਂ, ਬੈਠ ਕੇ ਪਛੋਕੜ ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਇਕੋ ਹੀ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਦਾ ਨਰੀਖਣ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰ ਰਿਹਾ “ਮੈਂ ਉਹ ਹੀ ਹਾਂ।” ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮੰਤਰ ਦਾ ਅਰਥ ਜਾਨਣ ਲਈ ਸਮਝਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਾਂਗਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਪਲੈਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸਹਿਜ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਲਵੋ ਇਕੱਠਾ ਲਵੋ, ਪੂਰਾ ਲਵੋ, ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਛੱਡੋ, ਤੁਸੀਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਕੋਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਕੜ ਸਕਦੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੂਰਾ ਹੀ ਪਕੜਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਾਰੋਂ ਕੋਨੇ ਪਕੜਨੇ ਪੈਣਗੇ, ਜੋ ਕੁਝ ਉਪਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਚੋ ਸਮਝੋ। ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਅੰਤਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਮੰਤਰ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇਗਾ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮੰਤਰ ਦਾ ਅਰਥ ਸਮਝਣਾ ਵਰਤਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਤਰ ਦੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇਗਾ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਮੰਤਰ ਹੈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸਮਰਪਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਏਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਸਮੱਸਿਆ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਮੇਰੀ ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਢੀ ਨਾਲ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ਮੇਰਾ ਠੀਕ ਵਤੀਰਾ ਕੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਮਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਹੀ, ਜੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਕੀਤਾ ਉਹ ਠੀਕ ਹੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਮਨ ਖਰਾਬ ਹੋਵੇਗਾ ਹੀ? ਕੀ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ? ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੋ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ? ਲੋਕਤੰਤਰ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ਆਤਮ ਸਿੱਧੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ? ਜਿਹੜੇ ਆਤਮ ਸਿੱਧੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਹਨ ਉਹ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਬੇੜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਾਂ ਤੁਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ, ਤੇਰੀ ਹਿੰਮਤ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਹੋਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਇਹ ਕਰ

ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਮੰਤਰ ਯਾਦ ਕਰੋ “ਮੈਂ ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸਮਰਪਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।” ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜੇ ਮੰਤਰ ਵੀ ਯਾਦ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜੇ ਕੇਵਲ ਅਰਥ ਹੀ ਯਾਦ ਹੋਣ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਸੋਚਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਆਂਢੀ ਦੀ ਵੀ ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਹੀ ਆਤਮਾ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਢੀ ਅੱਗੇ ਵੀ ਮੰਨ ਜਾਂਦੇ, ਸਮਰਪਣ ਕਰ ਦਿੰਦੇ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਅੱਗੇ ਹੀ ਸਮਰਪਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਅੱਗੇ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਮਨ, ਤੂੰ ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕੇ ਅਪਣਾਏ, ਜੋ ਕਰ, ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਤੂੰ ਇਕ ਚੰਗਾ ਤੱਤ ਹੀ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਠੀਕ ਤੱਤ ਲੈ ਰਹੇ ਹੋ, ਉਸ ਨਾਲ ਅੰਤਰ ਸ਼ੁਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹੰਕਾਰ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਹੰਕਾਰ ਇਕ ਆਪਾ ਪਛਾਨਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੇ ਉਸਦਾ ਤਦਰੂਪਤਾ ਦਾ ਸੰਕਟ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਤਦਰੂਪਤਾ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਮੇਰਾ ਸੰਕਟ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ, ਅਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਮੇਰਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਕੁਝ ਅਰਥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਇਹ ਹਨ ਅੱਜ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਇਹ ਹੈ ਅੱਜ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਇਹ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਅਭੇਤਦਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਬੁੱਧੀ ਸੂਖਮ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗੀ, ਪੁਣੀ ਜਾਏਗੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ, ਬੁੱਧੀ ਸ਼ੁਧ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਮੰਤਰ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਡੀਆਂ ਬੁੱਧੀਆਂ ਤੀਖਣ ਕਰੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਸਾਡੀ ਬੁੱਧੀ ਤੀਖਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹਿਰਦਾ ਸੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੀਖਣ ਹੋਈ ਬੁੱਧੀ ਸਾਡਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਬੁੱਧੀ ਸਾਡਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਸਵਿਕਾਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਪਰ ਦਸ ਆਇਆ ਹਾਂ ਜਪ, ਸਿਮਰਨ ਧਿਆਨ, ਸਵੈ ਨਰੀਖਣ ਤੇ ਅੰਤਰ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਹ ਸਭ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਤੀਖਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਇਥੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਬੁੱਧੀ ਕੀ ਹੈ? ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਸੰਪਰਦਾਇਤ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਨਾ ਪਹੁੰਚੋ। ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਬੁੱਧੀ ਸੰਪਰਦਾਇਤ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਆਖਰੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਤਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਮਨ ਬਹੁਤ ਚੰਚਲ ਹੈ, ਇਹ ਇਕ ਛਲੇਡਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੁਛ ਕਰਨਾ ਚਾਹੋ ਇਹ ਭੇਸ ਬਦਲ ਕੇ ਅੱਗੇ ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ੁਧ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਮੰਤਰ ਰਾਹੀਂ ਕਰੋ ਜਾਂ ਦਾਰਸ਼ਨਕ ਵਾਕਯ ਰਾਹੀਂ ਕਰੋ, ਮਹਾਂਵਾਕਯ ਰਾਹੀਂ ਯਮ ਨਿਯਮ ਰਾਹੀਂ ਕਰੋ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਤਮ ਭਗਤੀ ‘ਆਪਾ ਸਮਰਪਣ ਹੈ,’ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਸਮਰਪਣ? ਕੀ ਸਮਰਪਣ? ਕਿਸਨੂੰ ਸਮਰਪਣ? ਸਮਰਪਣ ਹੈ ਤੁਹਾਡੇ ਆਪੇ ਦਾ ਆਤਮਾ ਨੂੰ, ਸਮਰਪਣ ਹੈ ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੀਰ

ਦਾ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ, ਸਮਰਪਣ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਮਨ ਨੂੰ, ਸਮਰਪਣ ਹੈ ਮਨ ਦਾ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ, ਸਮਰਪਣ ਹੈ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਆਤਮਾ ਨੂੰ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਦੀ ਪੁਸਤਕ, *Choosing the Path* ਪੜ੍ਹਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਮ ਅਸੀਂ ਰਾਜ ਯੋਗ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਸੀਂ ਭਗਤੀ ਯੋਗ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਗਤੀ ਰਾਹੀਂ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਯੋਗ ਦੇ ਵੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਅਰਪਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ। ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਲੜਦਿਆਂ ਝਗੜਦਿਆਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਉਸਤਤ ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਸਮਝਣ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿਮਾਗ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਖਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਭਾਰਤ ਜਾਓ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਕੀ ਭੋਗ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੀ ਭੋਗ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਅਤਿਥੀ ਨੂੰ ਕੀ ਅਰਪਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਮੰਤਰ ਉਚਾਰਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਹ ਸਭ ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਭਗਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਸਾਡੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਸੀਂ ਸਬੰਧੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਹੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਲਈ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਸਬੰਧੀਆਂ ਮਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਪੂਜਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੱਥ ਜੋੜਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰਾਂ ਸਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਜੋੜਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜਿਵੇਂ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਅਤਾ ਵਾਲੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਧ ਕਰਨਾ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਲ ਲਾਉਣਾ ਜਾਣਦੇ ਹੋ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਘਰ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬੋਲ ਬੁਲਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਹੋਰ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਰਾਜ ਯੋਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਈਸ਼ਵਰ ਪ੍ਰਾਥਨਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਸਮਝ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਪੁਸਤਕ ਰਾਜ ਯੋਗ ਸੂਤਰ ਦਾ ਟਰਾਂਸਲੇਸ਼ਨ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਸ਼ਬਦ ਈਸ਼ਵਰ ਭਗਤੀ ਸ਼ਬਦ ਉਸ ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਰਥ ਥੋੜ੍ਹੇ ਵੱਖ ਹਨ, ਇਕ ਜਗ੍ਹਾਂ ਭਗਤੀ ਰਾਜ ਯੋਗ ਵਿਚ ਆਪਾ ਸਮਰਪਣ ਹੈ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਸਮਰਪਣਾ ਹੈ, ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਆਪਣਾ ਮਨ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਵਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ਼ਟ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਵਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਮਾਧੀ ਜੁੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਨੂੰ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਸੇਜਾ ਤੇ ਲੰਮੇ ਪਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਇਕ ਦਮ

ਧਿਆਨ ਲਗਾ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਸਥਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕੀ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਮੇਰੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਬੈਠਣਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੋ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦਾ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਦਾ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹੋ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਚੇ ਚੁਕਣਾ ਹੀ ਹੈ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਮੰਤਰ ਉਚਾਰਣ ਚੁੱਪ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਚਾ ਬੋਲਣਾ ਵੀ ਸਮਰਪਣ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਹਾਦਸਾ ਬਲਬਚਾਰੀਆਂ ਵਿੰਧੂ ਦੇ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਦੀ ਫਿਲੋਸਫਰਾਂ ਤੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਮਾਰਗ ਵਿਚੋਂ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਮ੍ਰਿਤਯੋਜਯ ਮੰਤਰ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵਰਧਨ ਵਿਚੋਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਾਂ, ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਅੱਗੇ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਵਾਹਿ-ਵਾਹਿ ਧੰਨ ਹੈ ਧੰਨ ਹੈ ਤੁਹਾਡੇ ਮੂੰਹ 'ਚੋਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸ਼ਬਦ ਤਾਂ ਨਿਕਲਿਆ। ਰਾਜ ਯੋਗ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਸੁਧ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਐਨਾ ਸੁਧ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮਿਹਰ

ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ (ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ) ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੋ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਤੂੰ ਅਚਰਜ ਹੈ ਤੂੰ ਵਾਹ ਵਾਹ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ, ਤੇਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ, ਫੇਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਪਤਾ ਹੈ ਪਰ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ, ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਤੇ ਉਸ ਇਕ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਹੋ ਉਹ ਹੀ ਉਤਮ ਭਗਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਪਰ ਇਹ ਦਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਪਾਸਾ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਇਕੱਠਾ ਦੇਖਦੇ ਹੋ ਤੇ ਅੰਤਰ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਨਾਲ ਜੋੜੋ, ਆਪਣੇ ਮੰਤਰ ਨੂੰ ਸਮਝੋ, ਉਸ ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਸਮਝੋ ਉਸ ਤੋਂ ਜੋ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝੋ ਉਸ ਤੋਂ ਜੋ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝੋ ਤੇ ਉਸ ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਤਰ ਦੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਨਾਲ ਜੋੜੋ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਹ ਹੀ ਤੁਹਾਡਾ ਪੱਥ ਪਰਦਰਸ਼ਕ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਏਗਾ ਤੇ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰੋਗੇ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਇਕ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਖੋ ਅਨੁਭਵ ਕਰੋ, ਉਹ ਅਨੁਭਵ ਸੁੱਧ ਕਰਦੇ ਚਲੇ ਜਾਓ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹੈ।

□ □ □ □ □ □

ਚਉਥੈ ਪਹਰਿ ਸਬਾਹ ਕੈ ਸੁਰਤਿਆ ਉਪਜੈ ਚਾਉ

(ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਕੀਤੇ ਬਚਨ)

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਤੇ ਮੁਖੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ।

ਆਪ ਸਾਰੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਏ ਹੋਏ ਇਕ ਰਸ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਸਰਵਣ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਜੋਟੀਆਂ ਅਤੇ ਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹੀ। ਉਪਰੰਤ ਅਰਦਾਸ ਹੋਈ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਾਵਨ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜੋ ਪੰਨਾ 682 ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਸਰਵਣ ਕਰਿਆ। ਆਪ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਸੱਚੀ ਲਗਨ ਵਾਲੇ ਸਤਿਸੰਗ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਂ। ਸਾਰੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹੋਂ, ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਡੀ ਵੱਡੀ ਗਹਿਰੀ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜੋ ਆਪ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਾ ਆਵੇ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਅੱਜ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿਚ ਆਏ ਸਿਧਾਂਤ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨਾ ਕਰੋ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

*ਅਉਖੀ ਘੜੀ ਨਾ ਦੇਖਣ ਦੇਈ ਅਪਨਾ ਬਿਰਦੁ ਸਮਾਲੇ ॥
ਰਾਬ ਦੇਇ ਰਾਖੈ ਅਪਨੇ ਕਉ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੇ ॥
ਪ੍ਰਭ ਸਿਉ ਲਾਗਿ ਰਹਿਓ ਮੇਰਾ ਚੀਤੁ ॥
ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸਦਾ ਸਹਾਈ ਧੰਨੁ ਹਮਾਰਾ ਮੀਤੁ ॥
ਮਨਿ ਬਿਲਾਸ ਭਏ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਅਚਰਜ ਦੇਖਿ ਬਝਾਈ ॥
ਹਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਆਨਦ ਕਰਿ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭਿ ਪੂਰਨ ਪੈਜ ਰਖਾਈ ॥*
ਪੰਨਾ - 682

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਜੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਐਸੇ ਵਿਚਾਰ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੰਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਮੈਂ ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਇਸ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਔਖੀ ਘੜੀ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੀਵ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਸਰੀਰ ਧਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਲਈ ਕੁਝ ਤਾਣ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਆਦਮੀ ਦਾ ਬੱਚਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਹਰਨ ਦਾ ਬੱਚਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਗਊ ਮੱਝ ਦਾ ਬੱਚਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਆਦਿ ਦਾ ਬੱਚਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਜਾਗਦੀ ਹੈ, ਪੇਟ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮੈਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲੇਗੀ ਪਰ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਐਸਾ ਨੇਮ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ 84 ਲੱਖ ਜੂਨੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁੱਤੇ ਹੀ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਦੁੱਧ ਪੀਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੁਝ ਚੁੰਝ ਰਾਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਖਾਣਾ ਹੈ। ਦੁੱਧ ਮਾਤਾ ਦੇ ਥਣਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਉਸ ਨੂੰ

ਆਪਣੇ ਵਲ ਖਿਚਦੀ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੰਮਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਥਣਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ, ਆਦਮੀ ਦਾ ਬੱਚਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੁਸਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿੰਨੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਪ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਣ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਟਰੂ ਬਛਰੂਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਣ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਦੁੱਧ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੀਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਚਾਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਭੋਗਣ ਤੋਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਧਨ ਕਮਾਉਣ, ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਕਮਾਉਣ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਹੋਣ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਲਗਨ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਤਮੋ ਗੁਣ ਵਰਗ ਦੇ ਜੀਵ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਜੋ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ ਉਹ ਸਿਰਫ ਐਨਾ ਹੀ ਹੈ ਖਾਓ ਪੀਓ ਅਤੇ ਮੌਜ ਕਰੋ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਵਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਕਰਕੇ ਸਾਡਾ ਸਰੀਰ ਬਣਿਆ, ਅਸੀਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ। ਨਾ ਹੀ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਅਗੇ ਜੀਵਨ ਭਰ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਲਈ ਜਵਾਬ ਦੇਹ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਐਸਾ ਹੀ ਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਓ ਪੀਓ ਮੌਜ ਓਡਾਓ, ਅਸੀਂ ਨਾ ਜਨਮ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ ਨਾ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਹੋਵਾਂਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਚੇਤਨ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜੋ ਚੇਤਨ ਸ਼ਕਤੀ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੀ, ਨੱਕ ਨੂੰ ਸੁੰਘਣ ਦੀ ਜੀਭ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰੀਰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਖਾਸ ਮਰਿਆਦਾ ਹੈ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਸਰੀਰ ਦੀ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਕਾਇਮ ਹੈ ਤਾਂ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਰਗ ਅੰਦਰ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਮ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ

ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਸੋਮਾ ਕੀ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਉਹ ਇਕ ਢਕੋਂਸਲਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਹਲੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਘਾੜਤ ਜਾਣ ਕੇ ਨਾ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚ ਕੇ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਮਾਨਵ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚੋਂ ਵਿਸ਼ਈ ਅਤੇ ਪਾਮਰ ਵਰਗ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਰੂਹ ਵਿਛੜ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਕਈ ਘੰਟੇ ਪਿਛੋਂ ਫੇਰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਤਜਰਬਾ ਜੋ ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਦਸਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਇਹ ਐਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਟਾਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਹੋਣਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਸੁਪਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੇ ਕੋਈ ਸੁਪਨਾ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਉਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਮਿਸਾਲਾਂ ਰੱਖਣ ਪਰ ਉਹ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਮੌਤ ਪਿਛੋਂ ਫਿਰ ਮੁੜ ਕੇ ਜਿਉਂਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਉਹ ਮੰਨਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਸੁਖ ਜੀਵਨ ਸਚਾਈ ਭਰੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ ਪਰ ਐਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਵੀ ਉਤਰ ਨਹੀਂ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਐਸੀ ਨੇਤ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਬਰਦਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਐਸੀ ਘਟਨਾ ਹੋ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਰਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਟਾਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਪ੍ਰਤੱਖ ਵਰਤੀ ਹੋਈ ਘਟਨਾ ਮੈਂ ਆਪ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਸ੍ਰੀ 108 ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਕਲਿਆਣ ਦੇ ਪੁਲ ਪਾਸ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਸ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਟਰੱਸਟ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਮੁਖੀ ਹਨ, ਬੈਠੇ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਕਾਫੀ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸਨ ਅਤੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ (ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਕਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲੈ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਥੇ ਇਕ ਕਰਨੀ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਭਾਈ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਓ। ਪਿੰ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਕੁਟੀਆ ਬਣਾ ਕੇ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ

ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਾਣੀ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕੁਟੀਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭਜਨ ਵਿਚ ਹੀ ਬਤੀਤ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਰੀਚਾ ਕਰਾਇਆ ਤਾਂ ਭਾਈ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਹੱਡਬੀਤੀ ਸੁਣਾਉਣ ਲੱਗੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ 18 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੇਰਾ ਕਦ ਕਾਠ ਖੁਲ੍ਹਾ ਡੁਲ੍ਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਫੌਜ ਵਿਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬੰਦੇ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਮੀਦਾਵਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਫੌਜ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਪੂਰੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਟਰੇਨਿੰਗ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਸਰਵਿਸ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਗੀਜ਼ਰਵ ਲਿਸਟ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਕੁਝ ਮਾਇਆ ਜੋ ਗੀਜ਼ਰਵ ਲਿਸਟ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮੇਰੀ ਤਨਖਾਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਪੂਰਾ ਜਵਾਨ ਸੀ, ਕੰਮ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਜੀਅ ਲਾ ਕੇ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣਨਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖੂਰੀ ਤੇ ਹੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਜੋ ਫੌਜ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਮੇਰੇ ਜੁਬਾਨੀ ਯਾਦ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਤਨੇਮ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਅਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਬਿਮਾਰ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। ਘਰ ਵਿਚ ਅਫਸੋਸ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਚੰਗਾ ਕਮਾਊ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਵਗੈਰਾ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਭੂਮੀ ਵਲ ਲੈ ਗਏ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਂਦੇ ਪਿਟਦੇ ਵੀ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਉਂ ਐਨਾ ਰੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਗਾਈਡ ਧਰਮਰਾਜ ਵਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆਏ। ਜਮਦੂਤ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਾ ਆਏ ਹੋਣ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਰਾਬ ਵਗੈਰਾ ਮੈਂ ਪੀਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨਾ ਮੈਂ ਮਾਸ ਖਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਸੋਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਕਿਤੇ ਮਾਰ ਨਾ ਪਵੇ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਾ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਚੁਗਲੀ ਨਿੰਦਿਆ ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਇਸ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੇਰੇ ਮਿਤਰ ਬਣ ਗਏ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਮੈਨੂੰ ਲੈਣ ਆਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੇਰਾ

ਸਰੀਰ ਹੁਣ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਧਰਮਰਾਜ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਲਿਜਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ, ਉਥੇ ਮੇਰਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਦੇਖਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ਪਰ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦਾ। ਇਕ ਗੱਲ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਉਥੇ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਧਰਮਰਾਜ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

*ਧਰਮਰਾਇ ਨੋ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਬਹਿ ਸਚਾ ਧਰਮੁ ਬੀਚਾਰਿ॥
ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਦੁਸਟੁ ਆਤਮਾ ਓਹੁ ਤੇਰੀ ਸਰਕਾਰਿ॥
ਅਧਿਆਤਮੀ ਹਰਿ ਗੁਣ ਤਾਸੁ ਮਨਿ ਜਪਹਿ ਏਕੁ ਮੁਰਾਰਿ॥
ਤਿਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਧਰਮ ਰਾਇ ਕਰੈ ਧੰਨੁ ਸਵਾਰਣਗੁਰੁ॥*

ਪੰਨਾ - 39

ਉਹ ਕੁਝ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਕਿ ਅਸਾਥੋਂ ਕੋਈ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆਉਣਾ ਪਰ ਇਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਦਾ ਤਰਖਾਣਾਂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਲਿਆਓ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾ ਕੇ ਜਿਉਂਦਾ ਕਰੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਮੈਨੂੰ ਹੋ ਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਵਾਪਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹੋ ਉਥੇ ਮੈਨੂੰ ਲੋਕ ਪੁਛਣਗੇ ਕਿ ਤੂੰ ਕੀ ਦੇਖਿਆ ਹੈ? ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਲਿਆਏ ਹੋ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਿਆ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਨਰਕ ਤਾਂ ਦਿਖਾ ਦੇਵੋ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਦੀ ਲੰਘਾਇਆ। ਉਥੇ ਅਤਿ ਦੀ ਗਰਮੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

*ਫਰੀਦਾ ਮਉਤੇ ਦਾ ਬੰਨਾ ਏਵੈ ਦਿਸੈ ਜਿਉ ਦਰੀਆਵੈ ਢਾਹਾ॥
ਅਗੈ ਦੋਜਕੁ ਤਪਿਆ ਸੁਣੀਐ ਹੁਲ ਪਵੈ ਕਾਹਾਹਾ॥
ਪੰਨਾ - 1383
ਵੇਖਹੁ ਬੰਦਾ ਚਲਿਆ ਚਹੁ ਜਣਿਆ ਦੇ ਕੰਨਿ॥
ਫਰੀਦਾ ਅਮਲ ਜਿ ਕੀਤੇ ਦੁਨੀ ਵਿਚਿ ਦਰਗਹ ਆਏ ਕੰਮਿ॥
ਪੰਨਾ - 1383*

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ -

*ਪਾਪੀ ਕਰਮ ਕਮਾਵਦੇ ਕਰਦੇ ਹਾਏ ਹਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਜਿਉ ਮਥਨਿ ਮਾਧਾਣੀਆ ਤਿਉ ਮਥੇ ਧ੍ਰਮ ਰਾਇ॥
ਪੰਨਾ - 1425*

ਮੈਂ ਸਵਰਗ ਦੇਖਣ ਦੀ ਵੀ ਇੱਛਾ ਕੀਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ ਸਮਸ਼ਾਨ ਭੂਮੀ ਵਲ ਨੂੰ ਲਿਜਾ ਰਹੇ

ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਅਗਨ ਭੇਟ ਕਰ ਦੇਣ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਵਾਪਸ ਦੇਹ ਵਿਚ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਵਰਗਾਂ ਦਾ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵਾਂਗੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਿਖਾ ਦਿਤਾ। ਮੈਂ ਐਨਾ ਹੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਦੁਖ ਹੀ ਦੁਖ ਹਨ, ਸਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਸੁਖ ਹੀ ਸੁਖ ਹਨ ਹੋਰ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

ਇਧਰ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਅਗਨ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾ ਦਿਤੀ ਮੈਂ ਇਕ ਦਮ ਝਟਕਾ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਅਰਥੀ ਨਾਲ ਜੋ ਬਾਣ ਦੀਆਂ ਰੱਸੀਆਂ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ। ਉਪਰਲੀਆਂ ਲੱਕੜਾਂ ਇਧਰ ਉਧਰ ਖਿੰਡ ਗਈਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਬੈਠਾ ਆਪਣੀ ਲੱਤ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਹ ਮੇਰੀ ਲੱਤ ਦੇਖੋ ਇਸ ਉਪਰ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੋਗ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਏ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖ ਆਇਆ ਹਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਗਏ ਪਰ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮਿਸਤਰੀ ਨੂੰ ਲੈਣ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਹ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਹਾੜੇ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਚਿਤਾ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਲਈ ਲਕੜਾਂ ਪਾੜ ਕੇ ਹਟਿਆ ਸੀ। ਅਗ ਲੱਗਣ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਕਿੱਕਰ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਜਿਥੋਂ ਉਸ ਨੇ ਬਾਂਹੇ (ਦਸਤੇ) ਲਈ ਲੱਕੜੀ ਕਟਣੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਕੁਹਾੜਾ ਟਾਹਣੇ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣਾ balance ਕਾਬੂ ਨਾ ਰੱਖ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਸਿਰ ਭਰਨੇ ਗਿਰ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਜਮਦੂਤਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ, ਰੋਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮਿਸਤਰੀ ਮਰ ਗਿਆ, ਮੇਰੀ ਚਿਖਾ ਉਪਰ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਭਾਈ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੀ! ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਵੀ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੇਜਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨਸਾ ਇਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਹੱਡਬੀਤੀ ਸੁਣਾਵਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਉਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਉਹ ਦਿਨ ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਇਕ ਦਿਨ ਸੰਸਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਪਰਿਵਾਰ ਮੇਰੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਹਕੀਮ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਬੁਲਾ ਕੇ ਲਿਆਏ। ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਜਲੇ ਹੋਏ ਥਾਂ ਉਪਰ ਦਵਾਈ ਲਗਾਈ। ਮੈਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਘਰ ਲਿਜਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਘਰ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਜ਼ਖਮ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਾਇਆ ਅਤੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖ ਆਇਆ ਹਾਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਸਭ ਨੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਿੰਨੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ -

ਕਰਉ ਬੇਨਤੀ ਸੁਨਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ ਸੰਤ ਟਹਲ ਕੀ ਬੋਲਾ॥
 ਈਹਾ ਖਾਟਿ ਚਲਹੁ ਹਰਿ ਲਾਹਾ ਆਗੈ ਬਸਨੁ ਸੁਹੇਲਾ॥
 ਅਉਧ ਘਟੈ ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਾਰੇ॥
 ਮਨ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਕਾਜ ਸਵਾਰੇ॥
 ਇਹੁ ਸੰਸਾਰੁ ਬਿਕਾਰੁ ਸੰਸੇ ਮਹਿ ਤਰਿਓ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ॥
 ਜਿਸਹਿ ਜਗਾਇ ਪੀਆਵੈ ਇਹੁ ਰਸੁ ਅਕਥ ਕਥਾ ਤਿਨਿ ਜਾਨੀ॥

ਪੰਨਾ - 13

ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੁਣਦੇ ਹੋ ਮੈਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਾਰੋਬਾਰ, ਧਨ ਕਮਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਇਹ ਸਾਰੇ ਝੂਠੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਇਥੇ ਵੀ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਚ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਬਾਣੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬੈਠ ਜਾਈਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਠਨ ਥਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਕੇ ਗਏ, ਨਾ ਉਥੇ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ, ਨਾ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਬੋਝਾ ਬਹੁਤ ਭਜਨ ਕਰਿਆ ਓਹੀ ਮੇਰਾ ਅਧਾਰ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਜਿਹ ਮਾਰਗ ਕੇ ਗਨੇ ਜਾਹਿ ਨ ਕੋਸਾ॥
 ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਊਹਾ ਸੰਗਿ ਤੋਸਾ॥
 ਜਿਹ ਪੈਡੈ ਮਹਾ ਅੰਧ ਗੁਬਾਰਾ॥
 ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸੰਗਿ ਉਜੀਆਰਾ॥
 ਜਹਾ ਪੰਥਿ ਤੇਰਾ ਕੋ ਨ ਸਿਵਾਨੁ॥
 ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਤਹ ਨਾਲਿ ਪਛਾਨੁ॥
 ਜਹ ਮਹਾ ਭਇਆਨ ਤਪਤਿ ਬਹੁ ਘਾਮ॥
 ਤਹ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਤੁਮ ਉਪਰਿ ਛਾਮ॥
 ਜਹਾ ਤ੍ਰਿਖਾ ਮਨ ਤੁਝ ਆਕਰਖੈ॥
 ਤਹ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਰਖੈ॥ ਪੰਨਾ - 264

ਜਹ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਮੀਤ ਨ ਭਾਈ॥
 ਮਨ ਊਹਾ ਨਾਮੁ ਤੇਰੈ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ॥
 ਜਹ ਮਹਾ ਭਇਆਨ ਦੂਤ ਜਮ ਦਲੈ॥
 ਤਹ ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ ਸੰਗਿ ਤੇਰੈ ਚਲੈ॥
 ਜਹ ਮੁਸਕਲ ਹੋਵੈ ਅਤਿ ਭਾਰੀ॥
 ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਖਿਨ ਮਾਹਿ ਉਧਾਰੀ॥
 ਅਨਿਕ ਪੁਨਹ ਚਰਨ ਕਰਤ ਨਹੀ ਤਰੈ॥
 ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਕੋਟਿ ਪਾਪ ਪਰਹਰੈ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ॥
 ਨਾਨਕ ਪਾਵਹੁ ਸੁਖ ਘਨੇਰੇ॥ ਪੰਨਾ - 264

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੀ! ਦੇਖੋ ਮੈਂ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਪਰ ਕੋਈ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਤੇ

ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਕੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰੇ। ਪਰ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਕੁਝ ਦੇਰ ਤਾਂ ਉਹ ਸਹਿਮ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਦ ਫੇਰ ਉਥੇ ਦੇ ਉਥੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ - 'ਪੰਚਾ ਦਾ ਕਹਿਆ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਪਤਨਾਲਾ ਥਾਂ ਦੀ ਥਾਂ', ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਚਾਰੇ ਵੇਦ, ਛੇ ਸਾਸ਼ਤਰ, ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਉਚੀ-ਉਚੀ ਬੋਲ ਕੇ ਦਸ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿਆਰਿਆ! ਤੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ, ਤੈਨੂੰ ਜਾਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਅੱਗੇ ਵਾਸਤੇ ਤੋਸਾ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈ, ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਲਗਾ ਕੇ ਬਰਬਾਦ ਨਾ ਕਰ। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਫਰੀਦਾ ਕੂਕੇਦਿਆ ਚਾਂਗੇਦਿਆ ਮਤੀ ਦੇਦਿਆ ਨਿਤ॥
 ਜੋ ਸੈਤਾਨਿ ਵੰਵਾਇਆ ਸੇ ਕਿਤ ਫੇਰਹਿ ਚਿਤ॥

ਪੰਨਾ - 1378

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਸਹਿਮ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਸਾਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੋਚ ਲੈਂਦੇ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਤੋਸਾ ਤਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈਏ। ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਇਹ ਬਚਨ ਮੈਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਹੇ ਹਨ ਕਿ ਐਨਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਆਦਮੀ ਉਪਰ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਘਟਨਾ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਲਈ ਸੋਹਣੀ ਗੱਲ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸੇਧ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਮੈਂ ਜਿਵੇਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਪਾਮਰ ਅਤੇ ਭੋਗੀ ਪੁਰਸ਼ ਐਨੀ ਵੱਡੀ ਸਚਾਈ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਮਨਮੁਖਤਾਈ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਹੋ ਖਾਓ, ਪੀਓ, ਮੌਜ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤਾ ਖਾਣ ਨਾਲ ਰੋਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਦਮੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਪੀੜਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਸਪਿਰਟ ਅੰਦਰ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਸੋਚਣ ਸ਼ਕਤੀ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਰਾਬੀ ਨਾ ਆਪਣੀ ਇਜ਼ਤ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਹੋ be merry ਇਹ ਸਭ ਖਿਆਲੀ ਗੱਲਾਂ ਹਨ, ਭੋਗ ਦੇਰ ਤਕ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਰਜ ਕੇ ਖਾ ਲਿਆ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਜੋ ਪੀੜਾ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਮਾੜਾ ਖਾਧੇ ਨੇ ਨਾੜਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅੰਸ ਜਮਾਂ ਕਰ ਦੇਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚਲਦੇ ਖੂਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦੇਣਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਰੋਗ ਲਗ ਜਾਣੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੀਏ ਰਸ ਭੋਗ॥

ਤਾਂ ਤਨਿ ਉਠਿ ਖਲੋਏ ਰੋਗ॥

ਪੰਨਾ - 1256

ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜੋ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਅੰਨੇ ਅਤੇ ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਬੋਲੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ

ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

**ਮਨਮੁਖੁ ਦੁਖ ਕਾ ਖੇਤੁ ਹੈ ਦੁਖੁ ਬੀਜੇ ਦੁਖੁ ਖਾਇ॥
ਦੁਖ ਵਿਚਿ ਜੰਮੈ ਦੁਖਿ ਮਰੈ ਹਉਮੈ ਕਰਤ ਵਿਹਾਇ॥**

ਪੰਨਾ - 947

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕਿੰਨੇ ਦੁਖ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਬਿਰਤੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੱਪ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੂਰ ਦੀ ਜੂਨੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਾਮੁਕ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੇਸਵਾ ਦਾ ਜਨਮ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪ੍ਰਾਪਟੀਆਂ, ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਤੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪ੍ਰੇਤ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਤੇ ਨੀਵੀਂ ਜੂਨ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰੀ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਸਹਿਨ ਵਾਲੀ ਜੂਨ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਨਾਮ ਵਲ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਲਈ ਕਦੇ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਮੁਕਤੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਚਾਰ ਮੁਕਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ 1. ਸਮੀਪ 2. ਸਾਲੋਕ 3. ਸਾਰੂਪ 4. ਸਾਜੁਜ। ਇਹ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਕਤੀਆਂ ਕਰਨੀ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਲਛਮੀ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ॥
ਸਰਪ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ॥
ਅਗੀ ਬਾਈ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮੁ ਮਤਿ ਬੀਸਰੈ॥
ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ॥
ਬੇਸਵਾ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ॥
ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਲੜਿਕੇ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ॥
ਸੂਕਰ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ॥
ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਮੰਦਰ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ॥
ਪ੍ਰੇਤ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ॥
ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਨਾਰਾਇਣੁ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ॥
ਬਦਤਿ ਤਿਲੋਚਨੁ ਤੇ ਨਰ ਮੁਕਤਾ ਪੀਤੰਬਰੁ ਵਾ ਕੇ ਰਿਦੈ ਬਸੈ॥**

ਪੰਨਾ - 526

ਸੋ ਇਹ ਜੋ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ Eat drink and be merry for we shall have to die. ਇਹ ਪਾਮਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ, ਨਾ ਹੀ

ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਲੇਖ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਸੌਣ ਤਕ ਹੀ ਇਹ ਜੀਵ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿਹੇ ਜਿਹੇ ਆਏ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਨਾ ਆਏ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਹੀ ਫੁਰਮਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

**ਫਰੀਦਾ ਤਿਨਾ ਮੁਖ ਡਰਾਵਣੇ ਜਿਨਾ ਵਿਸਾਰਿਓਨੁ ਨਾਉ॥
ਐਥੈ ਦੁਖ ਘਣੈਰਿਆ ਅਗੈ ਠਉਰ ਨ ਠਾਉ॥**

ਪੰਨਾ - 1383

ਇਹ ਸੁੰਨੇ ਘਰ ਦੇ ਕਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਕਾਂ-ਕਾਂ ਕਰਦੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤੁਰ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਸਤਿਸੰਗ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ ਹੁੰਦੇ।

**ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਹੈ ਸਿਰਿ ਕਰਮਨ ਕੈ ਕਰਮਾ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਭਇਓ ਪਰਾਪਤਿ ਜਿਸੁ ਪੁਰਬ ਲਿਖੇ ਕਾ ਲਗਨਾ॥**

ਪੰਨਾ - 642

ਨਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ, ਪਿਆਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੇਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਮਾੜੇ ਕਰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੋਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ।

**ਦੈ ਦੋਸੁ ਨ ਦੇਉ ਕਿਸੈ ਦੋਸੁ ਕਰਮਾ ਆਪਣਿਆ॥
ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਅਵਰ ਜਨਾ॥**

ਪੰਨਾ - 433

ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਇਕ ਵਰਗ ਉਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਗਿਆਸੂ ਵਰਗ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ 92% ਪਾਮਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੀ ਲੋਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 7.9% ਜਗਿਆਸੂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੁਆਇੰਟ 0001 ਉਹ ਮੁਕਤ ਆਤਮਾਵਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਬੰਧਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਲੋਂ ਕਾਰਜ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਧਕਾਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਮਾਰਗ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੋ ਸੁਖ ਹਨ, ਬਰਕਤਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਖੋਲ੍ਹੋ ਕੇ ਦੱਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰੋ।

**ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਗਰਭਿ ਨ ਬਸੈ॥
ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਦੁਖੁ ਜਮੁ ਨਸੈ॥
ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਕਾਲੁ ਪਰਹਰੈ॥
ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਦੁਸਮਨੁ ਠਰੈ॥**

ਪ੍ਰਭ ਸਿਮਰਤ ਕਛੁ ਬਿਘਨੁ ਨ ਲਾਗੈ॥
 ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਗੈ॥
 ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਭਉ ਨ ਬਿਆਪੈ॥
 ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਦੁਖੁ ਨ ਸੰਤਾਪੈ॥ ਪੰਨਾ - 262

ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -
 ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹਰੁ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ॥
 ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਨਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਲੈਨਿ ਮਿਲਾਏ॥
 ਪੰਨਾ - 749

ਇਹ ਮੁਕਤ ਆਤਮਾਵਾਂ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆ ਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਰੋਸ਼ਨਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੁਗ ਬੀਤਣ ਪਿਛੋਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਐਉਂ ਸਮਝ ਲਓ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਬਣ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਮੈਂ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸਦਾ ਹੀ ਲਗਨ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਗੀਆ॥
 ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ॥
 ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਨ ਕਾਮ॥
 ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ॥
 ਸਰੰਜਾਮਿ ਲਾਗੁ ਭਵਜਲ ਤਰਨ ਕੈ॥
 ਜਨਮੁ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਾਤ ਰੰਗਿ ਮਾਇਆ ਕੈ॥ ਪੰਨਾ - 12

ਇਸ ਦੇ ਅਸਰ ਅਧੀਨ ਉਹ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੁਖ ਅਤੇ ਸੁੱਚਾ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਮਾਸ, ਅੰਡਿਆਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਐਸਾ ਪਿਆਰਾ ਮਿਲਾ ਜੋ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦੇਵੇ, ਸੋਝੀ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਮਿਲਾ, ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਸਮਰੱਥ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜੋ ਮੇਰੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣੇ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਸਤਿਸੰਗ ਮੰਡਲ ਰਚਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਵੋ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਟਾਂਵੇਂ-ਟਾਂਵੇਂ ਆਦਮੀ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਸੈਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਨਿਕਲੇ ਹਨ। ਅਜੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਜਾਗਣਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਸਤਿਸੰਗ ਮੰਡਲ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਨਾਕਿਆਂ ਵਿਚੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਘਰ ਭਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹੋ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਨੂੰ ਵੀ ਘਰ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ, ਅਵਾਜ਼ ਘੁੰਮ ਕੇ ਹੋਰ ਪਾਸਿਓਂ

ਆਉਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਸਤਿਸੰਗੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਕਿੰਨੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਲਗਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਉਚੇ ਸੰਸਕਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਪੈਰ-ਪੈਰ ਉਪਰ ਬਦਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਖਿਆਲ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਸੀਂ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਛੱਤਰ ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਰੁਲਣ ਤੋਂ ਬਚ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਮਹਾਂਵਾਕ ਸਰਵਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

ਅਉਖੀ ਘੜੀ ਨਾ ਦੇਖਣ ਦੇਈ ਅਪਨਾ ਬਿਰਦੁ ਸਮਾਲੇ॥
 ਹਥ ਦੇਇ ਰਾਖੈ ਅਪਨੇ ਕਉ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੇ॥
 ਪੰਨਾ - 682

ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਔਖੀ ਘੜੀ ਕਦੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੌਣ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਦ ਕੀ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ ਰਖਦਾ ਹੈ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ, ਇਹ ਚਾਰ ਵਿਸ਼ੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਨਾ ਹੈ।

□ □ □ □ □ □ □

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਐਤਵਾਰ - ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 12.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਦ
 ਦੁਪਹਿਰ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ - 11, 18, 25 ਅਕਤੂਬਰ ਕੋਠੀ
 ਨੰ: 781, 3ਬੀ1 ਮੋਹਾਲੀ।

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ - 5 ਅਕਤੂਬਰ, ਦਿਨ 3, 4 ਅਤੇ 5
 ਅਕਤੂਬਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮ।

ਸੰਗਰਾਂਦ - 17 ਅਕਤੂਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ਨੀਵਾਰ,
 ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

(ਸਮਾਂ - ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਮੱਸਿਆ - 20 ਅਕਤੂਬਰ, ਦਿਨ ਮੰਗਲਵਾਰ,
 ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਬਨੂੜ (ਰਾਜਪੁਰਾ) ਪਟਿਆਲਾ
 (ਸਮਾਂ - ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 3.30 ਤੱਕ)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ - ਹਰੇਕ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼,
 ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦਿਨ ਦੇ 11.00 ਵਜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਤ ਅਨੁਭਵ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ

ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਮਹਾਤਮਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸੰਤ ਮਾਤ੍ਰ ਰਾਮ ਜੀ ਕਰਕੇ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਪਿੰਡ ਲਸੋਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਲਾਕਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਉਹ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਸਨ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਦੇ ਜੋ ਲੱਛਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਸ੍ਰੀ 108 ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾੜੇ ਸਾਹਿਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਫੀ ਆਦਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦਾਦੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਪਰਦਾ ਵਿਚੋਂ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਹੁਰੇ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੰਦੇੜ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਠਹਿਰੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਭੰਡਾਰਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਜੋ ਬਾਜ਼ ਹਨ ਇਹ ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਮੋਠ ਬਾਜ਼ਰੀ ਦਾ ਹੀ ਭੋਜਨ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇਖ ਕੇ ਬਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਇਕ ਸੰਤ ਦੇ ਮਹਿਮਾਨ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਭੋਜਨ ਛਕੋ। ਇਥੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਲਈ ਦਾਦੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੇਹੁਰੇ ਨੂੰ ਤੀਰ ਲਾ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਰਤਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹ ਲਾਈ ਸੀ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਇਕ ਕੌਤਕ ਸੀ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਦਾ ਜੋ ਸਪਸ਼ਟ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

*ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਜਪੈ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ, ਏਕ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਨੈਕ ਨ ਆਨੈ॥
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤ ਸਜੈ, ਬ੍ਰਤ ਗੋਰ ਮਤੀ ਮਟ ਭੂਲ ਨ ਮਾਨੈ॥
ਤੀਰਥ ਦਾਨ ਦਇਆ ਤਪ ਸੰਜਮ, ਏਕ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਏਕ ਪਛਾਨੈ॥
ਪੂਰਨ ਜੋਤ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈ, ਤਥ ਖਾਲਸ ਤਾਹਿ ਨਖਾਲਸ ਜਾਨੈ॥*

ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਪਰਦਾ ਵਿਚੋਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਾਮ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਸ਼ ਸੋਭਾ ਰਾਮ ਜੀ, ਫੇਰ ਬਸਤੀ ਰਾਮ, ਫੇਰ ਬ੍ਰਹਮਨੰਦ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਰਾਮ ਭਗਤ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਹਾਤਮਾ ਹੋਏ। ਇਹ ਸੰਪਰਦਾ ਵਿਚ ਖੇਮ ਦਾਸ ਸੁਖਰਾਮ ਜੀ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੰਤ ਮਾਤ੍ਰ ਰਾਮ ਜੀ ਹੋਏ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਲਸੋਈ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜੋ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਉਹ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਆਪ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਛਪਵਾ ਦਿਤਾ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਕਾਪੀ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਦਿਤੀ ਜੋ ਸਹੋੜੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਉਥੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖੀ ਉਸ ਵਿਚ ਸੰਤ ਮਾਤ੍ਰ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਜੋ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਸਾਧਕਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਲੋਅ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਪਣੇ

ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਲਈ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਛਾਪਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਕੇ ਉਚੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਵਿਵੇਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਹੀ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋਚਾ ਰਖਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਲੇਖ ਕਾਫੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣਗੇ। ਇਕ ਗੱਲ ਅਸੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਹੀ ਦਸ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸਾਡਾ ਕਦੇ ਵੀ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਲਿਆਈਏ। ਇਹ ਗੱਲ ਅਸੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਉਪਰ ਹੀ ਛੱਡਦੇ ਹਾਂ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸ਼ੰਕਾ ਵਿਆਪੇ ਉਹ ਅਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸ਼ੰਕਾ ਲਿਖ ਭੇਜੇ ਜਾਂ ਫੈਕਸ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਅਸੀਂ ਯਥਾਸ਼ਕਤ ਉਤਰ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਨਿਜਾ ਨੰਦ ਨਮਹ॥

ਅਥ-ਅਸ਼ਰਵੀਆਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਕੀ-ਲਿਖਿਅਤੇ

“ਅਲਫ-ਆਪ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਜੀਵ ਹੋਇਆ, ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਤਾਈਂ॥ ਕਦਰ ਨਾਲ ਜੋ ਆਪ ਪਛਾਣ ਸਕੇ, ਚਿਸ਼ਮ ਜ਼ਿਗਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਗਾਹ ਲਾਈਂ॥ ਤੈਨੂੰ ਸ਼ੌਂਕ ਜੋ ਰੱਬ ਦੇ ਪਾਵਨੇ ਦਾ, ਕੁਫਰ ਕੰਮ ਦੇ ਮੂਲ ਨਾ ਰਾਹੀ ਜਾਈ॥ ਗਿਆਨ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਾਝ ਜੋ ਮਾਤ੍ਰ ਰਾਮਾ, ਕੌਣ ਜਾਣੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਸਾਰ ਤਾਈ॥੧॥”

“ਬੇ-ਬੇਦ ਕਤੋਬ ਇਹ ਆਖਦੇ ਨੇ, ਮੌਲਾ ਪਾਕ ਵਸੇ ਸਦਾ ਸਾਥ ਤੇਰੇ॥ ਤੈਨੂੰ ਸਾਰ ਅਸਾਰ ਦੀ ਖਬਰ ਨਾਹੀ, ਪਿਆ ਮਹਾਂ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਮਧਿ ਝੇਰੇ॥ ਹੁੰਦੀ ਦੇਹੀ ਨਾ ਰੱਬ ਪਛਾਣਿ ਆਈ, ਅੱਜ ਕੱਲ ਨੂੰ ਕਰੇਂਗਾ ਕੂਚ ਡੇਰੇ॥ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਾਝ ਜੋ ਮਾਤ੍ਰ ਰਾਮਾ, ਆਈ ਮੌਤ ਦੀ ਚੋਕੜੀ ਕੌਣ ਫੇਰੇ॥੨॥”

“ਤੇ-ਤਮਾਂ ਨਾ ਰੱਬ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਕੇਰੀ, ਜਿਹੜੀ ਰੱਬ ਕਰੂ ਗੱਲ ਹੋਈ ਸੋਈ॥ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਕਰ ਬੰਦਗੀ ਬਬੇਕ ਤੂੰ, ਤੇਰੀ ਮੈਲ ਅਗਿਆਨ ਜੀ ਜਾਏ ਧੋਈ॥ ਮਹਿਮਾ ਨਾਮ ਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਾਣ ਲੀਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਦੀ ਸਾਰ ਹੋਈ॥ ਕਹੇ ਬੇਦ ਕਤੋਬ, ਜੋ ਮਾਤ੍ਰ ਰਾਮਾ, ਬਿਨਾਂ ਬੰਦਗੀ ਔਲੀਆ ਨਹੀਂ ਕੋਈ॥੩॥”

“ਸੋ-ਸਮਝ ਤੂੰ ਵਿਵੇਕ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈ, ਹਿਰਦੇ ਸਦਾ ਸੰਭਾਲ ਸੈ ਰੂਪ ਤਾਈਂ॥ ਨਾਲ ਆਰਫਾਂ ਦੇ ਸਦਾ ਸੰਗ ਕਰੀਏ, ਕੂੜੇ ਸੰਗ ਨਾਲ ਨਾ ਨਿਹੁੰ ਲਾਈਂ॥ ਜਾਣ ਜ਼ਿਗਰ ਹੈ ਮੂਲ

ਸਰੂਪ ਤੇਰਾ, ਇਹੀ ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਵਿਚਾਰ ਲਾਈਂ॥ ਸੋ ਕਿਉਂ ਰਹਿਣ ਦਿਲਗੀਰ ਮਾਝੂ ਰਾਮਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੁਹਾਗ ਹੈ ਸਦਾ ਸਾਈਂ॥੪॥”

“ਜੀਮ-ਜਾਗ ਕੇ ਦੇਖ ਤੂੰ ਆਪ ਤਾਈਂ, ਤੇਰੇ ਗਿਆਨ ਅਗਿਆਨ ਕੀ ਕਹਾ ਛਾਈ॥ ਸੁਤੇ ਭਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਤੇਰਾ, ਨਹੀਂ ਦਵੈਤ ਅੰਧੇਰ ਕੀ ਠੌਰ ਕਾਈ॥ ਤੇਰੇ ਆਸਰੇ ਜਗਤ ਵਿਹਾਰ ਸਾਰਾ, ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਲੇਪ ਰਾਈ॥ ਸਭ ਦੇ ਰਿਦੇ ਹੈ ਲਾਲ ਜੋ ਮਾਝੂ ਰਾਮਾ, ਬਿਨਾਂ ਜੋਗੀਆਂ ਨਾ ਪ੍ਰਖਣਾ ਕਿੰਨੇ ਪਾਈ॥੫॥”

“ਹੇ -ਹਿਰਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੇਖ ਖਾਂ ਤੂੰ, ਸਦਾ ਸੁੱਧ ਸਰੂਪ ਅਖੰਡ ਤੇਰਾ॥ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਜਹਾਨ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈਂ ਤੂੰ, ਤੈਨੂੰ ਕਹਾਂ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਪਿਆ ਘੇਰਾ॥ ਉਥੇ ਭਰਮ ਸਿਆਰ ਦੀ ਠੌਰ ਕਹਾਂ, ਜਿਥੇ ਸ਼ੇਰ ਵਿਵੇਕ ਦਾ ਹੋਏ ਡੇਰਾ॥ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਜੋ ਮਾਝੂ ਰਾਮਾ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿੱਤ ਹੈ ਚਾਨਣਾ ਚੰਦ ਕੇਰਾ॥੬॥”

“ਖੇ-ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਤੈਨੂੰ ਗਾਫਲਾ ਈ, ਤੇਰੇ ਵਸਤ ਹੀ ਨਾ ਵਸੇ ਕੋਈ॥ ਘਰ ਮੂਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਹੀ ਤੈਨੂੰ, ਤੇਰੀ ਬੁੱਧ ਅਗਿਆਨ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੋਈ॥ ਸੋਭਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾਲ ਪਛਾਣ ਸਕੇਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾ ਅੰਗ ਢੋਈ॥ ਨਿਗ੍ਰਾ ਬਾਝ ਸਰਾਫ ਜੋ ਮਾਝੂ ਰਾਮਾ, ਕਿਕੂੰ ਜਾਣੇ ਜਵਾਹਰੀ ਵਣਜ ਕੋਈ॥੭॥”

“ਦਾਲ-ਦਲਗੀਰੀ ਨਾ ਵਿਚ ਤੇਰੇ, ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਣ ਨਿਆਰਾ॥ ਤੇਰੀ ਕਲਪਨਾ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਭਰਮ ਕੀਤਾ, ਤੇਰਾ ਬਾਲ ਬਤਾਲ ਜਿਉਂ ਖਿਆਲ ਸਾਰਾ॥ ਦੁਖ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਪਰਸ ਸਕਦੇ, ਜਹਾਂ ਸੂਰਜ ਉਦੇ, ਕਹਾਂ ਹੋਏ ਅੰਧੇਰਾ॥ ਮਿਲੇ ਜੋਤਿ ਮੇ ਜੋਤਿ ਜੋ ਮਾਝੂ ਰਾਮਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੁਧ ਸਰੂਪ ਦੀ ਹੈ ਵਿਚਾਰਾ॥੮॥”

“ਜੀਮ-ਜੁਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇਰਾ ਸਾਈਂ ਤੈਥੋਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਢੂੰਢਦੇਂ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਈ॥ ਸੋਈ ਜਾਣਦੇ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰ ਤਾਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਨੇ ਮਤਿ ਪਾਈ॥ ਮੌਲਾ ਪਾਕ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਪਾਕ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਨਾਹੀਂ ਕਾਈ॥ ਬਾਜੀ ਜਿਤ ਲੈ ਗਏ ਉਹ ਮਾਝੂ ਰਾਮਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਲਾਈ॥੯॥”

“ਰੇ-ਰੰਗ ਸੋਹਣਾ ਦੇਖ ਭੁੱਲ ਨਾਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਢੰਗ ਹੈ ਕੂੜ ਪਸਾਰ ਦਾ ਈ॥ ਬਾਝ ਬੰਦਗੀ ਨਾਹੀਂ ਵਿਵੇਕ ਹੋਵੇ, ਤੈਨੂੰ ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਪੁਕਾਰਦਾ ਈ॥ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਮੋਹ ਤੇਰਾ, ਅੱਗੇ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਪਾਰ ਦਾ ਈ॥ ਪ੍ਰੀਤ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖ ਤੂੰ ਮਾਝੂ ਰਾਮਾ ਜੂਨ ਲੱਖ ਚੁਰਾਸੀਉਂ ਤਾਰਦਾ ਈ॥੧੦॥”

“ਜੇ-ਜਾਗਣਾ ਹੈ ਮੋਹ ਨੀਂਦਰਾ ਤੋਂ, ਰਾਹ ਸੱਚ ਦਾ ਪੁੱਛ ਵਿਵੇਕੀਆਂ ਨੂੰ॥ ਬਿਨਾਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਏ ਨਹੀਂ, ਵਰਤ ਨੇਮ ਨਿਮਾਜ਼ ਹੈ ਨੇਕੀਆਂ ਨੂੰ॥ ਘਰ ਛੱਡ ਉਜਾੜ ਜੇ ਰੱਬ ਮਿਲੇ, ਪੁੱਛ ਰੋਗੀ ਜਨੌਰਾਂ ਭੇਖੀਆਂ ਨੂੰ॥ ਸੇਵਾ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਲੱਗ ਤੂੰ ਮਾਝੂ ਰਾਮਾ, ਕੂੜ ਜਾਣ ਤੂੰ ਜਗ ਦੀਆਂ ਸ਼ੇਖੀਆਂ

ਨੂੰ॥੧੧॥”

“ਸੀਨ-ਸਾਫ ਰਿਦਾ ਰੱਖ ਭੁੱਲ ਨਾ ਤੂੰ, ਦੁਨੀਆਂ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਕੁੱਛ ਆਵਣੇ ਨੂੰ॥ ਮੋਹ ਭਰਮ ਖੁਆਬ ਦੇ ਖਿਆਲ ਸੁੱਤਾ, ਕਹੇ ਵੇਦ ਦੇ ਵਾਕ ਜਗਾਵਣੇ ਨੂੰ॥ ਜਿਹੜਾ ਦਿਸਦਾ ਕੂੜ ਜਹਾਨ ਸਾਰਾ, ਤੇਰੇ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਕੁੱਛ ਜਾਵਣੇ ਨੂੰ॥ ਸਰਨ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਲੱਗ ਤੂੰ ਮਾਝੂ ਰਾਮਾ, ਜੇ ਤੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਸਦਾ ਸੁਖ ਪਾਵਣੇ ਨੂੰ॥੧੨॥”

“ਸੀਨ-ਸੋਵਤੀ ਦਾ ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਤੈਂ ਤਾਂ ਰੱਬ ਦੇ ਰਾਹ ਜ਼ਰੂਰ ਤੁਰਨਾ॥ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਨੌਕਾ, ਪੈਰ ਚੱਕ ਨਹੀਂ ਡਿੱਗੇ ਤਾਂ ਲੱਖ ਚੁਰਾਸੀ ਦੇ ਫੇਰ ਫਿਰਨਾ॥ ਸਦਾ ਗਿਆਨ ਵਿਵੇਕ ਦਾ ਰੱਖ ਨਿਸ਼ਚਾ, ਇਸ ਜਾਲਸ਼ਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਪੈਰ ਧਰਨਾ॥ ਮਹਿਮਾ ਨਾਮ ਦੀ ਸਤਿ ਹੈ ਮਾਝੂ ਰਾਮਾ, ਬਰਤ ਨੇਮ ਨਿਮਾਜ਼ ਹੈ ਡੰਡ ਭਰਨਾ॥੧੩॥”

“ਸੁਆਦ-ਸਬਰ ਕਰ ਚਿੱਤ ਡੁਲਾਇ ਨਾਹੀਂ, ਤੈਨੂੰ ਨਾਮ ਦਾ ਨਫਾ ਏ ਪਾਵਣੇ ਨੂੰ॥ ਸੁਆਸ ਸਫਲ ਕਰੀਂ ਨਾਲ ਬੰਦਗੀ ਦੇ, ਜਾਣ ਮਿਥਿਆ ਜਗਤ ਸੁਹਾਵਣੇ ਨੂੰ॥ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖ ਕੇ ਨਹੀਂ ਪਤੀਜ ਕਰਦਾ, ਤੈਨੂੰ ਖੁਆਬ ਆਵੇ ਅਜਮਾਵਣੇ ਨੂੰ॥ ਸਭੋ ਕੂੜ ਪਸਾਰਾ ਹੈ ਮਾਝੂ ਰਾਮਾ, ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਚਿੱਤ ਡੁਲਾਵਣੇ ਨੂੰ॥੧੪॥”

“ਜੁਆਦ - ਜੁਬਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈਂ ਵਾਕ ਸਾਰੇ, ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ ਨ ਵਾਕ ਹੋਈ॥ ਸਭੇ ਵੇਦ ਪੁਰਾਨ ਜ਼ਬਾਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਵਾਕ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋਈ॥ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਫੇੜਿਆ ਜੋ, ਇਹ ਦੇਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਖੋਏ ਸੋਈ॥ ਮਨ ਬੁੱਧ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਮਾਝੂ ਰਾਮਾ, ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੇ ਜ਼ਬਾਨ ਤਾਂ ਲਖੇ ਕੋਈ॥੧੫॥”

“ਤੇਏ - ਤੌਰ ਤੇਰੇ ਸਭੇ ਭੁੱਲ ਨਾ ਤੂੰ, ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕੋ ਸਦਾ ਸਾਥ ਨਿਆਰਾ॥ ਇਸ ਬਾਗ ਜਹਾਨ ਦਾ ਬੀਜ ਹੈ ਤੂੰ, ਤੈਨੂੰ ਸਿੱਧ ਸਮਾਧੀ ਮੇਂ ਢੂੰਢਣਹਾਰਾ॥ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦਿਸੇ ਫੁਲਵਾੜੀਆਂ ਜਿਉਂ ਸਭੇ ਰੰਗ ਤੇਰਾ, ਤੂੰ ਹੀ ਰੰਗ ਬਾਰਾ॥ ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਜਹਾਨ ਹੈ ਮਾਝੂ ਰਾਮਾ, ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਹਾਨ ਨਾ ਮੂਲ ਸਾਰਾ॥੧੬॥”

“ਜੋਏ - ਜਾਣ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤਾਈ, ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਦਿਸਦਾ ਈ॥ ਪ੍ਰਤੱਖ ਤੂੰ ਹੀ ਜੀਵਨ ਜਗਤ ਦਾ ਹੈ, ਜਰਾ ਵੇਖ ਰਿਦੇ ਖਿਆਲ ਕਿਸ ਦਾ ਈ॥ ਤੇਰੀ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਕਾਸ ਮਧੇ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲਖਦਾ ਈ॥ ਕਦੇ ਸੱਤਿ ਅਸੱਤਿ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮਾਝੂ ਰਾਮਾ, ਸਰੂਪ ਤੇਰਾ ਜੋ ਤੇਰੇ ਚਿੱਤ ਦਾਈ॥੧੭॥”

“ਐਨ - ਆਰਫਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਤੂੰ, ਇਸ ਲੋਕ ਲਾਜੋਂ ਸ਼ਰਮਾਉ ਨਾਹੀਂ॥ ਜਿਹੜੇ ਵੇਖਦਾਂ ਏਹ ਕਾਜੀਆਂ ਪੰਡਤਾਂ ਨੂੰ, ਭੁੱਲ ਚੁੱਕ ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਪਾਉ ਨਾਹੀਂ॥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖੀ ਦਗਾ ਆਪ ਖਾਂਦਾ, ਜਾਲ ਫੰਧ ਕਾ ਸ਼ਰਾ ਲਗਾਉ ਨਾਹੀਂ॥ ਸੱਤਿ ਬੰਦਗੀ ਜਾਣ ਤੂੰ ਮਾਝੂ ਰਾਮਾ, ਗਿਆਨ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਾਝ

ਹੋਰ ਰਾਹੋ ਨਾਹੀਂ॥੧੮॥”

“ਗੈਨ - ਗਾਫਲੀ ਕਰੋ ਤੂੰ ਪੁਜ ਬੰਦੇ, ਰੋਜ਼ਾ ਰੱਖ ਕੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਘਾਉਂਦਾ ਹੈ॥ ਸ਼ਰਾ ਜਾਲ ਛੁਰੀ ਹੱਥ ਫੰਧਕਾਂ ਜਿਉਂ, ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਤੂੰ ਕਹਿਰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ॥ ਬਿਨਾਂ ਬੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਹਿਸਾਬ ਛੁੱਟ, ਗਲੇ ਆਪਣੇ ਛੁਰੀ ਵਗਾਉਂਦਾ ਹੈ॥ ਸਾਖੀ ਵੇਦ ਕਤੋਬ ਹੈ ਮਾੜੂ ਰਾਮਾ, ਰਿਦਾ ਰੱਬ ਦੀ ਤਰਫ ਨਾ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ॥੧੯॥”

“ਫੇ-ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਸਮਾਂ ਹੱਥ ਆਉ, ਅੱਖੀਂ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਉਂ ਸੱਟ ਖਾਂਵਦਾ ਹੈਂ॥ ਕੰਡਾ ਚੁਭੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪੀੜ ਮੰਨੇ, ਗੱਲ ਦੂਸਰੇ ਛੁਰੀ ਵਗਾਂਵਦਾ ਹੈ॥ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਹੀਏ ਦਾ ਅੰਧਾ ਹੋਇਆ, ਹਰਫ ਰਹਿਮ ਕੁਰਾਨ ਨਾ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈਂ॥ ਦਇਆ ਬੰਦਗੀ ਬਾਝ ਤੂੰ ਮਾੜੂ ਰਾਮਾ, ਲੱਖੀ ਦੇਹ ਬੇ-ਅਰਥ ਗਵਾਂਵਦਾ ਹੈ॥੨੦॥”

“ਕਾਫ-ਕੌਣ ਕਮੀਨੀ ਹੈ ਦੇਹ ਦੇਖੋ, ਨਾਲ ਬੰਦਗੀ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਈ॥ ਨਾਮਦੇਵ ਕਬੀਰ ਤੇ ਸੈਨ ਨਾਈ ਰਵਿਦਾਸ ਚੁਮਿਆਰ ਥੀ ਜਾਤ ਜੋਈ॥ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਦੇ ਤੇ ਅਸਤ ਲੈ ਰਾਜ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਉਂ ਜਾਣੇ ਨਹੀਂ ਥਾਉ ਕੋਈ॥ ਸੱਚ ਬੰਦਗੀ ਜਾਣ ਤੂੰ ਮਾੜੂ ਰਾਮਾ, ਜੁਗੋ ਜੁਗ ਚੱਲੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸੋਈ॥੨੧॥”

“ਗਾਫ-ਗਰਜ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੱਚੇ ਨਾਉਂ ਦੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹ ਅਗੰਮ ਦਾ ਪਾਇਆ ਈ॥ ਮਹਿਮਾ ਨਾਮ ਰਿਦੇ ਹਰੀ ਚੰਦ ਦੇਖੋ, ਘਰ ਜਾਏ ਚੰਡਾਲ ਵਿਕਾਇਆ ਈ॥ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦਾ ਜੱਗ ਜਾਣੇ, ਖੰਮਾਂ ਨਾਲ ਤਪਾ ਕੇ ਲਾਇਆ ਈ॥ ਸਿਦਕ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇਖ ਤੂੰ ਮਾੜੂ ਰਾਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੈਰ ਨਾ ਪਿਛੇ ਹਟਾਇਆ ਈ॥੨੨॥”

“ਲਾਮ-ਲੱਖ ਨਸ਼ੀਹਤਾਂ ਹੋਣ ਭਾਵੇ, ਸਿਦਕ ਸੱਚ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ ਹਾਰੀਏ ਜੀ॥ ਤੀਨ ਲੋਕ ਮੈਂ ਦੇਹ ਨੂੰ ਪਾਏ ਦੇਖੋ, ਬਲ ਰਾਜਾ ਕੀ ਬਾਤ ਵਿਚਾਰੀਏ ਜੀ॥ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਤੇ ਭਰਥਰੀ ਵੇਖ ਰਾਜਾ, ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਦਾ ਵੈਰਾਗ ਨਿਹਾਰੀਏ ਜੀ॥ ਨਿਸ਼ਚੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਰੱਖ ਤੂੰ ਮਾੜੂ ਰਾਮਾ, ਕਦੇ ਰਿਦਿਉਂ ਨਾ ਰੱਬ ਵਿਸਾਈਏ ਜੀ॥੨੩॥”

“ਮੀਮ-ਮਨਾ ਕੇ ਫਿਰ ਲਿਆਏ ਜਾਂਦਾ, ਰੂਹ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਦਿਸਿਆ ਈ॥ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਪੁਤਲਾ ਪੌਣ ਬੰਮੇ, ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹਵਾ ਜਿਉਂ ਫਿਸਿਆਈ॥ ਇਹ ਤਾਂ ਵਾਉ ਵਰੋਲੇ ਜਿਉਂ ਗੰਢ ਦਾ ਈ, ਕਰੀਂ ਫਿਰੇ ਭਰੋਸਾ ਤੂੰ ਇਸਦਾ ਈ॥ ਸਭੋ ਕੂੜ ਪਸਾਰਾ ਹੈ ਮਾੜੂ ਰਾਮਾ, ਸੁਫਨਾ ਜਾਣ ਜਹਾਨ ਹੈ ਨਿਸ ਦਾ ਈ॥ ੨੪॥”

“ਨੂੰਨ-ਨਿਆਰਾ ਦਿਸਦਾ ਜੋਈ ਵੇਖਦਾ ਤੂੰ, ਹਿਰਦੇ ਭਰਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਗੰਢ ਤੇਰੇ॥ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਅੰਧੇਰੀ ਦੀ ਪੌਣ ਵੱਗੀ, ਉਡੇ ਮਹਾਂ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਜਾਲ ਝੇਰੇ॥ ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਚੇਤਨ ਅਖੰਡ ਤੇਰਾ, ਨੈਣ ਰੌਸ਼ਨੀ ਭਰੇ ਸੁਹਾਗ ਸੇਹਰੇ॥ ਚੜ੍ਹਿਆ ਚੰਦ ਵਿਵੇਕ ਜੋ ਮਾੜੂ ਰਾਮਾ, ਚਿੱਤ ਚਾਨਣੀ ਮਧ

ਅਕਾਸ਼ ਕੇਰੇ॥੨੫॥”

“ਵੇ-ਵਾਰਨੇ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੱਖ ਵਾਰੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੀਤਾ॥ ਜੱਗ ਆਵਣਾ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਫਲ ਹੋਇਆ, ਵਾਕ ਵੇਦ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਇਹ ਕਹੇ ਗੀਤਾ॥ ਸਦਾ ਸੁੱਧ ਸਰੂਪ ਕਲਪ ਬਿਛ ਨਿਆਈਂ, ਦਰਸ਼ਨ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਬ-ਏ-ਹਯਾਤ ਪੀਤਾ॥ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਲਾਹ ਹੈ ਮਾੜੂ ਰਾਮਾ, ਬੇੜਾ ਲੱਖ ਚੁਰਾਸੀਉਂ ਪਾਰ ਕੀਤਾ॥੨੬॥”

“ਹੇ-ਹਿਰਸ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾ ਵਿਚ ਤੇਰੇ, ਰਿਦੇ ਆਪਣੇ ਦੇਖ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ॥ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਤੇਰੇ ਮੱਧਿ ਆਸਰਾ ਤੂੰ, ਜਲ ਰੂਪ ਤਰੰਗ ਜਿਉਂ ਹੋਣ ਸਰ ਕੇ॥ ਤੇਰੇ ਬਾਝ ਨਾ ਦੂਸਰਾ ਹੋਰ ਕੋਈ, ਰਿਦੇ ਆਪਣੇ ਦੇਖ ਨਿਗਾਹ ਭਰ ਕੇ॥ ਆਤਮਾ ਸਦਾ ਅਦੁੱਤੀ ਹੈ ਮਾੜੂ ਰਾਮਾ, ਭਾਵੇ ਵੇਖ ਲੈ ਵੇਦ ਪੁਰਾਨ ਪੜ੍ਹ ਕੇ॥ ੨੭॥”

“ਲਾਮ-ਲੇਪ ਨਾਹੀਂ ਕੋਈ ਮੂਲ ਤੈਨੂੰ, ਦੇਖੋ ਕੇਹੀ ਅਵਿਦਿਆ ਨੇ ਭੁੱਲ ਲਾਈ॥ ਕਰੇ ਸਾਧਨਾ ਸਦਾ ਅਗਿਆਨ ਏਹੋ, ਕਹਾਂ ਧੋਵੇ ਆਕਾਸ਼ ਕੀ ਮੈਲ ਤਾਈਂ॥ ਓਤ ਪੋਤ ਸਦਾ ਸੁੱਧ ਪੂਰ ਰਹੇ, ਮੂੜ੍ਹ ਮਤਿ ਸਰੂਪ ਨਾ ਦਿਸਿਆਈ॥ ਵਡਾ ਏਹੋ ਅਚੰਭਾ ਹੈ ਮਾੜੂ ਰਾਮਾ, ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜਰਾ ਨਾ ਸਾਰ ਪਾਈ॥੨੮॥”

“ਅਲਫ-ਆਪਣੇ ਆਪ ਕਰੇ ਗਾਫਲੀ ਤੂੰ ਸ਼ਰਾ ਖੇਡ ਅਗਿਆਨ 'ਚ ਭੁਲਿਆ ਈ॥ ਗੁਰਾਂ ਸ਼ੇਰ ਵਿਵੇਕ ਜਗਾਇ ਦਿਤਾ, ਹੋਇਆ ਸ਼ੇਰ ਜੀਆਂ ਝੱਲ ਗੱਲਿਆ ਈ॥ ਸੁਤਹਿ ਭਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਕਾਸ਼ ਚੜ੍ਹੇ, ਹੋਈ ਰੋਸ਼ਨੀ ਸਦਾ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਆ ਈ॥ ਸੁੱਖ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮਾੜੂ ਰਾਮਾ, ਤਖਤ ਓਹੀ ਅਗੰਮ ਦਾ ਮੱਲਿਆ ਈ॥ ੨੯॥”

“ਹੇ-ਹਮਜਾ ਹਰੀ ਆਰਫ ਜੋ ਬੈਂਤਾ, ਸਾਰ ਅਸਾਰ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਲਿਆਵੇ॥ ਐਸਾ ਗਿਆਨਮਈ ਗਰੰਥ ਸਰੂਪ ਦਾ ਹੈ, ਪਾਵੇਂ ਬੰਦਗੀ ਗੁਰਾਂ ਸੋ ਸੋਭਾ ਸੁਹਾਵੇ॥ ਪੜ੍ਹੇ ਸੁਣੇ ਬੈਂਤਾ ਨਾਲ ਸਿਦਕ ਦੇ ਜੋ, ਮਹਿਮਾਂ ਨਾਮ ਦੀ ਸਾਥ ਪ੍ਰੀਤ ਲਾਵੇ॥ ਮੁਕਤੀ ਕੌਮ ਵਿਚਾਰੀ ਹੈ ਮਾੜੂ ਰਾਮਾ, ਮਿਲੇ ਜੋਤਿ ਮੈਂ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਪਾਵੇ॥ ੩੦॥”

ਅਸ਼ਰਫੀਆਂ ਬੈਤਾਂ ਸੰਪੂਰਨ ॥

.....

•••••

• For more information •

• please visit us on internet at :- •

• <http://www.atammarg.org> •

• & •

• <http://www.atammarg.com> •

•••••

Sacred Journey

ਪਵਿੱਤਰ ਪੈਂਡਾ

ਮੂਲ ਲੇਖਕ - ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ - ਡਾ. ਬੀਬੀ ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

ਪੰਜਵਾਂ ਅਧਿਆਇ

ਮੌਤ ਦੀ ਸਿਖਿਆ

ਜਮ ਨੇ ਨਚਿਕੇਤ ਨੂੰ ਦਸਿਆ, ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਮੌਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਨਚਿਕੇਤ ਨੇ ਸਿਖਿਆ, ਮੌਤ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਲੰਮੇ ਜੀਵਨ ਸਫਰ ਤੇ ਇਕ ਪੂਰਨ ਵਿਰਾਮ ਹੈ ਜਾਂ ਕਹਿ ਲਓ ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਇਕ ਪੂਰਨ ਵਿਰਾਮ ਹੈ। ਮੌਤ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਤਰ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਗੱਡੀ ਬਦਲਦੇ ਹੋ ਜਿਵੇਂ Grand Central Station in New York ਜਿਥੇ ਤੁਸੀਂ ਖਾਸ ਰਾਹ ਦੀ ਗੱਡੀ ਲੈਂਦੇ ਹੋ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੀਵਨ ਜਾਂ ਮਰਨ ਦਾ ਰਹੱਸ ਖਤਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜੀਵਨ ਕਿਵੇਂ ਜੀਵਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਦੂਸਰੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਗੱਡੀ ਅਸੀਂ ਗਰੈਂਡ ਸੈਂਟਰਲ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਪਕੜਦੇ ਹਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਸਾਡੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅਗਲੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਂਗੇ ਜਾਂ ਉਥੇ ਉਤਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਅਗਲੀ ਗੱਡੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਾਂਗੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਮਾਲ ਗੱਡੀ ਵਰਗੀ ਹੌਲੀ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਗੰਦੀ ਮੰਦੀ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਈਏ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਸਾਫ ਸੁਥਰੀ ਤੇਜ਼ ਚਲਣ ਵਾਲੀ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਈਏ। ਜਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਈਏ ਜਿਸ ਵਿਚ ਫਿਲਮ ਦਿਖਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਏ.ਸੀ. ਲੱਗਾ ਹੋਵੇ, ਹੋਰ ਕਈ ਧਿਆਨ ਆਕਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੋਣ, ਨਚਣਾ ਗਾਣਾ ਹੋਵੇ, ਕੰਪਿਊਟਰ ਤੇ ਖੇਡਣ ਵਾਲੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਹੋਣ, ਨਾਮ ਕਮਾਉਣ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ, ਧਨ ਜੋੜਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਭੋਗਾਂ ਵਾਲੀ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਏ ਤਾਂ ਉਤਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਜੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਦੂਸਰੀ ਗੱਡੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਈਏ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਅਸੀਂ ਕੁਦਰਤੀ ਨਜ਼ਾਰੇ ਵੀ ਦੇਖਦੇ ਜਾਈਏ ਅਨੰਦ ਵੀ ਮਾਣਦੇ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਉਤਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਵੇ, ਅਸੀਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੁਬਿਧਾ ਦੇ ਉਤਰ ਸਕੀਏ ਕਿਉਂਕਿ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਭੋਗ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਭੋਗ ਰਹੇ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋਵੇ।

ਨਚਿਕੇਤ ਇਕ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸੂਝ ਬੂਝ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਦਸਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਠੀਕ ਗੱਡੀ ਪਕੜੀ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਦੀ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਹੀ ਕਬੂਲਿਆ। ਜਮ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ

ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦਿਤੀਆਂ। ਲੰਮੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਧਨ ਦੌਲਤ, ਪਦਮਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਜੀਵਨ ਮ੍ਰਿਤੂ ਦਾ ਰਹੱਸ ਜਾਨਣ ਦੀ ਹੀ ਭੁੱਖ ਸੀ, ਨਚਿਕੇਤ ਲਈ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਕੇਵਲ ਉਹ ਰਹੱਸ ਜਾਨਣਾ ਹੀ ਸੀ।

ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਆਤਮਾ ਹੈ, ਅੰਤਰ ਵਸਦੀ ਆਤਮਾ। ਇਹ ਹੀ ਮਰਨ ਦਾ ਰਹੱਸ ਹੈ ਇਹ ਹੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹਰੇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਆਤਮਾ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਅਜਰ ਹੈ, ਅਮਰ ਹੈ, ਅਟੱਲ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਬਦਲਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਮਰਦੀ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਨਹੀਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਾਲ ਵਸ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਕਾਲ ਵਸ ਹੈ। ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਇਕ ਸਾਧਨ ਹੈ।

ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਹੀ ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਇਕ ਕਪੜੇ ਦੀ ਭਾਂਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਢਕਦਾ ਹੈ, ਕਪੜਾ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲਈ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ ਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਆਤਮਾ ਉਸ ਦਾ ਅਜਰ ਹੈ, ਅਮਰ ਹੈ, ਅਟੱਲ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੀਤਾ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, “ਉਸ ਅਨੰਤ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਸੁਧ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਜਾਨਣਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਲਈ ਦੁਖ ਮਨਾਉਣਾ ਦੁਖੀ ਹੋਣਾ ਸੋਭਦਾ ਨਹੀਂ।

ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ ਜੇ ਉਹ ਨਾ ਰਹੇ ਉਸਦਾ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਪਿਆਰਾ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਜਾਵੇ, ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਦੁਖੀ ਹੋਣਾ ਠੀਕ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਦੁਖ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤਕ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਮਨਾਉਣਾ ਅਸਵਸਥ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਦੁਖ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਖਾਣ ਲਗ ਪਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੋਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਟਲ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਹੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਵਿਚ ਅਫਸੋਸ ਲਈ ਸਮਾਂ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀਆਂ ਸਟੇਜਿਜ਼ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ। ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ ਨੂੰ ਦੱਬਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਟੱਬਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਉਸ ਸੱਤ ਦਿਨ ਤਕ ਸੋਗ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਹ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਆਪਣੇ ਵਾਲ ਨਹੀਂ ਕਟਦੇ, ਨਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ, ਕੁਰਸੀਆਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦੇ, ਨਵੀਂ ਜੁੱਤੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਉਹ

ਕੇਵਲ ਅਫਸੋਸ ਹੀ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 23 ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਸੋਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੋਕੀ ਆ ਕੇ ਅਫਸੋਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਗਿਆਰ੍ਹਾਂ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਫਸੋਸ ਕਰਨ ਲਈ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਆਪਣਿਆਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਸਾਡਾ ਪਿਆਰਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਫਸੋਸ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਵੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਇਕ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਬਾਪੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਹੀ ਅਫਸੋਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਇਹ ਲਾਭ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਤੇ ਕਾਲ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਮਰਨ ਤੇ ਜੰਮਣ ਦਾ ਗੇੜ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਦਾ ਅੰਤ ਆਤਮਾ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਬਦਲਦੀ ਨਹੀਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਕ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਫਸੋਸ ਕਰਨਾ ਇਕ ਬੇਸਮਝੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਜੇ ਚਲਾਇਮਾਨ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਘਬਰਾਹਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਾਲ ਦਾ ਡਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਡਰਾਵਣਾ ਲਗੇਗਾ। ਮਰਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਉਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਾ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ, ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ, ਜੇ ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲੋਗੇ, ਇਸ ਫਿਲੋਸਫੀ ਨੂੰ ਮੰਨੋਗੇ ਤਾਂ ਦੁਖ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਸੰਤਾਪ ਅਵਸ਼ਕ ਹੈ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਛਿਨ ਭੰਗਰ ਹੀ ਸਮਝੇ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੋਣ, ਚਾਹੇ ਸਬੰਧ ਹੋਣ, ਕੇਵਲ ਉਸ ਇਕ ਦੀ ਹੀ ਭਾਲ ਕਰੇ ਉਸ ਇਕ ਸਚਾਈ ਦੀ, ਉਸ ਅਨੰਤ ਦੀ ਫੇਰ ਕਾਲ ਦਾ ਭੈ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਮੌਤ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਾਣੇ ਕਪੜੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਨਵੇਂ ਪਾਏ ਜਾਣ। ਅਫਸੋਸ ਕਰੋ ਪਰ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਨੁਕਸਾਨ ਅਤੇ ਚੋਰੀ ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੈ; ਨੌਕਰੀ, ਦੋਸਤੀ ਟੁੱਟਣੀ ਤਲਾਕ ਹੋਣਾ, ਘਰ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਅਫਸੋਸ ਮਨਾਓ ਥੋੜੀ ਦੇਰ। ਫੇਰ ਖਤਮ, ਅਗੇ ਚਲੋ।

ਕਾਲ ਦਾ ਭੈ ਅਤੇ ਦੁਖ ਸਾਡੇ ਮੋਹ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਚਲਾਇਮਾਨ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਸੰਸਾਰਕ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਸੰਸਾਰਕ ਸ਼ਕਲਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿੰਨਾਂ ਇਹ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਹ ਵਿਅੰਗਮਈ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਰਾਹੀਂ ਕਾਲ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸੁਖਦਾਈ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਸੱਚ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਭੁਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਗਲਤ ਹੈ। ਇਹ ਵਸਤੂਆਂ ਨਾਲ ਮੋਹ ਰਿਸ਼ਤੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੀ ਕਾਲ ਦਾ ਭੈ ਹੋਰ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਦਲਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ, ਬਦਲਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਸਭ ਕੁਝ ਇਹ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਬਦਲਦੇ, ਖਤਮ ਹੁੰਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਪੈਂਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਕੋਈ ਸੁਖਦਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਇਹ ਮਨੁੱਖ

ਨੂੰ ਕਾਲ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਮੌਤ ਤੇ ਮਰਨ ਦੀ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਸਰੀਰ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦੀ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਵਿਚਾਰ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦਾ, ਆਦਤਾਂ, ਵਸਤੂਆਂ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਸਭ ਦੇ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੋਣ ਦੀ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਦਾ ਮੋਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੁੜ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਲ ਦਾ ਭੈ ਪੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਖੁਸ਼ਣ ਦਾ, ਕੁਝ ਗੁਆਚਣ ਦਾ ਭੈ ਪੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਭੈ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਦੁਖਦਾਈ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਭੈ ਭੀਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਖਾਂ ਸੰਤਾਪਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੈ ਮੋਹ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣਾ।

ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਇਹ ਦਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਮੌਤ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਜੀਵਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਕ ਚਾਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਅਨੰਤ ਨੂੰ ਜਾਣ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਦੀ ਜੋ ਅਵਿਨਾਸ਼ੀ ਹੈ ਜੋ ਅਨੰਤ ਹੈ। ਈਸਾ ਜੀ ਦਸਦੇ ਸਨ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰਖੇਗਾ ਉਹ ਗੁਆ ਲਵੇਗਾ, ਜਿਹੜਾ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਾਵੇਗਾ ਮੈਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕਰੇਗਾ, ਉਹ ਬਚਾ ਲਵੇਗਾ, ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਈਸਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਤਾਂ ਜਿੱਤ ਲਵੇ ਪਰ ਆਪਾ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਜੋ ਅਮੋਲਕ ਜੀਵਨ ਹੈ, ਉਹ ਹਾਰ ਦੇਵੇ।

ਈਸਾ ਜੀ ਦਾ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਮੋਹ ਪਾਏਗਾ, ਇਸ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਮੋਹ ਪਾਏਗਾ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਮੋਹ ਪਾਏਗਾ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦੇ ਵਸ ਕਰੇਗਾ ਹੀ। ਜਿਹੜਾ ਮੋਹ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਏਗਾ ਉਸ ਅਨੰਤ ਨਾਲ, ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜੋੜੇਗਾ, ਉਸ ਉਤਮ ਚੇਤਨਤਾ ਨਾਲ ਜੋੜੇਗਾ, ਉਹ ਕਦੇ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਧੰਨ ਦੌਲਤ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ, ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ? ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਛਿਨ ਭੰਗਰ ਹਨ, ਸੰਸਾਰਕ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਮਨ ਉਸ ਪਾਸੇ ਹੀ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਬਿਰਤੀ ਟੁਟਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤਰ ਦੀ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਬੁੱਧ ਜੀ ਨੇ ਚਾਰ ਉਤਮ ਸੱਚ ਦਸੇ ਹਨ ਕਿ ਜੀਵਨ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਦੁਖ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬੁੱਧ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਜੀਵਨ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਓ ਤੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਅਨੰਦ ਪੂਰਵਕ ਤੇ ਲਾਹੇਵੰਦ ਬਣਾਓ। ਬੁੱਧ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਛਾਵਾਂ ਤੇ ਮੋਹ ਹੀ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹਨ।

ਬੁੱਧ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਇਛਾਵਾਂ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੋਹ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਭੈ ਨਹੀਂ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਦੁਖ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਭੈ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਭੈ ਤੇ ਵੀ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲਿਆ।

ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਛਾਵਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਅਜਰ, ਅਮਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਪਾਲ (St. Paul) ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰਿਕ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਓ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਸਾਨੂੰ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਬੰਧੀਆਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਸਤੂਆਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਬੰਧ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਿਲਦਾ ਕੀ ਹੈ? ਦੁਖ ਸੰਤਾਪ, ਅਸੀਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਜਾਂਚਦੇ ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸਬੰਧ ਜੋੜਦੇ ਹਾਂ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਬਿਮਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਬੁੱਢੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਬੁੱਢੇ ਹੁੰਦੇ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਦੁਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਨਿਅੰਤਰਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਖੁਸ਼ ਗਈਆਂ ਗੁਆਚ ਗਈਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਦ ਹੈ? ਸਬੰਧ ਬਦਲਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਦਲਣ ਦਾ ਕੀ ਦਰਦ ਹੈ? ਬਦਲਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਦੁਖ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ? ਸਰੀਰ ਦੇ ਦੁਰਬਲ ਹੋਣ ਦਾ ਕੀ ਦੁਖ ਹੈ? ਇਕ ਪੱਖ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜੀਵਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਜੋ ਅਸੀਂ ਠੀਕ ਸਮਝੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਦੁਖ ਸੁਖ ਭੋਗਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੈਰ ਵਿਚ ਦਰਦ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਸ ਤੋਂ ਜ਼ਹਿਰ ਫੈਲ ਜਾਵੇ, ਕੀ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਕੇਵਲ ਇਹ ਹੀ ਕਰੇਗਾ, ਇਹ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਪੈਰ ਹੋਏਗਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸੱਟ ਲੱਗੇਗੀ ਹੀ, ਜ਼ਹਿਰ ਚੜ੍ਹੇਗਾ ਹੀ। ਉਸ ਜ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਲੱਤ ਗਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਖਤਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕੋਈ ਬੋਧਿਕ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ। ਠੀਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਦਰਦ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਾਵੇਗਾ, ਉਸਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਾਏਗਾ। ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਇਕ ਰੋਗ ਦੇਖ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਕਰੇਗਾ, ਜੀਵਨ ਦਾ ਦੁਖ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਬੰਧ, ਵਸਤੂਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਸਰੀਰ ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਰਹੇ, ਕੋਈ ਖਰਾਬੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ, ਵਸਤੂਆਂ ਬਾਰੇ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਸਰੀਰ, ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖਣ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬਦਲਦੇ ਹਨ, ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੋਹ, ਅਗਿਆਨ, ਇਹ ਭੈ ਦਾ ਘਰ ਹਨ, ਕਾਲ ਦੇ ਭੈ ਦਾ ਘਰ ਜਿੰਨੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਾਂਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਧੇਰੇ ਕਾਲ ਦਾ ਡਰ ਹੋਏਗਾ, ਜਿਹੜੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਾਧਨ ਹਨ, ਉਹ ਸੁਤੰਤਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਣਾ ਕੀ ਹੈ? ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ? ਮੋਹ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਜੀਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਹਉਮੈ ਦਾ ਪਸਾਰਾ

ਹੈ, ਹਉਮੈ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਕਾਰ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਕਾਰ ਮੇਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਰ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ, ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਕਾਮਯਾਬ ਹਾਂ, ਇਹ ਕਾਰ ਮੇਰੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਗਈ, ਮੈਂ ਟੁੱਟ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਬੇਅਰਥ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਵੀ ਮੋਹ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਅਮਰੀਕਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਛ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਪਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੱਡੇ ਹੋਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚੀਹਾਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਵੱਡੇ ਹੋਵਾਂਗੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਵਿਆਹ ਹੋਵੇਗਾ, ਵਾਈਟ ਹਾਊਸ (white house) ਵਿਚ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਹੋਣਗੇ, ਖੁਸ਼ ਸੁੰਦਰ ਬਾਗ ਬਗੀਚਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਬਹੁਤ ਅੱਛੇ ਬੱਚੇ ਹੋਣਗੇ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡਿਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਕਾਰ ਦੂਸਰਾ ਇਕ ਘਰ, ਇਕ ਘਰ ਛੁਟੀਆਂ ਲਈ, ਫੇਰ ਛੇਤੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਆਰਾਮ ਕਰਦੇ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨੇ ਦਿਤੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ, ਉਹ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਠੱਗੇ ਗਏ ਹਨ।

ਇਹ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਿੰਬਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋ, ਆਪਣੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਕਿਸੇ ਵਰਗੀ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਸਮਝ ਬੈਠਦੇ ਹੋ ਜਿਹੜਾ ਵਾਈਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਹੁਤ ਸੁਖੀ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿੰਬਾਂ ਨਾਲ ਮੋਹ ਨਾ ਪਾਓ, ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਵਹਿਣਾ, ਸਿਖੋ, ਇਸ ਦੇ ਉਤਾਰ ਚੜ੍ਹਾਅ ਨਾਲ ਵਹਿਣਾ ਸਿਖੋ।

ਇਹੋ ਹੀ ਝੁਕਾਓ ਹੇਠਲੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਗੁੱਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਗੁੱਸੇ ਹਾਂ, ਕੌਣ ਗੁੱਸੇ ਹੈ? ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁੱਸੇ ਹਾਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਅਸੀਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਸੋਚਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਹੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਮਨੁੱਖ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਗੁੱਸਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅਸੀਂ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਭਾਵਨਾ ਜਾਂ ਸੰਵੇਗ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਡਾ ਸਾਧਨ ਹਨ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਕਦ 6' 1" ਹੈ ਮੇਰੇ ਭੂਰੇ ਵਾਲ ਹਨ, ਨੀਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਹੀ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਾਡੀ ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ ਤੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨੁਕਸ ਕੱਢਦਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਘਟ ਰਹੀ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਡਰ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰੁਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਸਰੀਰ ਬਾਰੇ ਹੀ ਚੇਤਨ

ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਇਹੋ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਨੂੰ ਅਬੀਨਾਸ਼ੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਵਿਵੇਕ ਬੁਧਿ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਾਲ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਛੂਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਸ ਪਾਸ ਸਾਰਾ ਸੱਚ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਆਤਮਾ ਦੇਖੀ ਨਹੀਂ, ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਤਮਾ ਹੈ।

ਯਮ ਨਚਿਕੇਤ ਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਮਨੋਵੇਗਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪੂਰਨ ਸਥਿਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ। ਮਰਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਆਤਮਾ ਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ਕੋਈ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਮੰਦਭਾਗੀ ਸਚਾਈ ਹੈ, ਇਕ ਸਿਖਿਆ ਹੈ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਚੀਨ ਦੇ ਤਾਓਵਾਦੀ (Taoist) ਫਿਲੋਸਫਰ ਚੁਆਂਗ ਸੂ (Chuang tzu) ਨੇ ਕਹੇ ਸੀ।

ਜਨਮ ਕੋਈ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੌਤ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ, ਨਿਰੰਤਰ ਲੜੀ ਜਾਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਆਦਿ ਅੰਤ ਜਾਨਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ, ਜਨਮ ਹੈ, ਮਰਨ ਹੈ, ਇਕ ਪਾਸਿਓਂ ਆਉਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦਾ। ਉਹ ਰਸਤਾ ਜਿਥੋਂ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰ ਹੈ।

ਜੀਵਨ ਇਕ ਨਿਰੰਤਰ ਲੜੀ ਹੈ, ਇਕ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੰਤਵ ਹੈ, ਉਸ ਇਕ ਦੀ ਅਨੰਤ ਨੂੰ ਲੱਭਣਾ ਤੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ। ਚਲਾਇਮਾਨ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮਰਨ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵੇਦਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਕਰਕੇ ਹਾਂ। ਅੰਤਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਆਤਮਾ ਦਾ ਕਪੜਾ ਹੈ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਰੀਰ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਹੀ ਸਾਡੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਅੰਤਰ ਕੁਛ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੈ। ਵੇਦਾਂਤ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਚੇਤਨਤਾ ਹੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਮੌਤ ਕੋਈ ਡਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਕੀ ਕਰਤੱਵ ਹੈ, ਇਹ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੌਤ ਇਕ ਸੱਚ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਜੀਵਨ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੈ, ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਦੀ ਭਾਂਤੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਸਿਖਣ

ਆਏ ਹੋ, ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਨ ਆਏ ਹੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਹ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਫਰ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਪਾਲ (St. Paul) ਨੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਇਕ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਸੰਤਾਪ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਨੰਤ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਹੈ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹਰ ਗੱਲ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਕੇਵਲ ਅਧਿਆਤਮਕ ਹੀ ਹੈ ਕੁਝ ਇਸ ਤੋਂ ਕਰੜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਚੁਆਂਗ ਸੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, “ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਰਸੋਲੀ ਸਮਝੋ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ ਕਿ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਕਾਲ ਸਮੇਂ ਇਹ ਰਸੋਲੀ ਫਟ ਜਾਣੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਮੁਆਦ ਨਿਕਲ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਇਹ ਕਦੀ ਨਾ ਭੁਲੋ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਅਨੰਤ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਮੌਤ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਨਾ ਜੁੜੋ ਇਸ ਵਿਚ ਮੋਹ ਨਾ ਪਾਓ। ਇਥੋਂ ਸਿੱਖੋ ਤੇ ਅੱਗੇ ਚਲੋ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਧਨ ਸਮਝੋ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੰਮ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

□ □ □ □ □ □

(ਪੰਨਾ 19 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਸੱਚੀ ਹੀ ਗੁਰੂਦੇਵ ਹੀ ਸਨ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਦਿਖਾਈ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਹਾਂ, ਬਿਲਕੁਲ ਇਹ ਹੀ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਥੱਲੇ ਲਗ ਗਿਆ ਤੇ ਪਾਣੀ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਜੇ ਇਹ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨ ਹੈ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇਗਾ, ਫੇਰ ਅਚਾਨਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਉਹ ਇਹੋ ਹੀ ਸਨ।”

ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਰਮ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।”

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਹੁਣ ਐਨਾ ਭਰੋਸਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਾਂਗਾ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਮੁੜ ਕੇ ਘਰ ਜਾਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।”

ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ, “ਤੁਹਾਡਾ ਪਰਿਵਾਰ ਕੀ ਕਰੇਗਾ?”

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਹਿਮਾਲੀਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਹ ਚਲੇ ਗਏ।

ਮੇਰੇ ਗੁਰੂਦੇਵ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ, ਉਹ ਉਦੋਂ ਤਕ ਨਾ ਆਉਣ ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋਣ, ਹੁਣ ਉਹ ਸਾਡੀ ਗੁਫਾ ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਮੀਲ ਪਰ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਉਹ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੱਛਮ ਗਿਆ ਉਹ ਹਾਲੇ ਵੀ ਗੁਰੂਦੇਵ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਜਾਵਾਂਗਾ।”

□ □ □ □ □ □

ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਵਾਂ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਐਨਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ ਔਫ ਸਿਖਿਜ਼ਮ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਇੰਦਰਾਜ

ਅਘੋਰੀ ਜਾਂ ਅਘੋਰਪੰਥੀ - ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਪਾਲਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਤਾਂਤਰਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਾਲ ਹੈ। ਸ਼ੇਵਵਾਦੀ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਸ ਖਾਣ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਘਿਰਣਾ ਜਨਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਘੋਰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਸੋਹਣਾ ਮਨਮੋਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਗੰਦਾ, ਭਿਆਨਕ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਲਈ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਅੰਘਰ ਜਾਂ ਅੰਗਦ ਹੈ। ਇਹ ਅਘੋਰਪੰਥੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵੈਸ਼ਨਵ ਦੀ ਵੀ ਇਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਘੋਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਕਿੰਨਾ ਰਾਮ (1684-1787) ਸੀ ਉਹ ਆਪ ਬਾਬਾ ਕਲਾ ਰਾਮ ਅਘੋਰੀ ਦੇ ਸ਼ਿਸ਼ ਸਨ, ਜੋ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਪੂਜਾ ਦਾ ਸਥਾਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਵਾਮਚਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਕਪਾਲਿਕਾ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਹਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਘੋਰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਯੋਗ ਪਤਿਤ ਰੀਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਧੂਰੇ ਯੋਗ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬਲੀ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫੇਰ ਉਸ ਦਾ ਖੂਨ ਸਾਰੇ ਅਘੋਰੀ ਜਿਹੜੇ ਉਥੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪੀਂਦੇ ਹਨ। ਅਘੋਰੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗੇ ਬੰਦੇ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਪਵਿੱਤਰ ਅਪਵਿੱਤਰ ਨਹੀਂ। ਲੋਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਅੱਛਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇਣ ਦੀ ਰਿਵਾਇਤ, ਗਰੀਬੀ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ, ਪੈਸੇ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਨੀ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੁਪਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਇਹ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਇਹ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਸਫਾਈ ਦਾ ਧਿਆਨ, ਨਾ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ, ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਵਸਤਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਮਸਾਣਾਂ ਦੀ ਸਵਾਹ ਮਲ ਕੇ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਰੁਦਰਾਕਸ਼ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਸੱਪ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੋਪੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਾਸ ਵੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਤੇ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੜੀ ਸਖਤੀ ਵਰਤੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਘੋਰੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਅਘੋਰੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਯੂ.ਪੀ., ਬਿਹਾਰ, ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕੋਛੇ ਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਛਾ ਅਘੋਰੀ ਸੀ। ਮਰਦਾਨਾ ਕੋਛੇ ਕੋਲ ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸੀ, ਕੋਛਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਤੇਲ ਦਾ ਕੜਾਹਾ ਉਬਲਦਾ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਵੀ

ਕੋਈ ਆਵੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੋਣਾ ਸੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ। ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਸਤਿ ਕਰਤਾਰ' ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਕੋਛਾ ਤ੍ਰਬਕ ਗਿਆ, ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਦੇਖਿਆ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਖਿਚਿਆ ਗਿਆ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸੋਹਣੀ ਸੂਰਤ ਉਸਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਦੇਖੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸ਼ਾਂਤ ਟਿਕਿਆ ਚੇਹਰਾ ਉਸ ਨੇ ਕਦੇ ਡਿੱਠਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ। ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਮਰਦਾਨਾ ਕੋਛੇ ਕੋਲ ਸੱਤ ਦਿਨ ਰਹੇ।

ਆਸਾਮ ਵਿਚ ਕਾਮਖਿਆ, ਬਨਾਰਸ, ਉਜੈਨ ਗਿਰਨਾਰ, ਮਾਊਂਟ ਆਬੂ ਇਹ ਅਘੋਰੀਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਅੱਡੇ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਕਿੰਨਾ ਰਾਮ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ਭਗਤ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਤੇ ਸਿੱਧ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਮਿਲੀ ਜੁਲੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਮ ਗੀਤਾ, ਰਾਮ ਕਪਿਤਾ, ਰਾਮਰਸਾਲਾ, ਗੀਤਾਵਲੀ ਤੇ ਵਿਵੇਕਸਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੋਗ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਨੂੰ ਗੱਦ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਖਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਹੀ ਵਰਨਣ ਹੈ। ਗੀਤਾਵਲੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਕਤੀ ਸਾਸ਼ਤਰ ਤੇ ਨੈਤਿਕ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਸਵੈ ਨਰੀਖਣ ਸਿਮਰਨ, ਸਮਾਧੀ, ਸਤਿਸੰਗ ਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਨੁਭਵ ਵਿਸਮਾਦ ਜਾਂ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਨੁਭਵ ਜਿਹੜੇ ਸਾਧਨਾ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਗੀਤਾਵਲੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਵੀ ਸਾਂਝ ਹੈ। ਵਿਵੇਕਸਰ ਵਿਚ ਉਪਰ ਦਿਤਾ ਸਭ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਘੋਰੀ ਸ਼ਬਦ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਲਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਗੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਲਾਪਰਵਾਹ ਹੋਵੇ ਉਸ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਹਿੰਸਾ - ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ 'ਹਿੰਸਾ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੱਗੇ 'ਅ' ਲਗਾ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸ਼ਬਦ 'ਹਿੰਸਾ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਮਾਰਨਾ, ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ, ਚੋਟ ਪੁਚਾਉਣੀ। ਸੋ ਅਹਿੰਸਾ ਦਾ ਅਰਥ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨਾ ਮਾਰਨਾ, ਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ, ਨਾ ਚੋਟ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਇਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ nonviolence ਪਰ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਦਾ। ਅਹਿੰਸਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਾਰਨਾ ਨਹੀਂ, ਸੱਟ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਣੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਇਸ ਦੇ ਅੱਛੇ ਗੁਣ ਵੀ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਿਆਲੂ, ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਇਹ ਭਾਵ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ, ਬਚਾ ਕੇ ਰਖਣਾ

ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨੀ। ਨਾ ਮਾਰਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਚੋਟ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਦਇਆ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹਰੇਕ ਲਈ ਮਾਣ ਇਜ਼ਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਮਾਰਨਾ ਪਾਪ ਹੈ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਚੇਤਾਵਨੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਦਇਆ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਨਮਾਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਜ਼ਤ ਦੇਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਇੰਜ ਹੀ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਜਿਹੜੇ ਅਹਿੰਸਾ ਦੇ ਅਨੁਆਈ ਹਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਅੱਛੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਮਿਲੇਗਾ, ਉਹ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਾਬਾਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਇਆਵਾਨ ਹਨ, ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦੇ ਹਨ। ਅਹਿੰਸਾ ਦੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ: ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਲਈ ਦਇਆ, ਮਜ਼ਹਬ ਵਲੋਂ ਸਾਬਾਸ਼ ਲੈਣੀ, ਚੰਗੇ ਬਣਨਾ, ਸਵੈ ਸ਼ੁਧਤਾ ਕਰਨੀ, ਪਾਪ ਦੇ ਫਲ ਤੋਂ ਡਰਨਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਡੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਹਿੰਸਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਡੇ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹੋ ਹੀ ਭਾਵ ਅਰਥ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਅਸ਼ੋਕ ਦੇ ਸ਼ਿਲਾਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ 'ਅਵ ਹਿੰਸਾ' ਅਤੇ 'ਅਨਾਰੰਭਾ' ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਾਲੀ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਪਰਾਨਤੀਪਤਾ ਵਰਮਾਨੀ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਵਹਿੰਸਾ ਸ਼ਬਦ ਅਹਿੰਸਾ ਤੋਂ ਹੀ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਮਾਰਨਾ ਨਹੀਂ, ਚੋਟ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਣੀ, ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ, ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ, ਦਿਆਲੂ। ਅਨਰੰਭਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਨਹੀਂ, ਪਰਾਨਤੀਪਤਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰਨਾ।

ਇਹ ਹੁਣ ਸਿੱਧ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਅਹਿੰਸਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਵੈਦਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਾ ਹੈ। ਵੈਦਿਕ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਿਹੜੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਕਰੁਣਾ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਅੰਤਲੇ ਵੈਦਿਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਸਮਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮਾਂ ਵੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਰਸ਼ਵਨਾਥ ਕਪਿਲਮੁਨੀ, ਕਸ਼ਅਪ ਬੁੱਧ, ਵਰਧਮਾਨ, ਮਹਾਂਵੀਰ, ਸ਼ਾਕਯ ਮੁਨੀ, ਬੁੱਧ। ਪਾਰਸ਼ਵਨਾਥ (੭੫੦ B.C.) ਨੇ ਚਾਰ ਬੜੇ ਉਚੇ ਨੈਤਿਕ ਨਿਯਮ ਸਿਖਾਏ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਸਿਧਾਂਤ ਅਹਿੰਸਾ ਦਾ ਸੀ।

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਪੁਰਾਤਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਨੇ ਅਧੂਰਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਹਿੰਸਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਇਹ ਲੋਕ ਆਪ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਬਲੀਆਂ ਵੀ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਕੇਵਲ ਸਰਮਾਨਿਕ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ। ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਧਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ ਠੀਕ ਕਰਮ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਅਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਇਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਰਮ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਹ ਅੰਕਿਤ ਹੈ ਕਿ ਦਇਆ ਰੱਖੋ, ਪ੍ਰੇਮ ਰੱਖੋ, ਹੋਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਕਰੋ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਹਿੰਸਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਕੇਵਲ ਮਾਰ

ਧਾੜ ਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮ, ਨਿਆ, ਸਮਾਨਤਾ, ਸਵੈ ਸਨਮਾਨ, ਨਿਆਕਾਰੀ ਇਹ ਕੁਛ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਗੁਣ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਹਿੰਸਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਤੇ ਨੈਤਿਕ ਕੀਮਤਾਂ ਅਧਿਆਤਮ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸਤਿ ਹੈ, ਇਕ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਸਾਰੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਪਸਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਭ ਉਸਦਾ ਹੀ ਪਸਾਰਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਉਸ ਦੀ ਹੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਵਸਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰਾ ਇਕ ਦਾ ਹੀ ਪਸਾਰਾ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਵਿਚ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਸੋ ਹਿੰਸਾ ਕਿਸ ਤੇ?

ਹਿੰਸਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੋਵੇਗਾ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ। ਸਭ ਵਿਚ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਵਸਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਜੋ ਅਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਇਕ ਖਾਸ ਮਹੱਤਵ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖ ਨਾ ਦਿਓ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਉਚੇ ਹੋਵੋ। ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨੀ, ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਣ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਇਕ ਹੁਕਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਇਹੋ ਹੀ ਲੱਛਣ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਾ ਆਪ ਦੁੱਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ, ਨਿਆ ਲਈ, ਮਾਨਵ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਤੇ ਨਿਆਕਾਰੀ ਲਈ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਬਲੀਦਾਨ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਉਹ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ। ਅਹਿੰਸਾ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕੀਮਤ ਜਿਵੇਂ ਦਇਆ, ਪ੍ਰੇਮ, ਵਿਸ਼ਵ ਭਰਾਤਰੀ ਭਾਵ, ਸੁਤੰਤਰਤਾ, ਸਵੈਮਾਨ, ਸਦਾ ਬਣਿਆ ਰਹੇ ਇਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰੇ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਸਤੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣ, ਫੇਰ ਤਲਵਾਰ ਚੁੱਕ ਲੈਣੀ ਬਿਲਕੁਲ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ, ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ, ਗਰੀਬ ਬੇਸਹਾਰਿਆਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਹੀ ਠੀਕ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਏਸੇ ਲਈ ਹੀ ਅਹਿੰਸਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਜੇ ਸ਼ਤਰੂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਹਿੰਸਾ ਠੀਕ ਹੈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਿੰਸਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਕਾਰਜ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਮਾਗਮ ਸਰਗਰਮੀਆਂ

ਨੌਵਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਸਮਾਗਮ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਨੌਵੇਂ ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਤਿਆਰੀਆਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਤੇ ਜੰਗੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਥੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਅਥਾਹ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਥੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਿਆਂ ਵਲੋਂ ਵੀ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾ ਕੇ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਡਿਊਟੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪੁਜਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ, ਲੰਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਪੰਡਾਲ ਆਦਿ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਖੂਬੀਆਂ ਨੰਗਲ, ਯੂ.ਪੀ. 1 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗੇ, ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ 3 ਅਗਸਤ ਤੋਂ 7 ਅਗਸਤ ਤਕ, 10 ਤੋਂ 14 ਤਰੀਕ ਤਕ ਪੱਟੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ, 27 ਤੋਂ 29 ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗੇ, ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਹੋਈਆਂ ਤੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੀ ਰਿਨੂਅਲ ਵੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। 17 ਅਗਸਤ ਤੋਂ 23 ਅਗਸਤ ਤਕ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦਿਨ ਦੇ ਅਤੇ ਮੋਰਿੰਡੇ ਵਿਖੇ ਰਾਤ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗੇ। 24 ਤੋਂ 26 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਨਗਰ ਮਹਿਤੈਤ ਹਾਫਜ਼ਾਬਾਦ, ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਰਸਾਲਪੁਰ, ਸੰਧੂਆਂ, ਪਿੱਪਲ ਮਾਜਰਾ, ਸਲੋਮਾਜਰਾ, ਬੂਰ ਮਾਜਰਾ ਤੇ ਰੋਲੂ ਮਾਜਰਾ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਚਰਨ ਪਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕੀਤਾ। 29 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਮਾਗਮ ਸਬੰਧੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ ਤੇ 385 ਟਰੱਕਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਨਾਮ ਦਿਤੇ ਜੋ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਟਾਂ ਤੋਂ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਲਿਆਇਆ ਕਰਨਗੇ। ਦੋਸ਼ ਭਰ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਠਹਿਰਨ ਲਈ ਕਮਰੇ ਰਾਖਵੇਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੇ, ਧਰਮਸਾਲਾ, ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸਰਾਵਾਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਅਤੇ ਕਰਿਡ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸਮਾਂ ਸੂਚੀ

3 ਅਕਤੂਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ

ਕੀਰਤਨ	08.00 ਤੋਂ 08.30
ਕੀਰਤਨ	08.30 ਤੋਂ 09.00
ਡਾ. ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ	09.00 ਤੋਂ 09.45
ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੰਧਾਵੇ ਵਾਲੇ	09.45 ਤੋਂ 11.00
ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ	11.00 ਤੋਂ 11.45
ਸੰਤ ਕਲਿਆਣ ਦਾਸ ਜੀ	11.45 ਤੋਂ 12.30
ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੰਨੇ ਵਾਲੇ	12.30 ਤੋਂ 13.45
ਸਵਾਮੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੋਤੀ ਹਰੀ ਜੀ	13.45 ਤੋਂ 14.30
ਬਾਬਾ ਜੀ	14.30 ਤੋਂ 16.30

ਰਾਤ ਦਾ ਸਮਾਂ

ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ	18.30 ਤੋਂ 19.00
ਕੀਰਤਨ	19.00 ਤੋਂ 19.45
ਸੰਤ ਸਰਬਜੋਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਸਾਹਿਬ	19.45 ਤੋਂ 20.15
ਕੀਰਤਨ	20.15 ਤੋਂ 21.00
ਸੰਤ ਕਲਿਆਣ ਦਾਸ ਜੀ	21.00 ਤੋਂ 22.00

4 ਅਕਤੂਬਰ, ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ

ਕੀਰਤਨ	08.00 ਤੋਂ 08.30
ਸੰਤ ਕਲਿਆਣ ਦਾਸ ਜੀ	08.30 ਤੋਂ 09.15
ਕੀਰਤਨ	09.15 ਤੋਂ 10.00
ਡਾ. ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ	10.00 ਤੋਂ 10.45
ਡਾ. ਅਨੰਦ ਸਵਾਮੀ ਜੀ	10.45 ਤੋਂ 11.15
ਸਵਾਮੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੋਤੀ ਹਰੀ ਜੀ	11.15 ਤੋਂ 12.00
ਨਾਮ ਧਾਰੀ ਸੰਪਰਦਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ	12.00 ਤੋਂ 12.30
ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੰਨੇ ਵਾਲੇ	12.30 ਤੋਂ 13.50
ਡਾ. ਵੇਦ ਭਾਰਤੀ ਜੀ	13.50 ਤੋਂ 14.30
ਬਾਬਾ ਜੀ	14.30 ਤੋਂ 16.30

ਰਾਤ ਦਾ ਸਮਾਂ

ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ	18.30 ਤੋਂ 19.00
ਕੀਰਤਨ	19.00 ਤੋਂ 19.30
ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੰਧਾਵੇ ਵਾਲੇ	19.30 ਤੋਂ 20.15
ਸੰਤ ਕਲਿਆਣ ਦਾਸ ਜੀ	20.15 ਤੋਂ 20.45
ਸੰਤ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੂਲਕੋਟ ਵਾਲੇ	20.45 ਤੋਂ 22.00

5 ਅਕਤੂਬਰ, ਦਿਨ ਸੋਮਵਾਰ

ਕੀਰਤਨ	08.00 ਤੋਂ 08.30
ਕੀਰਤਨ	08.30 ਤੋਂ 09.15
ਡਾ. ਅਨੰਦ ਸਵਾਮੀ ਜੀ	09.15 ਤੋਂ 09.45
ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ	09.45 ਤੋਂ 10.15
ਸੰਤ ਕਲਿਆਣ ਦਾਸ ਜੀ	10.15 ਤੋਂ 11.00
ਕੀਰਤਨ	11.00 ਤੋਂ 11.45
ਡਾ. ਵੇਦ ਭਾਰਤੀ ਜੀ	11.45 ਤੋਂ 12.15
ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵੇ ਵਾਲੇ	12.15 ਤੋਂ 13.15
ਸਵਾਮੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੋਤੀ ਹਰੀ ਜੀ	13.15 ਤੋਂ 14.00
ਜਥੇ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਸਾਹਿਬ	14.00 ਤੋਂ 14.30
ਬਾਬਾ ਜੀ	14.30 ਤੋਂ 16.30